

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**Сьомі Всеукраїнські наукові читання
пам'яті С. І. Юрія**

16 листопада 2021 року

*Шлях до успіху - це щоденна
наполеглива праця, помножена
на чіткий стратегічний план,
орієнтацію на передовий
світовий досвід, відкритість
для співпраці з вітчизняними
та зарубіжними партнерами.*

Сергій Юрій

Тернопіль, 2021 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Сьомі Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія
16 листопада 2021 року

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ, д. е. н., професор.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Дем'янишин В. Г. – заступник голови, д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Горин В. П. – д. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Кізима Т. О. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Лободіна З. М. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Булавинець В. М. – к. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Русін В. М. – к. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;

Савчук С. В. – к. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Крупка М. І. – д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет ім. Івана Франка.

Лисяк Л. В. – д. е. н., професор, професор кафедри державних, місцевих та корпоративних фінансів, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро.

Опарін В. М. – д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана».

Збірник наукових праць розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ (протокол №6 від 17 листопада 2021 р.)

Сьомі Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія: збірник наукових праць (м. Тернопіль, 16 листопада 2021 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 146 с.

У збірнику наукових праць висвітлено наукові погляди українського педагога і вченого-економіста С. І. Юрія, а також обґрунтовано власні думки щодо актуальних питань фінансової теорії та практики. Представлені матеріали заслуговують на увагу науковців, викладачів, студентів і фахівців-практиків.

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ, д. е. н., професор.

За редакцію та достовірність матеріалів, розміщених у збірнику наукових праць, несуть відповідальність автори.

ЗМІСТ

<i>Абдін Аліна Володимирівна</i> ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID 19	7
<i>Богельська Іванна Володимирівна</i> ВЕКТОРИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ	11
<i>Була Павло Вікторович</i> ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	14
<i>Булавинець Вікторія Михайлівна</i> СУЧАСНІ ЗАРУБІЖНІ ТРЕНДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	18
<i>Варгун Олеся Сергіївна</i> ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ	23
<i>Владельщикова Ольга Олексіївна</i> УКРАЇНА VS «ПІВНІЧНИЙ ПОТІК – 2»: ЯК УНИКНУТИ ЕКСПАНСІЇ	26
<i>Глушко Максим Сергійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ЕПІДЕМІЇ COVID-19	29
<i>Горин Володимир Петрович</i> ВЕКТОРИ РЕФОРМУВАННЯ ПРАКТИКИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ	34
<i>Дем'янишин Василь Григорович</i> СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	39
<i>Дем'янюк Никита Богданович</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ	44
<i>Жадан Олена Володимирівна</i> УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ ПОПЕРЕДНЬОЇ ОПЛАТИ, ПРИЗНАЧЕНИХ ДЛЯ ЗАКУПІВЛІ ТОВАРІВ, РОБІТ АБО ПОСЛУГ	48
<i>Каліченко Тетяна Андріївна</i> МАРКЕТИНГ ТА МЕНЕДЖМЕНТ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ І МІЖНАРОДНОМУ ТУРИЗМІ	53
<i>Кириленко Ольга Павлівна, Сидорчук Анатолій Андрійович</i> ТЕНДЕНЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ	55

<i>Кізіма Тетяна Олексіївна</i> НАПРЯМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ.....	60
<i>Левчук Віра Валеріївна</i> КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ.....	63
<i>Лиса Кароліна Степанівна</i> ЗМІНИ КЛІМАТУ ЯК ВИКЛИК ПЛАНЕТІ ЗЕМЛЯ	66
<i>Лисих Аліна Олександрівна, Коломийчук Наталія Михайлівна</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	69
<i>Лободіна Зоряна Миколаївна, Паньків Андрій Романович, Данильців Христина Тарасівна</i> БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	73
<i>Мисливець Роман Юрійович</i> ФІНАНСУВАННЯ ДЕФЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	78
<i>Ничко Оксана Яромирівна, Боднар Ольга Богданівна</i> ПОНЯТТЯ ОБ'ЄКТИВНОГО І СУБ'ЄКТИВНОГО В ПЕРЕКЛАДІ	81
<i>Олійник Ірина Іванівна</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ.....	85
<i>Пашко Ольга Олегівна</i> PR ТЕХНОЛОГІЇ – СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ БІЗНЕСОМ	87
<i>Петрушка Олена Володимирівна</i> СВІТОВІ РЕАЛІЇ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН.....	89
<i>Савчук Світлана Василівна, Карман Лілія Володимирівна</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	93
<i>Сіряк Катерина Володимирівна</i> ПЕРЕВАГИ ІНТЕРНЕТ-БРЕНДИНГУ В ПРОСУВАННІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ.....	96
<i>Сосяк Наталія Ярославівна</i> ВПЛИВ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ РЕГІОНУ	99
<i>Сохацька Олена Миколаївна, Сохацький Олександр Юрійович</i> СТРАТЕГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС	101
<i>Танасевич Олена Володимирівна</i> ГЕНДЕРНИЙ ЧИННИК У ПОЛІТИЦІ ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	105

<i>Чередніченко Анастасія Олексіївна</i> СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА «ЗЕЛЕНИЙ» БІЗНЕС В УКРАЇНІ: МОНІТОРИНГ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ.....	108
<i>Шевчук Денис Богданович</i> ІНФОРМАЦІЙНІ, ВІЙСЬКОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	112
<i>Шпак Тетяна Віталіївна</i> МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ У ПОСТПАНДЕМІЧНІЙ ЄВРОПІ.....	115
<i>Шулюк Богдана Степанівна</i> ПРОЄКТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН ДЕРЖАВИ І БІЗНЕСУ.....	120
<i>Щирий Гліб Леонідович</i> АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК З ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	123
<i>Ярмолюк Юлія Василівна</i> СТРАТЕГІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-США: ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА.....	127

*Сьомий Всеукраїнський конкурс студентських наукових есе
приурочений пам'яті С. І. Юрія*

<i>Віятник Ірина Василівна</i> ФІНАНСОВИЙ КОНСУЛЬТАНТ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ.....	131
<i>Варварук Вероніка Валентинівна</i> ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ	132
<i>Добрянська Ксенія Сергіївна</i> НЕОБХІДНІСТЬ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ.....	133
<i>Марченко Катерина Юріївна</i> РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА	135
<i>Нагорний Олег Борисович</i> РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА	136
<i>Ратушняк Діана Валентинівна</i> РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА	138
<i>Рибачук Ірина</i> ФІНАНСИ У НАШОМУ ЖИТТІ.....	139

<i>Рижик Юлія Богданівна</i> ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	140
<i>Харовська Ангеліна Володимирівна</i> РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА	142
<i>Шарий Павло Андрійович</i> ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ	143

Абдін Аліна Володимирівна
аспірантка кафедри фінансів, банківської справи
та страхування, УМСФ, м. Дніпро
Науковий керівник: д. е. н., професор Лисяк Л. В.

ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID 19

У складних умовах пандемії надзвичайно актуальним є питання фінансування охорони здоров'я. Реалізація цього складного завдання має враховувати як внутрішні можливості медичних закладів ефективно та раціонально використовувати ресурси, що перебувають у їх розпорядженні, так і зовнішні умови, пов'язані з урахуванням ринкової кон'юнктури, можливостей проведення дієвої фінансової політики держави щодо збільшення інвестицій в галузь.

Система охорони здоров'я покликана забезпечувати фізичний та духовний людський розвиток, що сприяє високому рівню працездатності, збільшенню тривалості життя людей, підвищенню якісних показників життєдіяльності. Згідно Конституції України кожен громадянин має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, а фінансування галузі повинно забезпечуватися державою.

Медична допомога, яка надається у системі охорони здоров'я, належить до найважливіших різновидів суспільних послуг, призначених для задоволення первинних потреб громадян. Відповідно до концепції соціальної держави, доступ до медичних послуг має кожна особа і її рівень доходу не впливає на якість їх надання, а фінансова політика уряду має передбачати гарантування її високої якості [3; 6].

Сучасні вимоги та виклики обумовлюють потребу в якісному наданні медичних послуг, що потребує моніторингу використання їх матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, розширення джерел фінансування і ефективного використання бюджетних коштів.

З 2015 р. в Україні відбувається масштабне реформування галузі охорони здоров'я, здійснюються заходи щодо диверсифікації її фінансового забезпечення.

За даними агентства Bloomberg за витратами на охорону здоров'я з розрахунку на одного жителя Україна займала в 2014 році 111-те місце серед 191 країни, а за підсумками 2019 року – 79 місце серед 100 країн [10]. Тобто відчутні позитивні зміни від впровадження реформи у до пандемічний період.

Головні цілі проведення реформи захисту здоров'я в Україні - надання медичних послуг, орієнтованих на пацієнта та здатність забезпечення рівного доступу населення до якісної медичної допомоги [8].

Суттєвими перетвореннями насамперед стратегічного характеру, що впливатимуть в майбутньому на фінансування галузі «Охорона здоров'я» стали зміни, які розпочалися з провадження реформи відповідно до реалізації Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні на

2015–2020 рр., зокрема [8]: впроваджено нові механізми фінансування закладів (первинної медичної допомоги); застосовано нові принципи щодо закупівлі медичних засобів з залученням фахівців міжнародних організацій; створено Державне комерційне підприємство «Медичні закупівлі України», яке з 2020 р. закуповує ліки та медичні вироби за державні кошти; при формування переліку закупівлі на 2020 р. застосована методика health technology assesment (оцінка медичних технологій), що дозволило здійснити державні закупівлі з точки зору ефективності та економічної доцільності; запроваджено систему «eHealth».

В Україні фінансування охорони здоров'я, згідно законодавства, може здійснюватися за рахунок державного та місцевих бюджетів, обов'язкового та добровільного медичного страхування, самофінансування, благодійництва та спонсорства. Заклади приватної форми власності в медичній сфері використовують кредитні та інвестиційна форми фінансування. Державні та комунальні заклади, крім бюджетного фінансування, додаткові фінансові ресурси можуть отримувати за рахунок некомерційної господарської діяльності (медичної і немедичної).

На фінансування галузі у бік покращення мала вплинути реалізація прогресивних змін, намічених Міністерством охорони здоров'я України до впровадження в 2020 році: запровадження системи оцінки якості надання медичних послуг; оптимізація мережі медичних закладів; розбудова системи громадського здоров'я та епідемічної безпеки населення; здійснення зміни в системі медичної освіти; запровадження доплати медичних послуг; залучення та впровадження інноваційно-інвестиційних проектів [8].

Ситуація з пандемією COVID-19, в якій опинилася Україна, зумовила збільшення видатків зведеного бюджету України на запровадження низки заходів протидії поширенню коронавірусу. Відповідно органи місцевого самоврядування самостійно забезпечують готовність закладів охорони здоров'я до прийому та своєчасного виявлення хворих на коронавірус, а також - необхідні засоби індивідуального захисту, спеціальне медичне обладнання тощо, що суттєво послабило місцеві бюджети [7]. Крім того, з квітня 2020 року запроваджено Програму державних гарантій медичного обслуговування населення [2], яка визначила механізм забезпечення оплати медичних послуг. Водночас, залишається гострим питання недостатнього рівня фінансування реалізації Програми, який не дозволяє органам місцевої влади забезпечити виконання її вимог у повному обсязі та делегованих державою повноважень щодо забезпечення доступності і безоплатності медичних послуг. Так, наприклад, встановлено, що обраховані медичними закладами тарифи на пакети медичних послуг у більшості випадків значно занижені та не покривають реальної собівартості таких послуг [1]. У 2021 році Національною службою здоров'я України (НСЗУ) змінено правила оплати лікування пацієнтів, зокрема оновлено програми медичних гарантій як первинної, так і вторинної ланок. Так, якщо в 2020 році на програму медичних гарантій в державному бюджеті було заплановано 70,4 млрд грн, то у 2021 році - біля 120 млрд грн. Із цієї суми на первинну допомогу призначено 21 млрд грн, на екстрену медичну допомогу - майже 14 млрд грн та на допомогу хворим з COVID-19 близько 10

млрд грн. Крім того, 6,5 млрд гривень бюджетних коштів тимчасово було перерозподілено з фінансування програми медичних гарантій на закупівлю вакцин проти COVID-19.

Всього в 2021 році діє 35 пакетів медичних послуг (в 2020 році - 31 пакет). З 2021 року НСЗУ запроваджено два нові пакети послуг, серед інших окремі удосконалено (розділено/виокремлено/деталізовано). Нові пакети послуг - це вакцинація від COVID-19 та супровід пацієнтів з туберкульозом на первинній ланці. Також НСЗУ підвищено оплату за пологи. Якщо в 2020 році оплата при неускладнених пологах становила 8,1 тис. грн, то з 1 квітня 2021 року - понад 10 тис. грн. У складних неонатальних випадках (при народженні дитини масою до 1500 г) тариф збільшився з 98,5 тис грн до 113,7 тис грн. Крім того, збільшено тарифи на лікування туберкульозу - з 21 тис грн до 40 тис грн та на лікування онкологічних захворювань - з 18 тис грн до 54 тис. грн для дорослих та з 30 тис грн до 162 тис грн для дітей. Важливим аспектом є зміни щодо фінансування надання медичної допомоги у випадку серцево-судинних захворювань. До 1 квітня 2021 року на лікування інсульту існував єдиний тариф – 19,3 тис грн, після цієї дати розмір фінансування може становити до 97,8 тис грн залежно від складності випадку.

Впровадження медичної реформи в Україні триває, водночас, все ще невирішеними залишаються проблеми якості медичних послуг та безкоштовного доступу населення до них. Причинами зазначених проблем дослідники називають такі [3-6]:

- недостатня увага профілактиці захворювань та незначна частка первинної медичної допомоги у загальній структурі витрат по галузі;
- нераціональне використання бюджетних коштів по галузі та відсутність коштів на розвиток медицини;
- відсутній зв'язок між якістю послуг та видатками по галузі, недостатня кількість медичних працівників, а також відсутність мотивації медичного персоналу до якісної праці;
- незначна самостійність медичних закладів при використанні власних фінансових ресурсів.

Таким чином, питання ефективної фінансової політики держави щодо забезпечення ефективності та результативності діяльності галузі «Охорона здоров'я», доступність щодо надання медичної допомоги, підвищення її якості є пріоритетними. Особливо це важливо в умовах кризи, невід'ємними атрибутами якої є уповільнення темпів економічного зростання, інфляція, безробіття, зниження життєвого рівня населення та складних епідеміологічних обставин.

Отже, в Україні необхідна трансформація державної фінансової політики, формування довгострокових стратегій її основних напрямів та удосконалення фінансового механізму сфери охорони здоров'я у напрямі ефективності та результативності витрачання державних коштів, реальної реалізації програмно-цільового методу планування. Важливим є підвищення прозорості реалізації бюджетних програм щодо їх виконання та досягнення запланованих цілей, реалізація дієвого фінансового контролю за ефективністю та результативністю

бюджетної політики у сфері видатків на потреби галузі «Охорона здоров'я» та активізація впровадження обов'язкового медичного страхування [9].

Змінити притаманні на сьогоднішній день проблеми, щодо фінансування галузі можливо за рахунок внутрішніх та зовнішніх зацікавлених сторін: держави та територіальних громад, які зможуть частково диверсифікувати фінансове навантаження щодо забезпечення галузі, залучивши стейкхолдерів, які зможуть реалізувати власні інтереси та отримати певні вигоди, медичні організації, які в свою чергу, отримують доступ до ресурсів, які їм необхідні (адміністративні, фінансові, інтелектуальні та ін.), і споживачі, які отримують якісні медичні послуги. В процесі взаємодії внутрішніх та зовнішніх зацікавлених сторін формуються різні види зв'язків і відносин, які є значущими для корпоративного управління і успішної діяльності в медичній сфері, заснованої на досягненні збалансованих результатів.

Список використаних джерел:

1. АМУ звернулася до Уряду з проханням переглянути пакет амбулаторної (спеціалізованої) медичної допомоги. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/amu-zvernulasya-do-uryadu-z-prohannyam-pereglyanuty-paket-ambulatornoyi-specializovanoyi> (дата звернення: 22.06.2021).
2. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 році: Постанова КМ України від 5 лютого 2020 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04. 2021).
3. Качула С. В. Державна фінансова політика соціального розвитку: монографія. Київ: КНТЕУ, 2019. 424 с.
4. Кириленко О. П., Тулай О. І. Державні фінанси та людський розвиток: діалектика взаємозв'язку. *Фінанси України*. 2014. №10. С. 42–54.
5. Когут І. А. Проблеми та перспективи фінансування системи охорони здоров'я. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 1(1). С. 248-257.
6. Лисяк Л. В., Тропіна В. Б. Бюджетна політика України у сфері охорони здоров'я в умовах реформування галузі. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії*. 2011. №1 (25). С. 125–131.
7. Реформа системи охорони здоров'я – 2020: Підводні камені для українців. URL: <https://uifuture.org/publications/25201-medicine-reform-plans/> (дата звернення 25.05.2020).
8. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 років. URL: <https://uoz.cn.ua/strategiya.pdf>.
9. Чугунов І., Качула С. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. *Вісник КНТЕУ*. 2020. №2. С. 87–98.
10. Best Healthcare In The World 2020 - World Population Review: Bloomberg. URL: <https://worldpopulationreview.com/countries/best-healthcare-in-the-world/>.

Богельська Іванна Володимирівна
студентка гр. ФПФМ-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: д. е. н., професор Тулай О. І.

ВЕКТОРИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

В сучасному суспільстві необхідним атрибутом розвиненої держави є пенсійна система – сукупність правових, економічних і організаційних інститутів в країні, призначених для надання пенсій.

Впродовж останнього десятиліття, особливо після світової фінансової кризи у 2008-2010 рр., в більшості економічно розвинених країн відбулось реформування пенсійних систем. В основному, це було спричинене демографічною кризою: зростанням тривалості життя громадян в пенсійному віці та падінням рівня народжуваності. Соціальна структура населення в країнах змінилась таким чином, що співвідношення чисельності пенсіонерів та працюючих становило приблизно 4-5 до 1. Усе це призвело до появи диспропорції між платниками внесків до Пенсійного фонду та пенсіонерами, а отже, й до зростання навантаження на солідарну систему.

Основними векторами реформування пенсійних систем в таких країнах як Німеччина, США, Італія, Франція, Угорщина, Польща, Чехія, Швеція та Японія, було:

- збільшення розміру страхових внесків та періоду страхування;
- плавне підвищення пенсійного віку;
- обмеження практики дострокового виходу на пенсію;
- зниження розміру окремих видів пенсій;
- стимулювання створення приватних пенсійних фондів [1].

В Україні протягом останніх років також була започаткована повномасштабна пенсійна реформа, необхідність якої зумовлена як старінням населення, так й дефіцитом Пенсійного фонду України. У реформі чільне місце посідали заходи, спрямовані на підвищення ефективного пенсійного віку та запровадження коридору пенсійного віку.

Реформаторські заходи щодо стимулювання населення до продовження трудового періоду було розпочато із прийняттям 8 липня 2011 року Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи». Саме тоді пенсійний вік для жінок було підвищено до 60 років за графіком дати народження з кроком «півроку на рік». «Рішення про підвищення пенсійного віку тільки для жінок було прийнято з урахуванням демографічних та економічних реалій. Адже у жінок очікувана тривалість життя при народженні на 10 років довша, ніж у чоловіків; рівень смертності чоловіків серед населення працездатного віку втричі вищий, ніж у жінок» [2].

Заходи пенсійної реформи-2011 дали змогу зменшити кількість нових пенсіонерів за віком та кількість пенсіонерів загалом, але не змогли зупинити зростання обсягу пенсійних видатків та дефіциту Пенсійного фонду.

Тому у 2017 році Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» №2148-VIII було

внесено зміни у пенсійному забезпеченні населення. Ставку було зроблено на посилення вимог до страхового стажу при визначенні права на мінімальну пенсію та віку, який дає право на призначення пенсії.

Вимоги до страхового стажу для виходу на пенсію було збільшено наступним чином – у 2018 році – стаж для отримання пенсії в 60 років мав дорівнювати 25 років, а не 15, як це було у 2017 році, а для тих кому 63 роки – 15-25 років. У 2019 році з'явився третій варіант виходу на пенсію – у 65 років, якщо стаж від 15 до 16 років. Щороку вимоги до стажу збільшуються на рік. Тому для осіб, які планують вийти на пенсію у 60, 63, 65 років у 2028 році, потрібно буде мати певну кількість страхового стажу – 35, 25-35 і 15-25 років відповідно.

Впродовж цих років працівники чи їхні роботодавці мають сплачувати страхові внески, мінімальний розмір яких в 2021 році становить 1320 грн. щомісяця.

З 2021 року скасували соціальні пенсії, які надавали особам, котрі не мали відповідного стажу. Тому в 2027 році близько 45% українців віком 60 років не зможуть отримати пенсію. Це зумовлено тим, що українці, які працюють неофіційно, не отримують необхідного пенсійного стажу і не сплачують внески до Пенсійного фонду [3]. Ймовірно, з цих причин значна частка населення буде працювати після досягнення пенсійного віку. У 2021 році в Україні продовжувало працювати 2,7 млн. пенсіонерів, тобто кожен п'ятий.

Загалом, прив'язка пенсійного віку до тривалості страхового стажу, запроваджена в 2017 році, називається коридором пенсійного віку (60/63/65 років), який передбачає встановлення кількох вікових порогів за критеріями стажу.

У 2021 р. поріг пенсійного віку для жінок в Україні досяг 60 років і зрівнявся з чоловічим показником. Як показав порівняльний аналіз, в Україні встановлено найнижчий пенсійний вік у Європі – українські чоловіки та жінки виходять на пенсію у 60 років. Для порівняння, у Греції, Італії, Норвегії і США вік виходу на пенсію становить 67 років, у Великій Британії, Ірландії, Іспанії – 66 років, а в Бельгії, Канаді, Данії – 65 років (рис. 1).

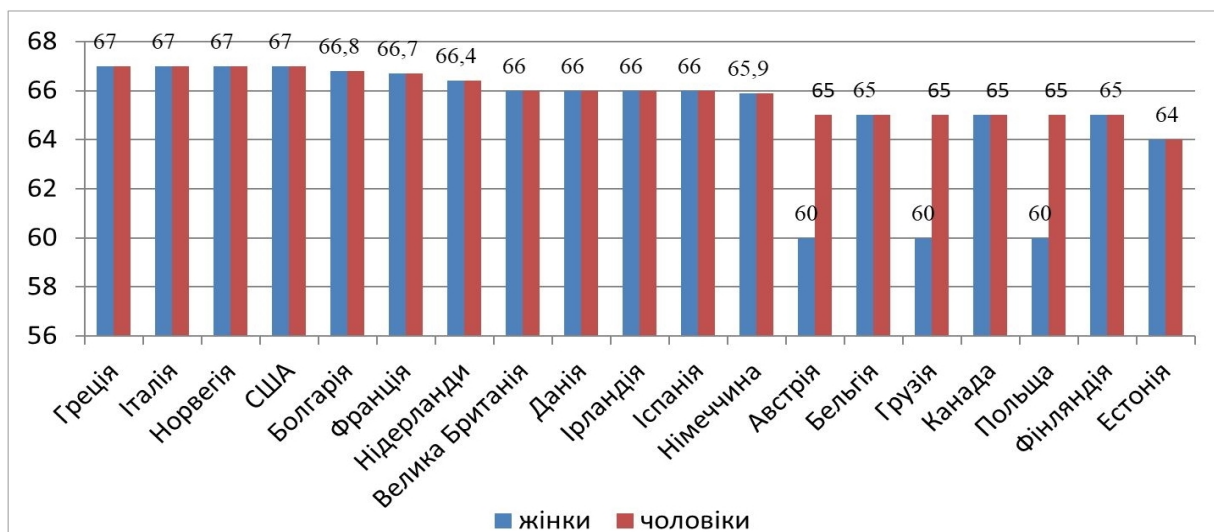

Рис. 1. Вік виходу на пенсію в зарубіжних країнах [4].

Крім цього, за розрахунками, які було презентовано на Всесвітньому економічному форумі, до 2050 р. пенсійний вік у найбагатших країнах світу повинен збільшитися до 70 років. Це зумовлено тим, що число громадян віком понад 65 років збільшиться утричі і становитиме близько 2,1 млрд. осіб [1].

Однак, на думку експертів, потрібно враховувати не лише пенсійний вік, а й тривалість життя громадян та кількість років, яку вони живуть на пенсії. Ці показники можуть суттєво відрізнятись в різних країнах, що слід обов'язково враховувати при реформуванні пенсійної системи.

В Україні тривалість життя жінок у середньому становить 77 років, а чоловіків – лише 67 років. Тобто, українські чоловіки проводять на пенсії в середньому 7 років, що є майже найнижчим показником у Європі. Нижчий показник лише у Молдові та Болгарії (менше 5 років). В свою чергу, українські жінки проводять на пенсії майже 17 років. Однак, і цей показник нижчий за низку таких європейських країн як Австрія, Швейцарія, Польща, Іспанія. Так, наприклад, тривалість життя чоловіків у Швейцарії – майже 82 роки, тоді як вихід на пенсію дозволено у 65 років [4].

Отже, у розвинених країнах пенсійний вік становить приблизно 65-67 років, а тривалість життя громадян на пенсії перевищує 80 років. В Україні ці показники становлять 60 і 71 років відповідно. Тому, на нашу думку, не доцільно підвищувати пенсійний вік або пенсійний стаж, оскільки це не вирішить проблему дефіциту Пенсійного фонду України, а значно підвищить соціальну напругу в суспільстві і зменшить довіру населення до пенсійної системи.

Вирішити проблему може перехід до накопичувальної пенсії. Якщо українці частину внесків відкладатимуть на особисті пенсійні рахунки, а частину й надалі сплачуватимуть до загального пенсійного фонду, це значно зменшить навантаження на солідарну пенсійну систему та покращить рівень пенсійного забезпечення громадян.

Список використаних джерел:

1. Ставерська Т. О., Шевчук І. Л. Етапи пенсійної реформи. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 13. С. 1221-1228.
2. Ткаченко Л. Пенсійна система та пенсійна реформа в Україні. Київ. Січень 2018. 38 с.
3. Пенсионный возраст в Украине повысят, потому что он самый низкий в Европе: правда ли это. URL: https://economy.24tv.ua/ru/pensionnyj-voznrast-ukraine-povysjat-jekonomicheskie-novosti-ukrainy_n1652021.
4. Скільки живуть і коли виходять на пенсію громадяни різних країн. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/28/infografika/suspilstvo/skilky-zhyvut-koly-vykhodyat-pensiyu-hromadyany-riznyx-krayin>.

Була Павло Вікторович

студент гр. ФПФМ-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

Науковий керівник: к. е. н., доцент Савчук С. В.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У більшості розвинених та сучасних країнах з перехідною економікою податкові надходження виступають вагомим джерелом формування фінансових ресурсів адміністративно-територіальних одиниць. Пріоритетним завданням у сфері місцевих фінансів на сьогодні є дослідження та реформування процесів планування та виконання дохідної частини місцевих бюджетів. При цьому особливої актуалізації для розв'язання зазначеного завдання набуває питання оптимального розподілу податкових доходів між бюджетами різних рівнів. Вирішення цього питання першочергово призведе до покращення надання якісних суспільних послуг, що є основною метою ефективного стратегічного управління фінансами як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях.

Проблематику формування доходів місцевих бюджетів в контексті реформування податкового механізму мобілізації надходжень досліджували у своїх працях такі вітчизняні науковці, як: В. Дем'янишин, О. Кириленко, В. Коровій, Л. Лисяк, В. Письменний, С. Савчук, В. Чугунов, І. Усков та ін. Проте в сучасних умовах, незважаючи на значні доробки вчених, багато проблем, пов'язаних з акумуляцією податкових надходжень до місцевих бюджетів, потребують подальшого дослідження. Зокрема, щодо активізації ролі податкових надходжень при формуванні власної дохідної бази місцевих бюджетів та окреслення стратегічних орієнтирів функціонування місцевих бюджетів для забезпечення ефективного та стабільного розвитку територіальних громад.

Як відомо, левову частку у складі доходів місцевих бюджетів України становлять податкові надходження, які є основним джерелом здійснення бюджетних видатків на місцевому рівні. У більшості зарубіжних країн доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних джерел надходжень. При цьому у Великобританії, Франції, Німеччині, Швеції, Португалії, Угорщині та Словенії основу власних доходів муніципалітетів значною мірою складають місцеві податки. У Литві, Естонії та Чехії власні дохідні джерела місцевих бюджетів в основному становлять відрахування від загальнодержавних податків. У Фінляндії 2/3 власних доходів - кошти, одержувані від державних підприємств, що надають населенню комунальні послуги.

Варто зазначити, що в структурі дохідних джерел органів місцевого самоврядування у зарубіжних країнах переважають податкові та неподаткові надходження, які в середньому складають від 80% до 95% усіх доходів. Винятком є Великобританія, в якій 70% - це трансферти, що є, в основному, цільовими грантами на виконання конкретних завдань муніципальними органами влади [2].

Забезпечення фінансової самостійності і незалежності муніципальних органів влади в зарубіжних державах відбувається через збалансовану систему розподілу дохідних і видаткових повноважень, надання міжбюджетних трансфертів та застосування механізмів, що забезпечують ефективне використання фінансових і майнових ресурсів території органів місцевого самоврядування.

Аналізуючи сучасні тенденції формування дохідної частини місцевих бюджетів України, відмітимо, що, як і раніше, найбільшу питому вагу у доходах становлять надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб – 177,8 млрд. грн. або 91,3% від суми доходів загального фонду місцевих бюджетів (табл. 1). У 2020 році у загальній структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів частка податку на доходи фізичних осіб становила 91,7%, у 2019 році - 90,1%. Відповідно надходження даного податку склали 27,5 млрд. грн. У порівнянні з 2015 роком його обсяги зросли на 122,9 млрд. грн., або на 30,8%.

Таблиця 1

Доходи місцевих бюджетів України у 2015-2020 рр., млрд. грн.*

Доходи	2015 р.	Структура, %	2017 р.	Структура, %	2018 р.	Структура, %	2019 р.	Структура, %	2020 р.	Структура, %	Абсолютне відхилення 2020-2015 (+\ -)
Доходи всього	120,4	100	229,5	100	263,4	100	300,2	100	312	100,0%	179,75
Податкові надходження	98,22	81,5	201	87,5	232,5	88,2	270,5	90,1	286	91,6%	172,33
Податок на доходи фізичних осіб	54,92	45,5	110,6	48,2	138,1	52,4	165,5	55,1	177	56,8%	110,58
Податок на прибуток підприємств	4,28	3,55	6,48	2,83	9,3	3,53	10,23	3,41	9,7	3,1%	5,95
Акцизний податок	7,68	6,38	13,16	5,73	13,8	5,24	13,72	4,57	15,6	4,9%	6,03
Неподаткові надходження	20,15	16,7	25,97	11,3	28,03	10,6	26,11	8,7	21,4	6,9%	5,96
Інші надходження	2,11	1,75	2,52	1,1	2,92	1,11	3,58	1,19	4,8	1,5%	1,46

*Джерело: [3]

Загалом, надходження податку на доходи фізичних осіб можна вважати доволі стабільним джерелом і основою наповнення місцевих бюджетів України. Однак його висока частка в акумульованих окремою територіальною громадою доходах вказує на значну залежність її від наявності на відповідній території бізнесових структур та офіційної зайнятості.

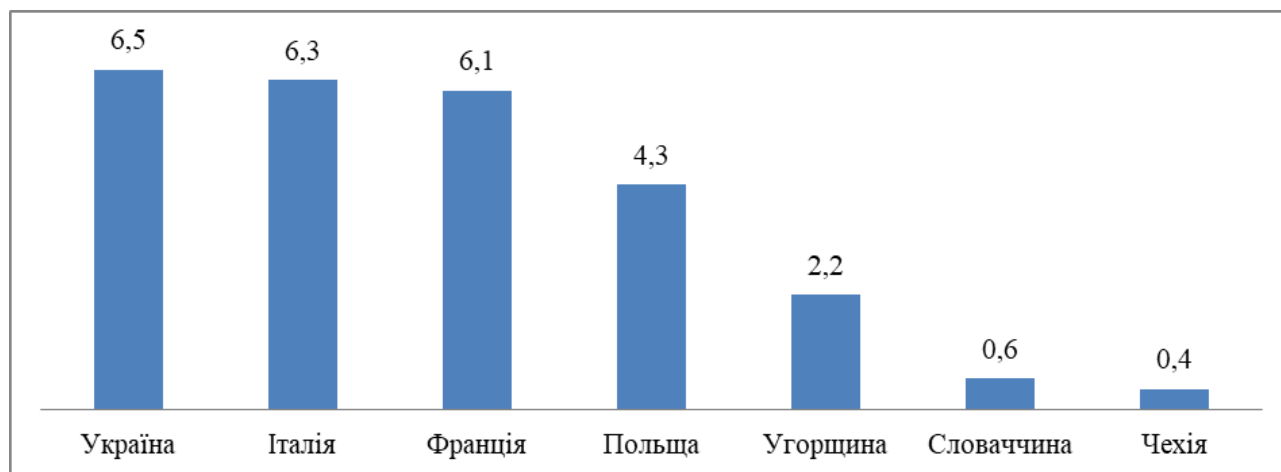
Надходження до місцевих бюджетів акцизного податку за підсумками 2020 року склали 15,6 млрд. грн. акцизного податку, у тому числі:

- 8,4 млрд. грн. – у вигляді відрахувань з державного бюджету частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального;

- 7,2 млрд. грн. – з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі алкогольних напоїв та тютюнових виробів % [3].

Виходячи з цього, цілком очевидним є те, що основу дохідної бази місцевих бюджетів України складають саме податкові надходження, зростання яких свідчить про ефективний економічний розвиток регіонів зокрема та інтенсифікацію підприємницької діяльності.

Також, варто зазначити, що за офіційними даними Міністерства фінансів України через місцеві бюджети в Україні перерозподіляються значні обсяги податків і обов'язкових зборів, які становлять 6,5% ВВП. На рис. 1 відображено порівняння частки податкових надходжень відносно ВВП, що перерозподіляється на рівні місцевих бюджетів в Україні та країнах ЄС.

Рис. 1. Частка податкових надходжень місцевих бюджетів у % до ВВП в Україні та країнах ЄС у 2019 році*

*Джерело [3, 4]

Відмітимо, що в країнах ЄС місцеві бюджети наповнюються в основному за рахунок акумуляції надходжень від оподаткування нерухомого майна, частка яких складає близько 25%, а в деяких випадках може перевищувати 50% усіх податкових доходів до бюджетів [5].

Незважаючи на реалізацію адміністративної реформи в Україні щодо формування нових організаційно-територіальних громад, все ж необхідним постає подальше нарощення власної дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування для підвищення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування у процесі реалізації наданих їм повноважень. У той же час закріплення певної частини загальнодержавних податків на рівні бюджетів територіальних громад може стати ще одним альтернативним джерелом надходжень до місцевих бюджетів [6].

Таким чином, у сучасних умовах реалізації реформи децентралізації важливим джерелом в частині податкових надходжень до місцевих бюджетів залишається податок на доходи фізичних осіб, якого у 2020 році акумульовано у обсязі 177826 млн. грн., що у відсотковому вираженні складає близько 60% загальної структури дохідної бази місцевих бюджетів. Це свідчить про те, що зусилля місцевої влади щодо забезпечення приросту надходжень з даного податку до місцевих бюджетів можуть мати виключно непрямий характер, а саме: створення робочих місць, підвищення інвестиційної привабливості території, запобігання виплаті заробітної плати у конвертах тощо.

Поряд з цим, останніми роками відбувається і досить стрімке зростання частки саме місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів, зокрема плати за землю та єдиного податку. Це дозволяє стверджувати, що економічно ефективні рішення місцевої влади з управління територією, а також її своєчасні дії щодо індексації нормативної грошової оцінки землі виступають надійним ресурсом для зростання податкових доходів у відповідних місцевих бюджетах. Виходячи із зазначеного, необхідним постає оптимізація податкових надходжень та коригування ставок вже існуючих податків, а також покращення фінансово-економічних умов, що тим самим поліпшить структуру бізнес-середовища і в результаті забезпечить ефективний та стабільний розвиток регіонів.

Список використаних джерел:

1. Коровій В. В. Податкові надходження як складова доходів місцевих бюджетів. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-3_0-pages-328_336.pdf (дата звернення 06.11.2021).

2. Усков І. В. Зарубіжний досвід забезпечення фінансової самостійності муніципальних органів влади. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-obespecheniya-finansovoy-samostoyatelnosti-munitsipalnyh-organov-vlasti> (дата звернення 07.11.2021).

3. Статистичний Щорічник України (2020). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2020.pdf (дата звернення 07.11.2021).

4. International Budget Practices and Procedures Database-OECD (2019). URL: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD\(94\)116&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD(94)116&docLanguage=En) (дата звернення 07.11.2021).

5. Савчук С. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. URL: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/70.pdf.

6. Кириленко О. П., Вацлавський О. І. Бюджетний контроль при плануванні місцевих бюджетів. URL: <http://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1067/1072.pdf> (дата звернення 07.11.2021).

Булавинець Вікторія Михайлівна

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

СУЧАСНІ ЗАРУБІЖНІ ТРЕНДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Бюджетна децентралізація в Україні створила умови для збільшення дохідної частини місцевих бюджетів, однак проблеми їх наповнення і надалі залишаються актуальними. Фінансова неспроможність певних територіальних громад значно гальмує демократичні трансформації в національній економіці, тоді як у розвинених країнах громади, навпаки, є стабілізаторами фінансово-економічної ситуації. Саме тому, в контексті реалізації в Україні принципів Європейської хартії місцевого самоврядування, доцільним є вивчення зарубіжного досвіду формування фінансових ресурсів місцевих органів влади, з метою виявлення додаткових резервів зростання доходів місцевих бюджетів. Проте, використовуючи досвід розвинених країн, слід враховувати національну специфіку організації міжбюджетних відносин, оскільки в різних країнах існують «різноманітні умови (адміністративні, соціальні, національні, культурні, історичні тощо), які впливають на побудову взаємовідносин різних рівнів влади у бюджетній сфері. Залежно від цих умов кожна країна по-своєму вирішує питання побудови міжбюджетних відносин» [1, с. 8].

Практика формування місцевих бюджетів більшості розвинених країн характеризується значною часткою у їх складі власних доходів. Зокрема, високим рівнем фінансової автономії наділені місцеві бюджети США, Ісландії, Люксембургу, Швеції, Швейцарії, Австрії, Литви, Словенії, Словаччини (в межах від 99,2 до 72,8 відсотків). В цих країнах місцеві бюджети практично не залежать або мало залежать від державного бюджету. У Японії, Німеччині, Бельгії, Фінляндії, Данії, Норвегії фінансова автономія місцевих бюджетів коливається від 68 до 56 відсотків [2, с. 133]. Це є ознакою високого рівня самостійності місцевого самоврядування у цих країнах щодо введення та справляння місцевих податків, як основного джерела власних доходів бюджетів місцевих урядів. В Україні, завдяки обраному вектору фінансової децентралізації, частка власних доходів місцевих бюджетів у 2020 році також уже сягнула позначки 60%, однак місцеві податки і збори у їх складі становлять лише близько 30% [3]. А «як підтверджує світовий досвід, обов'язковою умовою існування дієвого інституту самоврядування є формування більшої частини доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів» [4, с. 43], що є свідченням фінансової незалежності та спроможності органів місцевого самоврядування.

У світовій практиці найвищим є рівень власних податкових надходжень «у Данії і Франції – понад 40%. В Італії, Ірландії та Нідерландах він найнижчий і становить менше 10% від усіх доходів місцевих бюджетів. У Бельгії, Франції, Німеччині, Данії, Великобританії доходи від місцевих податків ледь перевищують 20%» [5, с. 59].

Загалом, у розвинених країнах світу власні податкові надходження місцевих бюджетів формуються за рахунок:

- власних місцевих податків (податків на прибуток корпорацій, місцевих акцизів, майнових, земельних, особистих прибуткових, промислових, на автомобілі, на професії, тощо);
- надбавок до державних податків та відрахувань від загальнодержавних податків, які залишаються в місцевих бюджетах;
- плати за послуги, які надаються органами місцевої влади (користування послугами зв'язку, газом, водопроводом, електроенергією, каналізацією, за видачу різного роду документів місцевою владою);
- екологічних податків [6].

Крім того, існують ще так звані факультативні місцеві податки (на розваги, утримання місцевих доріг, вулиць, домашню прислугу, реєстраційні збори тощо), які встановлюються лише в тих випадках, коли місцеві органи влади не можуть забезпечити бездефіцитність бюджету.

Найбільш вагомими у світовій практиці є податки на майно та місцеві прибуткові податки. Зокрема, «податкова система Франції включає два майнові податки, а саме: податок на майно (забудовані і незабудовані ділянки) та податок на житлову нерухомість. Податок на житлову нерухомість є місцевим та сплачується щорічно будь-якою особою, яка проживає в житловому приміщенні. У Данії нерухоме майно, що використовується як офіси, готелі, заводи тощо, обкладається трьома видами податку: муніципальним, окружним та власне місцевим. Ставка оподаткування становить від 0,6% до 2,4%. У Польщі надходження від податку на нерухоме майно становлять понад 15% загальних доходів бюджетів гмін та близько 45% доходів із власних джерел та стягується із забудованої нерухомості та незабудованих земельних ділянок». Варто зазначити, що національним законодавством закріплені лише його максимальні межі, а кожна місцева рада сама встановлює ставки цього податку. В Естонії, Нідерландах та Словенії мінімальна ставка податку на майно становить 0,1% від вартості нерухомості. Для Литви характерна фіксована ставка 1% від оціночної вартості житла. Найвищі ставки встановлені у Данії та Німеччині (сягають 6,4% та 10% відповідно), а мінімальна ставка становить 2,6% від оціночної вартості [7]. Така популярність податку на нерухомість спричинена: стабільністю та передбачуваністю надходжень від його сплати; незмінністю бази оподаткування; мінімальною кількістю ризиків. Частка податку на нерухомість у структурі доходів місцевих бюджетів розвинених країн коливається в межах від 30% в унітарних до 50% у федераціях.

Примітно, що в країнах з федеральним устроєм органи місцевого самоврядування наділені ширшим колом повноважень стосовно запровадження місцевих податків, аніж в унітарних. До прикладу, кожен штат у США має свою відокремлену від федеральної податкову систему, а в їх бюджетах найбільшу частку становлять прибуткові податки з корпорацій і громадян (відповідно 8% та 30% усіх податкових надходжень до бюджету штату), а також податок з продажу.

В Канаді основними надходженнями до консолідованого бюджету є податки, встановлені федеральним урядом: прибутковий податок із фізичних осіб, податок на доходи корпорацій, податок на товари і послуги (аналог ПДВ), акцизи, імпорتنі мита, відрахування на соціальне страхування. Поряд з цим, провінції мають право запроваджувати власні податки (податки на майно, на використання природних ресурсів, алкоголь, ігорний бізнес, податок із продажу, ліцензійні збори). Доходи бюджетів провінцій/територій «забезпечуються за рахунок надходжень за прибутковим податком із фізичних осіб (30%), податком з продажів (16%), а також неподаткових доходів, зокрема від інвестицій, використання природних ресурсів, реалізації товарів і послуг (20%). Основні доходи місцевих бюджетів забезпечуються за рахунок податку на нерухомість (близько 70%)» [2, с. 137].

У Німеччині виокремлюють загальні, федеральні, місцеві податки та податки земель. Уряди земель мають законодавчу владу щодо запровадження власних податків і акцизів, які зараховуються до місцевих бюджетів.

В цілому, у доходах місцевих бюджетів країн ЄС «основними місцевими податками та зборами є:

1) збори за надання послуг місцевими органами влади. Цей збір сплачується громадянами в основному за надання комунальних послуг, зокрема за водопостачання та водовідведення, вивіз сміття; за користування басейнами, що знаходяться у комунальній власності, користування громадським транспортом тощо. У більшості країн ЄС граничні розміри цього збору регулюються на центральному рівні, прете є деяких країнах органи місцевого самоврядування мають право самостійно впроваджувати ставки цього збору,

2) доходи від місцевої комунальної власності - досить суттєве джерело наповнення місцевих бюджетів у деяких країнах ЄС. Доходи від місцевої комунальної власності формуються за рахунок надходжень від оренди комунального майна або за рахунок його продажу;

3) податки та внески до соціальних фондів - податкові внески сплачуються як юридичними, так і фізичними особами. Ці податки та внески є джерелом фінансування усіх державних та місцевих видатків, частина їх, що передається до місцевих бюджетів, залежить від обсягу повноважень, які делеговано на місця» [8].

Однак, варто зазначити, що в деяких європейських країнах, місцеві бюджети формуються переважно за рахунок трансфертів з центрального бюджету. До прикладу, в Італії, Ірландії, Португалії трансфертні надходження становлять від 60 до 80% поточних доходів, в Албанії – до 96% загального обсягу надходжень місцевих бюджетів. Цікавим також є досвід Великобританії, де всі місцеві бюджети отримують кошти від центрального уряду у вигляді грантів і їх частка становить близько 48% доходів [9, с. 147].

Отож, децентралізаційні процеси, котрі відбулися впродовж останніх десятиліть у розвинених зарубіжних країнах, знайшли закономірне відображення у формуванні дохідної бази місцевих бюджетів. Їхній позитивний досвід у цій сфері є свідченням того, що дана реформа здатна бути ефективним та дієвим способом становлення фінансової автономії та стійкості місцевих

бюджетів, оскільки забезпечує фінансову спроможність місцевого самоврядування, що в підсумку є поштовхом до соціального та економічного розвитку території.

Аналізуючи світову практику формування місцевих бюджетів ми з'ясували, що лівову частку їх доходів становлять податкові надходження, в складі яких переважають місцеві податки і збори, а основну роль серед них все ж відіграють майнові податки, зокрема на нерухоме майно фізичних і юридичних осіб та на землю.

Вивчення зарубіжного досвіду формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації є важливим для забезпечення практичного використання кращих його надбань, оскільки реалії сьогодення свідчать, що в Україні замість формування нової класичної моделі місцевого самоврядування фактично розвивається синтетична історична модель, яка поєднує практику старої радянської та форму нової демократичної моделі самоврядування. Підтвердженням цього є:

- низька фіскальна роль місцевих податків та зборів і, як наслідок, незначна їх питома вага в доходах місцевих бюджетів;

- обмежені права місцевих органів влади щодо встановлення ставок оподаткування та відсутність у них прав щодо визначення місцевих податків і зборів самостійно. На місцях завжди можуть існувати об'єкти оподаткування, які могли б поповнити місцеві бюджети, проте запровадження податків на специфічні види господарської діяльності не входить до компетенції місцевого самоврядування;

- відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території, та податковими зусиллями населення.

Тому вважаємо, що в Україні необхідно насамперед докорінно змінити ставлення до місцевих податків і зборів, підвищивши їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. Водночас варто пам'ятати, що запозичення навіть найсучасніших трендів розбудови бюджетних систем зарубіжних країн не гарантує позитивних змін в українському суспільстві. Відтак модернізація фінансової основи місцевого самоврядування має бути поміркованою та узгодженою з сучасним станом та цілями розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України. *Фінанси України*. 2010. №10. С. 3-12.

2. Стефанчук Р. О., Музика-Стефанчук О. А. Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2010. №1. С. 132–138.

3. Як виконувалися місцеві бюджети у 2020 році - експертний аналіз. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13249?page=2>.

4. Кириленко О. П., Баранець Я. В. Підвищення фінансової спроможності ОТГ в умовах реформи децентралізації. *Шості Всеукраїнські наукові читання*

пам'яті С. І. Юрія: збірник наук. праць / За ред. д. е. н., проф. О. П. Кириленко. (м. Тернопіль, 18 листопада 2020 р.). Тернопіль: Вектор, 2020. С. 42-51.

5. Бондарук Т. Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби*. 2011. №1. С. 56-66.

6. Молдован О. Податки і збори: менше не завжди краще. URL: <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/11/15/256310/>.

7. Вікторчук М. В. Адміністративно-правове регулювання місцевих податків і зборів в Україні в умовах євроінтеграції. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/11856/7/diss-Viktorchjuk.pdf>.

8. Нелідіна Ю. С. Місцеві податки. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування й аналіз можливостей його застосування в Україні. URL: www.rusnauka.com/13_EISN_2009/Economics/45526.doc.htm.

9. Кондусова Л. Ф., Нескородова І. І., Алексенко І. І. Управління фінансовими ресурсами місцевого бюджету: монографія. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2011. 262 с.

Варгун Олеся Сергіївна
студентка гр. МВСКМ-11, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: д. е. н., професор Сохацька О. М.

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

В сучасних умовах розвитку України загострюється питання щодо формування позитивного іміджу нашої держави на міжнародній арені. Поряд із такими важливими державними пріоритетами, як залучення іноземних інвестицій, розвиток інфраструктури чи впровадження інновацій, особливе місце посідає формування іміджу держави. Формування позитивного іміджу України є необхідною умовою її стратегічного розвитку, засобом захисту інтересів країни та її громадян, забезпечення підтримки внутрішньої та зовнішньої політики як однієї з умов національної безпеки. Імідж держави є доволі динамічним явищем, тому події, що періодично відбуваються в Україні, мають великий вплив на процеси його формування. Відповідно, дипломатичні служби, міжнародна діяльність громадських організацій та бізнесу повинні працювати спільно для постійного цілеспрямованого зростання позитивного іміджу в очах світової спільноти.

Протягом століть практично кожна держава турбувалася про формування свого позитивного іміджу, оскільки, це сприяє захисту її національних інтересів, досягненню зовнішньополітичних цілей, створенню атмосфери підтримки світовою спільнотою її кроків на міжнародній арені.

Новий світовий порядок – це епоха інформаційної прозорості, тому важливими завданнями кожної держави на міжнародній арені є забезпечення комунікаційної відкритості, повага до основних прав і свобод людини, свобода політичних виборів та свобода слова для засобів масової інформації. Без всіх цих чинників досягти позитивного іміджу демократичної держави майже не можливо. Від того, як країна сприймається світовою спільнотою, залежить її значимість та місце в системі міжнародних відносин, її інвестиційна привабливість, розширення можливостей співробітництва та партнерства в різних галузях (економіка, туризм, культура).

Імідж країни – це комплекс об'єктивних взаємозалежних характеристик державної системи (економічних, географічних, національних, демографічних тощо), що сформувалися в процесі еволюційного розвитку державності як складної багатофакторної підсистеми світового устрою, ефективність взаємодії ланок якої визначає тенденції соціально-економічних, суспільно-політичних, національно-конфесійних та інших процесів. Образ держави – це база, що визначає, яку репутацію має країна у свідомості своїх громадян і світової спільноти в результаті дії або без дієвості тих або інших її суб'єктів, що взаємодіють із зовнішнім світом [1].

На формування іміджу України впливають такі чинники:

1) природно-ресурсний потенціал; національна та культурна спадщина; постійні геополітичні фактори – географічне положення, площа території, довжина кордонів держави, вихід до морів; історичні події, що вплинули на розвиток української державності, а також внесок видатних українців, діяльність яких нерозривно пов'язана з історією розвитку країни;

2) соціально-психологічні настрої в українському суспільстві; форми суспільно-політичної інтеграції українців; моральні аспекти розвитку українського суспільства;

3) стабільність української економіки, що оцінюється рівнем доходів на душу населення, обсягом залучених інвестицій.

На сучасному етапі свого розвитку Україна взагалі не має власного іміджу на міжнародній арені. За усі роки незалежності так і не вдалося його сформувати. Основними причинами є: загальна непоінформованість або необізнаність, а також неспроможність вигідно представити себе в очах міжнародного співтовариства.

Сьогодні питання іміджу є не тільки політичним, воно є нерозривно пов'язаним із питанням національної безпеки, економічного розвитку та демократичних перетворень. Від міжнародного авторитету країни залежить і залучення до неї іноземних інвестицій, і вихід українських товарів, технологій та послуг на світовий ринок, і взагалі ставлення до нашої країни і громадян. На здійснення зовнішньополітичних та економічних відносин зі світовим співтовариством, а також на ефективне регулювання внутрішніх політичних процесів в Україні негативно впливає війна на Сході країни, яку розв'язала Росія, недосконалість законодавства, корупція, несправедливий перерозподіл власності, боротьба за сфери впливу, відірваність влади від народу і декларативний характер демократичних норм.

Сформована думка про країну як ненадійного партнера блокує надходження іноземних інвестицій, що негативно позначається на сьогоднішній економічній ситуації в країні, призводить до недостатнього розвитку торговельно-економічних контактів. Головним недоліком існуючої іміджевої політики в Україні є безсистемність її розробки та реалізації, а саме: відсутність стратегії іміджевої політики, відсутність міцного ідеологічного фундаменту.

Елементами іміджевого потенціалу України є її культурна та історична спадщина, досягнення в галузі культури та науки. Координованість проведення іміджевих кампаній та проектів є обов'язковою умовою та неодмінним атрибутом для досягнення бажаного результату. Відповідно для формування позитивного іміджу країни потрібна спеціально створена структура з управління іміджем, яка б координувала і стежила за реалізацією іміджевої політики держави.

Така служба з управління іміджем повинна відповідати за інформаційно-комунікативне середовище на міжнародному рівні, розробляти іміджеві проекти, відстежувати результати і відповідати за їх повну реалізацію. При цьому слід використовувати ЗМІ, бізнес-структури, наукові та освітні центри, діаспори співвітчизників за кордоном, установи культури, спортивні організації

як важелі впливу на думку світової спільноти. Обов'язковою умовою позитивного сприйняття країни, успішного розвитку внутрішніх громадських зв'язків є формування єдиної, загальної, прийнятної для переважної частини населення, різних верств і соціальних груп ціннісної основи народної свідомості. Необхідно формування систему виявлення системи цінностей, моральних орієнтирів у житті суспільства, що зможуть об'єднувати націю. Що стосується формування національної ідеї, то слід зазначити, що її пошук не виправдано затягнувся. Національна ідея необхідна для того, щоб самим зрозуміти, куди ми йдемо, для визначення довгострокових стратегічних цілей країни.

Таким чином, для того, щоб Україні як державі стати успішним проектом, сучасна українська національна ідея потребує модернізації, адаптації не лише до жорстких реалій суспільства і політичної нації, а й тих цивілізаційних, геополітичних, економічних викликів, з якими стикнулася Україна [2].

Нагальною постає потреба наповнення національної ідеї новим ідеологічним змістом, який відповідав би цивілізаційним, науковим, інформаційним процесам нового тисячоліття. В основі іміджу держави необхідно покласти єдиний ідейно-смісловий проект її розвитку (для забезпечення передбачуваності дій держави), чітко відстежувати дотримання вимог національної ідеї стратегічним цілям країни. Імідж держави повинен бути конкретним, політично стабільним (для розвитку міжнародного бізнесу та залучення прямих іноземних інвестицій), та в той же час при необхідності гнучким і адаптивним. Він повинен піддаватися своєчасній корекції у зв'язку зі змінами соціально-політичної ситуації, невідповідністю сформованого іміджу реальності, а також загрозами зниження авторитету на міжнародній арені, якщо такі виникають. Формування позитивного міжнародного іміджу України та пропаганда його за кордоном є завданням загальнодержавної ваги, до виконання якого мають бути залучені, відповідно до своєї компетенції, всі органи виконавчої влади та суспільство в цілому.

Список використаних джерел:

1. Міністерство інформаційної політики України. БРЕНД ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ (2018). Офіційний сайт Міністерства інформаційної політики України. URL: <https://mip.gov.ua/content/askyourquestion.html>.
2. Попова, Т. Наш імідж. Як Україну сприймають у світі. НВ журнал. 2018. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/nash-imidzh-jak-ukrajinusprijmajut-u-sviti-2459084.html>.

Владельщикова Ольга Олексіївна
студентка гр. МВСКМ-11, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: д. е. н., професор Сохацька О. М.

УКРАЇНА VS «ПІВНІЧНИЙ ПОТІК – 2»: ЯК УНИКНУТИ ЕКСПАНСІЇ

«Північний потік – 2» – це проект розширення газогону «Північний потік – 1» протяжністю 1234 кілометри. Газогін проходить територією п'яти держав – Росії, Данії, Фінляндії, Швеції та Німеччини. Основною метою побудови цього газогону є транспортування газу до Центральної Європи. Проте, «Північний потік – 2» проходить поза територією України, а це в свою чергу може зробити її слабшою, та знизити її роль транзитера російського газу на світовій арені. Припинення транзиту може стати каталізатором щодо відкритої військової агресії Російської Федерації проти України. Тому ключовим питанням залишається: до яких дій повинен вдатися уряд України, щоб уникнути експансії та зберегти цілісність та міць держави?

Існує багато причин протидії «Північному потоку – 2». По-перше, трубопровід буде прямувати безпосередньо з Росії до Німеччини через Балтійське море, що означає, що росіяни отримають додаткові важелі впливу на європейців. По-друге, створення цього газопроводу може збільшити військово-морську присутність Росії в Балтійському морі – крок, який би обурих країни Балтії. По-третє, якби відносини між Європою та Росією погіршилися, росіяни могли б швидко припинити подачу газу до Німеччини, подібно до того, що це сталося з Україною у 2009 році. По-четверте, завершення будівництва «Північного потоку – 2» дасть росіянам енергетичну монополію на європейському континенті.

«Північний потік – 2» створює для України кілька проблем. Наша держава заробляє приблизно 1 мільярд доларів на рік із поточного газопроводу. Конкуренція з «Північним потоком – 2» призведе до того, що Україна втратить значну суму доходу. Україна також втратить свій вплив на Західну Європу, оскільки її трубопроводи стануть непотрібними. В результаті, хоча Європа буде залежати від Росії, росіяни можуть продовжувати втручатися у справи України без суттєвих для них наслідків.

Хоча «Північний потік – 2» створює проблеми для України та Польщі, кілька німецьких політиків, бізнесменів, інвесторів та компаній виступають за газопровід. Ці прихильники стверджували, що газопровід надасть Німеччині нові економічні можливості. Коли Німеччина перейшла від вугілля та ядерної енергії, вона стала найбільшим споживачем природного газу в Європі. Деякі німецькі політики, зокрема і донедавна Ангела Меркель, вважають, що «Північний потік – 2» зможе допомогти налагодити відносини між Німеччиною та Росією, оскільки дохід від цього газопроводу зміцнить їх економіку.

Незважаючи на підтримку Німеччини, багато європейських держав виступають проти «Північного потоку – 2». Наслідки введення в дію

газопроводу будуть серйозними викликами для енергетичної безпеки Європи. Сполучені Штати також категорично проти проекту, вони ввели численні санкції, щоб зупинити його будівництво. Для того, щоб зупинити експлуатацію, Сполучені Штати і їх союзники повинні продовжувати вводити санкції на ті компанії, членів ради директорів, і суди, що підтримують «Північний потік – 2». Численні організації вже відмовилися від проекту через ці загрози. Постійний тиск може змусити додаткові групи відмовитися від проекту. Нарешті, Захід має допомогти Україні та Польщі, допомагаючи їм реформувати відповідні галузі енергетики. Прийняття цієї стратегії допоможе Україні та Польщі зменшити енергозалежність від Росії.

Враховуючи ці ризики, противники «Північного потоку – 2» повинні швидко працювати, щоб переконати Німеччину, що наслідки газопроводу набагато перевищують користь. В іншому випадку, якщо ці сторони не зможуть переконати німців, енергетична безпека Європи значно погіршиться [1].

У вересні 2021 року Росія офіційно заявила, що будівництво «Північного потоку – 2» завершено, а це поставить під загрозу не тільки економіку країни, але й її безпеку, оскільки газопровід, що проходить через Україну, стримує агресію Росії. Якщо «Північний потік – 2» буде запущено, це стане не тільки економічним викликом, але і 100-відсотковим викликом безпеки для України. Відсутність збереження та захисту газової інфраструктури в Україні ще більше спонукатиме Путіна до насильства.

Україна повинна знайти союзників. В першу чергу – це Польща, для якої «Північний потік – 2» також становить загрозу, далі – країни Балтії, які після виходу з Радянського Союзу активно борються проти політики Кремля.

Однією з можливостей Заходу допомогти Україні є повне використання значного потенціалу країни з відновлюваних джерел енергії, зокрема щодо блакитного та зеленого водню, а також морських вітрових потужностей. Це вже було визнано в Зеленому новому курсі ЄС та Зелено-американському фонді США для України. Це тенденція повинна продовжуватися для того, щоб зберегти роль України як геополітичного гравця у Східній Європі та відповідати очікуваному подальшому швидкому зростанню попиту на зелену енергію в Європі.

Українська державна газова компанія «Нафтогаз» за останні роки пройшла масштабні реформи. Однак для забезпечення адаптації та модернізації вже значних потужностей України будуть потрібні значні іноземні інвестиції. Невідкладним пріоритетом є подальше оновлення, розширення та перетворення існуючої інфраструктури транспортування та зберігання газу в Україні. Необхідно планувати та будувати нові потужності для виробництва зеленого та блакитного водню, а також відновлюваної енергії.

Для того, щоб досягти швидкого прогресу в цих сферах, як державні, так і корпоративні інвестори повинні втрутитися, надаючи необхідне фінансування, досвід та інституційну підтримку. Ця інвестиція не тільки забезпечить значну фінансову та екологічну віддачу, але й урівноважить негативний вплив можливого початку експлуатації «Північного потоку – 2» у східному сусідстві ЄС та за його межами [2].

Хоча й будівництво «Північного потоку – 2» завершено і Данія дала дозвіл на його експлуатацію, Україні потрібно продовжувати боротися, адже це є вирішальним фактором нашого майбутнього. Включення України до процесу сертифікації цього газогону, а також газовий шантаж Газпрому, використання Путіним газу як інструменту політичного тиску на ЄС у листопаді 2021 року ще раз підтверджують той факт, що боротьба проти цього газогону продовжується.

Список використаних джерел:

1. The Security Implications of Nord Stream 2 for Ukraine, Poland, and Germany. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/security-implications-nord-stream-2-ukraine-poland-and-germany>.

2. EU should invest in Ukrainian green energy to limit negative impact of Nord Stream 2. URL: <https://www.euronews.com/2021/10/01/eu-should-invest-in-ukrainian-green-energy-to-limit-nord-stream-2-pipeline-s-impact-view>.

Глушко Максим Сергійович
студент гр. ФПФм-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: д. е. н., професор Кириленко О. П.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ЕПІДЕМІЇ COVID-19

Формування стабільних та прогнозованих доходів місцевих бюджетів є об'єктивно необхідною передумовою ефективності реформи децентралізації. Виступаючи фінансовою базою діяльності органів місцевого самоврядування, вони покликані забезпечити належне виконання покладених на них функцій щодо сприяння розвитку місцевої економіки, благоустрою населених пунктів, надання суспільних послуг населенню та його соціального захисту. Зважаючи на широкий спектр повноважень і їх виняткову важливість для життєдіяльності населення та стійкості місцевої економіки, наповнення місцевого бюджету є першочерговим завданням органів місцевого самоврядування.

Процес формування податкових надходжень місцевих бюджетів залежить від багатьох чинників об'єктивного і суб'єктивного характеру – рівня розвитку місцевої економіки, доходів населення, економічної активності та ін. Однак, в сучасний період значно зростає вплив не прогнозованих чинників зовнішнього середовища, що зумовлені новітніми викликами глобального масштабу, такими як зміна клімату, поширення епідемій, наростання міграційних процесів та ін. На початку 2020 року світова громадськість зіштовхнулася із новим кризовим явищем глобального масштабу, яким стало поширення епідемії коронавірусу COVID-19, який дотепер справляє визначальний вплив на різні аспекти життя суспільства у більшості країн світу. Характерними рисами новітньої загрози стали її раптовість, масштабність, невизначеність, системний вплив. В Україні поширення цього захворювання зумовило введення карантинних обмежень, тимчасове призупинення діяльності багатьох галузей економіки, вимушені обмеження для громадян. Нові реалії негативно позначились на економічному та соціальному розвитку нашої держави, мали негативний вплив на процеси формування податкових доходів місцевих бюджетів України. Водночас, вони підштовхнули органи державної влади та місцевого самоврядування до вжиття відповідних заходів реагування для зменшення негативного впливу епідемії на економічне становище держави та рівень добробуту населення.

Безпрецедентні обмеження економічної діяльності, закриття міжнародних ринків та гальмування зовнішньоекономічних відносин зумовили прийняття низки законодавчих новацій для послаблення негативних наслідків цих явищ на економіку країни. Із прийняттям у березні 2020 року Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» [2] та «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» [3] було започатковано формування правового забезпечення для

реалізації заходів щодо зниження рівня соціально-економічних ризиків, пов'язаних із руйнівним впливом глобальної епідемії. У квітні 2020 року було переглянуто основні макроекономічні показники розвитку країни на 2020 рік, зокрема внесено зміни до Закону України «Про Державний бюджету України на 2020 рік», в рамках яких було передбачено істотне зростання дефіциту бюджету – з 2,1% до 7,5% ВВП, перерозподілено видатки державного бюджету відповідно до викликаних новими реаліями пріоритетів, утворено фонд боротьби з коронавірусом обсягом 64,7 млрд грн для фінансування першочергових потреб протидії поширенню хвороби в Україні [6, с. 88].

Податкові новації для фінансової підтримки населення і бізнесу в умовах реалізації заходів з протидії поширенню коронавірусу в першій половині 2020 року передбачали зміни у двох напрямках:

– новації, спрямовані на лібералізацію процедур адміністрування податків та надання окремих податкових пільг. Зокрема, з березня 2020 року суб'єкти господарювання звільнені від штрафних санкцій за порушення податкового законодавства, було запроваджено мораторій на податкові та інші перевірки; надано строком на два місяці пільги з плати за землю та податку на комерційну нерухомість, звільнено від сплати ЄСВ фізичних осіб – підприємців (за себе), відстрочено на три місяці термін введення реєстраторів розрахункових операцій (касових апаратів). Через непрогнозованість розвитку ситуації з поширенням коронавірусу терміни новацій, які раніше були впроваджені до кінця травня 2020 року, були продовжені до закінчення карантину;

– новації щодо розширення прав органів місцевого самоврядування на внесення змін до норм, які стосуються місцевого оподаткування. Зокрема, у березні 2020 року органам місцевого самоврядування було надано право внести зміни до рішень щодо встановлення місцевих податків і зборів щодо зменшення ставок єдиного податку. Місцеві ради отримали право звільняти від сплати єдиного податку платників I та II груп впродовж бюджетного року, а також було підвищено лімітів річного доходу для I-III груп платників єдиного податку. Зокрема, з квітня 2020 року граничний обсяг доходів, який дозволяє застосовувати спрощену систему оподаткування було підвищено: для першої групи – з 300 тис. грн до 1 млн грн; для другої групи – з 1,5 млн. грн до 5 млн грн; для третьої групи – з 5 млн. грн до 7 млн грн. У звичних умовах така норма мала б давати підстави очікувати значної активізації господарської діяльності з боку підприємницького сектору, однак в період не прогнозованого розвитку ситуації з поширенням коронавірусу ці новації більшою мірою мали захисний характер, спрямований на послаблення фінансового навантаження на бізнес.

Незважаючи на те, що більшість місцевих рад проігнорували надані їм можливості щодо зниження ставок єдиного податку для окремих груп платників, остерігаючись втрати власних доходів, такі рішення були прийняті у низці крупних муніципалітетів України, зокрема у Львові, Івано-Франківську, Чернівцях, Кам'янці-Подільському та ін. Додатковими заходами, які вплинули на базу оподаткування ПДФО та податком на прибуток підприємств, а отже на надходження податкових доходів до місцевих бюджетів, стали розширення права громадян на застосування податкової знижки на випадки лікування від

COVID-19, а також зняття обмежень для бізнесу щодо вирахування з доходу, який підлягає оподаткуванню податком на прибуток витрат на благодійну допомогу з протидії захворюванню на коронавірус (раніше для такої знижки був встановлений ліміт у розмірі 4% від оподатковуваного доходу фізичної особи за попередній рік).

За розрахунками Асоціації міст України, податкові новації, поряд із зниженням економічної активності, зайнятості та падінням доходів населення мали різко негативно позначитись на формуванні доходів місцевих бюджетів. Обсяг недоотриманих доходів від ПДФО, за оцінками експертів, мав становити близько 27 млрд грн, або 17% від річних запланованих показників, з податку на майно – 3,2 млрд грн (понад 8% від плану), єдиного податку – 9,3 млрд грн (більше 25% від запланованого). Додаткові втрати від змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» мали скласти ще майже 9,7 млрд грн [5, с. 81]. Таким чином, сумарні втрати місцевих бюджетів, за розрахунками фахівців, мали досягти 50 млрд грн. На фоні зростання витрат на охорону здоров'я та соціальний захист у зв'язку із карантинними заходами такі втрати могли стати серйозною загрозою стабільності місцевого самоврядування та його здатності належно реалізувати свої повноваження.

Незважаючи на песимістичні очікування, результати виконання місцевих бюджетів України у річному вимірі засвідчили, що відставання від планових призначення, хоча й було, але його масштаби не стали катастрофічними. Так, загальний обсяг податкових надходжень місцевих бюджетів України за 2020 рік склав 285,6 млрд грн, що лише на 3,6 млрд грн менше від запланованого. При цьому втрати місцевих бюджетів від податкових послаблень з ПДФО склали у річному вимірі 5,3 млрд грн, або менше 2,9% від річного планового показника. Різке зростання надходжень спостерігалось стосовно податків на власність – при запланованих на 2020 рік обсягах на рівні 23,0 млн грн фактично місцеві бюджети отримали 571,1 млн грн, або в 5,5 разів більше. Однак, зважаючи на незначні абсолютні обсяги, таке зростання не вплинуло радикально на рівень виконання місцевих бюджетів за доходами [1].

Право місцевих органів на зниження ставок місцевих податків та зборів на період карантинних обмежень загалом було проігнороване, що відповідним чином відобразилось на динаміці сплати цих фіскальних платежів до місцевих бюджетів. Як з податку на майно, так і з єдиного податку у річному вимірі спостерігалось перевищення фактичних надходжень над розрахунковими – до місцевих бюджетів у 2020 році надійшло 37,4 млрд грн податку на майно (100,3% від плану) та 38,0 млрд грн єдиного податку (102,1% від плану). Однак, значне відставання фактичних поступлень (130,6 млн грн) від запланованих (172,3 млн грн) спостерігалось із туристичного збору, що пояснюється різким зменшенням туристичного потоку в умовах глобального характеру обмежень на переміщення людей між країнами.

У зв'язку з тим, що у 2021 році проблема поширення коронавірусу не вирішена, уряди багатьох країн, в тому числі України змушені вживати нових заходів, спрямованих на підтримку бізнесу і населення в умовах нових викликів епідемії глобального масштабу. Однак, масова вакцинація населення та певна

адаптація суспільства до життя в умовах карантинних обмежень зумовлюють видозміну форм підтримки та скасування окремих її видів, запроваджених у 2020 році. Згідно норм Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 04.12.2020 р. №1072-IX [4], було скасовано мораторій на податкові та інші перевірки платників податків, однак більшість заходів фінансової підтримки було збережено. Так, до 2022 року було відтерміновано запровадження РРО для підприємців, скасовано механізм кешбеку (компенсації покупцям за скаргами щодо порушення встановленого порядку проведення розрахункових операцій частини суми застосованих штрафних санкцій), прив'язування лімітів річного доходу для платників єдиного податку до розмірів мінімальної заробітної плати, внесено зміни до переліку штрафних санкцій в частині його скорочення. Поряд з цим, Законом передбачено списання податкового боргу платників податків – фізичних осіб та само зайнятих (в тому числі штрафних санкцій та пені), якщо сукупний обсяг такого боргу не перевищує 3,06 тис грн, а також відстрочено для них на рік терміни погашення податкового боргу, якщо він не перевищує 6,8 тис грн. Також було впроваджено норми щодо звільнення від оподаткування ПДФО та податком на прибуток підприємств матеріальної допомоги та компенсацій, які отримані платниками податків як соціальна допомога для населення та суб'єктів господарювання на період карантинних заходів з метою запобігання поширення в Україні COVID-19.

Незважаючи на прийняті норми щодо продовження податкових стимулів для населення й бізнесу в умовах продовження епідемії коронавірусу, загальна активізація економічної діяльності та підвищення рівня рентабельності бізнесу, позитивна динаміка зростання доходів населення дають підстави очікувати, що у 2021 році податкові надходження місцевих бюджетів продовжать зростати. Згідно рішень про їхнє затвердження, на 2021 рік передбачено мобілізувати до місцевих бюджетів 321,5 млрд грн податкових надходжень, що на 12,6% більше за фактичні обсяги 2020 року. При цьому зростання прогнозується за усіма складовими податкових надходжень, в тому числі від ПДФО, єдиного податку, рентних платежів та ін.

Отже, новітні виклики глобальному розвитку, зумовлені поширенням епідемії COVID-19 мали достатньо обмежений вплив на показники виконання місцевих бюджетів за доходами, що зумовлене реалізацією комплексу заходів, спрямованих на послаблення негативної дії карантинних обмежень на бізнес та населення. Але з огляду на непрогнозованість розвитку ситуації з поширенням коронавірусу, достатньо низькі темпи вакцинації населення, на сьогодні все ж зберігаються ризики стрімкого погіршення фінансового становища місцевих бюджетів у випадку запровадження урядом нових обмежень для стримування поширення цього захворювання.

Список використаних джерел:

1. Звітність про виконання державного та місцевих бюджетів у 2021 році. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2021-11>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 17.03.2020 р. № 530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 17.03.2020 р. № 533-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text>.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Закон України від 04.12.2020 р. №1072-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1072-20#Text>.
5. Україна після корона кризи – шлях одужання: наук. доп. / Я. А. Жаліло (кер. авт. кол.), Я. Б. Базиліук, С. В. Ковалівська та ін.; Національний інститут стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2020. 304 с.
6. Фугело П., Савіцька С. Вплив пандемії COVID-19 на наповнення місцевих бюджетів. *Економічний дискурс*. 2020. Вип. 2. С. 86-94. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-2-9>.

Горин Володимир Петрович

д. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

ВЕКТОРИ РЕФОРМУВАННЯ ПРАКТИКИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

Фінансове регулювання суспільного добробуту в Україні передбачає застосування різного спектру фіскальних і монетарних інструментів впливу на фінансові відносини, пов'язані із формуванням доходів населення чи надання йому суспільних послуг. Компоненти фінансового регулювання отримують застосування головно для реалізації фінансової політики у сфері доходів населення, натомість при організації надання суспільних послуг чи в захисті довкілля превалюють компоненти фінансового забезпечення.

В світлі концепції інклюзивного розвитку удосконалення інструментарію фінансового регулювання суспільного добробуту має враховувати його ключові принципи справедливості (справедливого розподілу податкового навантаження), включеності (забезпечення загальності оподаткування, мінімізація практики уникнення та ухилення від сплати податків), ефективності (коригування елементів фіскальних інструментів має справляти позитивний вплив на рівень добробуту), інноваційність (запровадження інноваційних підходів та технік оподаткування для їх зручності для платників).

Вплив податків на споживання на суспільний добробут виявляється у багатьох аспектах. Найперше, виступаючи в останні роки найважливішим за своїм фіскальним значенням підрозділом доходів бюджетної системи, податки на споживання формують фінансову базу для фінансування програм та заходів соціальної та гуманітарної політики, що визначають параметри суспільного добробуту. Однак, масштаби вилучення фінансових ресурсів з економіки за допомогою податків на споживання обмежуються необхідністю збереження мотивації до господарської діяльності. Тому більший інтерес мають можливості використання цих фіскальних інструментів для впливу на поведінку платників податків і посилення справедливого характеру оподаткування.

Серед податків, практично позбавлених в Україні регуляторної компоненти є податок на додану вартість. Виступаючи найважливішим бюджетоформуєчим фіскальним інструментом, він забезпечує вагому частину фінансового ресурсу, який держава спрямовує на задоволення суспільних потреб. Отож, зростання надходжень від оподаткування доданої вартості є одним із напрямів зміцнення фінансової бази для підвищення суспільного добробуту через зростання обсягу бюджетного фінансування його складових.

Серед дискусійних моментів вітчизняної практики оподаткування доданої вартості на теперішній час є доцільність застосування пільг зі сплати податку, оскільки з одного боку, вони можуть бути продиктованими ініціативою щодо посилення соціального характеру оподаткування, але з іншого боку, спотворюють принцип включеності (інклюзивності) оподаткування, ставлячи

певну категорію платників у більш вигідне становище. Втім, зважаючи на поширену вітчизняну практику превалювання інтересів фінансово-промислових груп над інтересами суспільства, нерідко прийняття новацій щодо пільг може бути продиктоване інтересом щодо перерозподілу фінансових ресурсів від дрібних виробників на користь великого капіталу.

Одним із векторів вдосконалення практики оподаткування доданої вартості має стати впровадження сучасних технологій для спрощення адміністрування податку, що матиме комплексний ефект (транспарентність оподаткування, забезпечення рівних умов для платників, справедливість). Як свідчить зарубіжний досвід, такі новації покращують умови ведення бізнесу та сприяють залученню інвестицій. Автоматизація та максимальне спрощення процедур стають світовими трендами в оподаткуванні. Завдяки скасуванню податку на додану вартість на капітальні інвестиції та, відповідно, зменшення витрат часу на його відшкодування, Туреччина на 2020 рік в глобальному рейтингу легкості сплати податків піднялась з 80 на 20 позицію. У Казахстані та Великобританії відбувається апробація застосування блокчейн-технологій для адміністрування податку на додану вартість. Водночас, у В'єтнамі та Бразилії уже досягли рекордного скорочення часу на облік податку на додану вартість завдяки оптимізації роботи наявних ІТ-систем.

Натомість, Україна перебуває на початковій стадії діджиталізації роботи податкової служби. В середньому вітчизняні платники податків витрачають 328 годин на рік для обліку податкових платежів, що вдвічі перевищує показники розвинених країн. За витратами часу на виконання зобов'язань з податку на додану вартість Україна в рейтингах посідає 176 місце зі 190 можливих. Відтак, основним завданням податкових новацій у царині справляння податку на додану вартість та інших податкових платежів має стати скорочення витрат часу на їх облік та сплату. У цьому контексті необхідно працювати над впровадженням сучасних технологій в процедурах нарахування і сплати податків, зокрема поширення електронного документообігу, спрощення форм податкової звітності, автоматизації попереднього заповнення декларацій, звітування за операціями в режимі реального часу [4].

У контексті виконання критеріїв інклюзивного розвитку та уникнення розмивання фінансової бази для забезпечення суспільного добробуту потребує вирішення проблема широкого використання схем ухилення від оподаткування доданої вартості, найбільш поширеними з яких є податкові скрутки, податковими (фіктивне підприємництво, або missing trader) та незаконне відшкодування податкового кредиту. Зокрема, не втрачає актуальності проблема використання податкових ям та податкових скруток, які використовують для ухилення від сплати податку, не зважаючи на введення системи електронного адміністрування податку на додану вартість (СЕА ПДВ) та механізму блокування податкових накладних (СМКОН) [5, с. 11; 2].

У науковому середовищі широко дискутується питання зниження базової ставки податку на додану вартість. На думку багатьох вчених, такий крок виправданий з точки зору стимулювання сукупного попиту, що ефективно для забезпечення росту економіки. Однак, для того, щоб така залежність

реалізувала себе повною мірою, крім зниження основної ставки податку мають бути забезпечені сприятливі умови для ведення підприємницької діяльності, боротьба з корупцією та монополізмом на ринку. В іншому випадку, зниження ставок податків на споживання більше сприяє нарощуванню імпорту споживчих товарів, ніж їх виробництва. Негативними наслідками таких дій є поглиблення дефіциту зовнішньої торгівлі, що створює тиск на курс гривні та зумовлює її періодичну девальвацію.

З іншого боку, зниження основної ставки податку на додану вартість не виправдане з погляду ефективної конкуренції з країнами сусідами. Загальною для європейських країн тенденцією останніх років є зниження фіскального тиску на корпоративні доходи з метою стимулювання притоку іноземних інвестицій. Такі реформи в останні роки проведені низці країн, таких як Угорщина, Румунія, країни Балтії, США, Індія та інші. Для компенсації бюджетних втрат ці країни одночасно із зниженням ставок корпоративних податків підвищили рівень оподаткування споживання, в тому числі через підвищення базової ставки податку на додану вартість. Відтак, зниження рівня податкового навантаження на споживання та його компенсація за рахунок підвищення податків на доходи і майно може послабити конкурентоспроможність України та унеможливити реалізацію завдання щодо залучення значних інвестицій в економіку країни. Крім цього, маніпуляції з одним із найбільш важливих податків в складі податкової системи можуть викликати посилення недовіри з боку потенційних інвесторів, які більшою мірою цінують стабільність правил оподаткування.

Одним із актуальних питань вдосконалення податку на додану вартість у контексті посилення його впливу як регулятора суспільного добробуту є введення пільгової ставки, яке в теперішній час стосується ліків, окремих медичних препаратів та деяких видів сільськогосподарської сировини. На думку частини науковців, з точки зору інвестиційної привабливості України, базова ставка податку є надто високою, а тому її зниження є економічно доцільним, оскільки спричинить розширення податкової бази, приведе структуру податків у відповідність із можливостями споживачів [3]. Пільгові ставки податку на товари першої необхідності знижують його регресивність, оскільки універсальна ставка не враховує відмінностей у спроможності платників сплачувати податок. Як наслідок, заможні громадяни недоплачують, тоді як населення з низькими доходами відчуває відносно вищий рівень податкового навантаження.

Коригування ставок податку на додану вартість в Україні, розширення сфери застосування пільгової ставки податку дискусійне. На думку багатьох вчених, застосування зниженої ставки податку є неприйнятним, адже сильно ускладнить і без того складну систему нарахування і сплати податків. На думку С. Гринкевича, диференційовані ставки податку складно застосувати в Україні через кризу товарного виробництва, високий рівень тінізації економіки, недоліки фінансово-бюджетних розрахунків між учасниками податкового процесу [1, с. 182].

На наш погляд, диференціація ставок податку на додану вартість потрібна з точки зору використання його регуляторного потенціалу, а також з огляду на поширення такої практики у більшості країн ЄС. На сьогодні відсутність пільгової ставки податку називають серед головних причин високого рівня цін в Україні, які в сегменті продуктів харчування перевищують рівень країн Європи. Таким чином, поширення пільгової ставки податку на додану вартість на окремі групи товарів першої необхідності сприятиме підвищенню рівня добробуту найменш захищених категорій громадян. Проблеми впровадження зниженої ставки податку, можуть бути вирішені шляхом ґрунтовного правового регламентування усіх аспектів її використання. Більш того, враховуючи те, що прецедент застосування зниженої ставки податку в Україні вже є, то розширення масштабів її застосування не вимагатиме значних законодавчих новацій.

У питанні вироблення підходу до диференціації ставок податку на додану вартість, на наш погляд, доцільно орієнтуватись на практику країн ЄС, де ставки податку розмежовують за трьома основними товарними групами: мінімальні – на життєво важливі товари першої необхідності, стандартні – на основну масу товарів, максимальні – на товари розкоші. Щодо безпосередньо ставок податку, то вони можуть бути запропоновані у такому варіанті: базова ставка залишена на рівні 20% (що відповідає середньому рівню країн ЄС, враховуючи тенденцію до посилення податкового навантаження на споживання); ставка 7% – для продуктів харчування, ліків та медичних препаратів, дитячого взуття та одягу, інших товарів першої необхідності; 0% – для товарів, які експортуються. Крім цього, можливим є варіант впровадження підвищеної ставки податку на рівні 25-30% для товарів розкоші, але доцільність цього кроку потребує додаткових досліджень.

Розрахунок ефекту від диференціації ставок податку на додану вартість на прикладі зміни структури сукупних грошових витрат домогосподарств у розрізі децильних груп за рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів засвідчує, що зниження ставки податку на додану вартість на продукти харчування та безалкогольні напої до 7% дає економію грошових сукупних витрат в розрахунку за місяць від 5,7% для домогосподарств першої децильної групи до 3,63% для домогосподарств десятої децильної групи. Водночас, підвищення ставки податку на додану вартість на послуги ресторанів та готелів до 25% призведе до збільшення витрат домогосподарств, однак таке збільшення витрат для децильних груп з високими доходами буде утричі вищим, ніж для груп з низькими доходами. Сукупний позитивний ефект від зміни ставок податку на додану вартість на продукти харчування та товарів (послуг) розкошів варіює у розрізі децильних груп домогосподарств більш, ніж у два рази. При загальній диференціації сукупних грошових доходів у розрізі децильних груп на рівні 3,53 рази, грошовий ефект від зміни ставок податку на додану вартість варіює всього в 2,15 рази. Таким чином, диференціація ставок податку в розрізі товарних груп матиме значний позитивний вплив на вирівнювання купівельної спроможності домогосподарств різних децильних

груп, сприятиме покращенню структури сукупних грошових витрат населення з низьким рівнем доходів.

Список використаних джерел:

1. Гринкевич С., Севастьянова Г., Голубка М. Податок на додану вартість у контексті непрямого оподаткування. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.12. С. 178-186.

2. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення від оподаткування в Україні: нові виклики. К.: Інститут соціально-економічної трансформації Центр соціально-економічних досліджень CASE-Ukraine, 2019. 52 с. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uploads/assets/files/2019/Pdf/Analiz-shem-2019-FINAL.pdf>.

3. Карпінський Б. А., Залуцька Н. С. Вплив системи адміністрування податку на додану вартість на регіональний розвиток. *Науковий вісник НЛТУ*. 2007. Вип. 17.3. С. 321-327.

4. Коментар експертів PwC в Україні щодо результатів спільного зі Світовим банком проекту Paying Taxes. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/press-room/2019/paying-taxes-2020.html>.

5. Сибірянська Ю., Паскалова А. Тренди в динаміці податку на додану вартість у 2011-2016 роках. За заг. ред. В. Мазярчука. К.: Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2017. 27 с.

Дем'янишин Василь Григорович
д. е. н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Наукова спадщина доктора економічних наук, професора, академіка Академії економічних наук України, заслуженого діяча науки і техніки України С. І. Юрія є розмаїтою, багатовекторною, спрямованою на вирішення дуже багатьох актуальних питань фінансової теорії і практики. Серед важливих напрямів його наукових досліджень важливе місце займають проблеми фінансового забезпечення різних господарюючих суб'єктів державного та місцевого рівня, включаючи заклади освіти територіальних громад.

Науковець вважає фінансове забезпечення і фінансове регулювання складовими методами фінансового механізму, які здійснюють безпосередній вплив на соціально-економічні процеси у суспільстві на державному і місцевому рівнях. Під фінансовим забезпеченням він розуміє процес «формування цільових грошових фондів суб'єктів господарювання у достатньому розмірі та їх ефективне використання» [1, с. 41; 2, с. 98].

В сучасній економічній літературі мають місце різні підходи до трактування фінансового забезпечення. Так, наприклад, автори Економічної енциклопедії під фінансовим забезпеченням вважають суму «грошей на рахунку клієнтів біржі з урахуванням прибутку або збитку за відкритими контрактами і комісії за цими контрактами, отриманої в разі їх ліквідації [3, с. 812]. Таке визначення має право на існування, однак воно відображає односторонній підхід до характеристики фінансового забезпечення і не робить його повноцінним.

Більшість вітчизняних економістів, зокрема В. М. Опарін, О. Д. Василик та інші фінансове забезпечення відносять до підсистем фінансового механізму, які є одночасно методами цього механізму і вважаються глобальними й узагальнюючими, що місять окремі часткові методи і характеризують напрями впливу фінансів на всі соціально-економічні процеси. В. М. Опарін вважає, що «фінансове забезпечення визначає напрями фінансової політики держави, ... реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватися у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Різні форми фінансового забезпечення використовуються на практиці через установа оптимального для даного етапу розвитку суспільства співвідношення між ними» [4, с. 56].

Досліджуючи питання фінансового механізму та фінансового забезпечення О. Д. Василик підкреслює: «Призначення фінансового механізму зводиться до двох основних функцій – фінансового забезпечення й фінансового регулювання економічних і соціальних процесів у державі. Слід зауважити, що вказані функції є повною теоретичною абстракцією. За наявного досвіду фінансове

забезпечення одночасно виконує функцію регулювання так само, як регулювання може здійснювати функцію фінансового забезпечення» [5, с. 105].

На нашу думку, вказані підходи є обґрунтованими і доповнюють один одного. З одного боку, фінансове забезпечення здійснюється шляхом використання таких методів, як самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування, оренда, лізинг, інвестування. З іншого боку фінансове забезпечення характеризується напрацюванням необхідної законодавчої і нормативної бази, яка давала б можливість чітко визначати форми і методи мобілізації фінансових ресурсів, які спряли б повноцінному фінансуванню запланованих заходів чи бюджетних програм.

Найбільш поширеним методом фінансового забезпечення у сфері соціально-культурних послуг є бюджетне фінансування, порядок якого регулюється Бюджетним кодексом України [6]. У цій сфері важливе місце займає освіта. Освітні послуги відповідно до функцій держави можуть надаватися державними виконавчими органами та органами місцевого самоврядування. Частину своїх функцій держава самостійно реалізує за допомогою міністерств, відомств, центральних установ і фінансує з державного бюджету. Іншу частину функцій держава делегує органам місцевого самоврядування. Для цього з державного бюджету місцевим передається відповідний обсяг трансфертів.

Левову частину освітніх функцій виконують об'єднані територіальні громади за рахунок бюджетних субвенцій та власних бюджетних ресурсів. Тому процес фінансового забезпечення закладів освіти цих громад включає державне фінансове планування, фінансове регулювання та фінансування. Успішне забезпечення реалізації цього процесу залежить від якісної державної законодавчої й нормативної бази, а також актив органів місцевого самоврядування.

Проаналізуємо сучасні реалії фінансового забезпечення закладів освіти на матеріалах Чемеровецької селищної ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області за 2018-2022 р. [9].

До освітньої галузі Чемеровецької селищної ради відносяться: 14 закладів загальної середньої освіти, 20 закладів дошкільної та 2 позашкільних заклади освіти. Базову освіту здобувають у п'яти закладах, з яких: 2 гімназії (Красноставська та Почапинецька), 2 загальноосвітні школи I-II ступенів (Кочубіївська, Шидловецька) та 1 Криківський навчально-виробничий комплекс, в складі якого є дошкільний заклад освіти. Повну загальну середню освіту отримують учні на базі дев'яти закладів: в опорному закладі з однією філією (Чемеровецький НВК №1 «ЗОШ I-III ступенів, ліцеї та МНВК» Бережанська філія), Чемеровецькому НВК №2 та семи загальноосвітніх школах I-III ступенів, а саме: Більська, Жердянська, Кугаєвецька, Свіршковецька, Сокириницька, Черчецька, Чорнянська. Розвиток вмінь і здібностей для дітей забезпечують Чемеровецький будинок школярів та дитячо-юнацька спортивна школа.

Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання,

збагачує знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагає їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

Бюджет освіти Чемеровецької ОТГ, враховуючи загальний і спеціальний фонди, на 2020 рік затверджений (із змінами) в сумі 99 867,6 тис. грн.

Витрати загального фонду на заробітну плату працівників освіти з нарахуваннями склали 54 705,8 тис. грн., зазначений обсяг асигнувань забезпечив повну потребу в коштах на оплату праці з нарахуваннями відповідно до підвищення розміру мінімальної заробітної плати. Видатки на покриття оплати за енергоносії склали 2 127,5 тис. грн. На харчування дітей використано 568,6 тис. грн. Інші видатки загального фонду складають 2 717,7 тис. грн., зокрема: медикаменти, паливо-мастильні і будівельні матеріали, виплати дітям-сиротам одноразової допомоги, премія обдарованим дітям, оплата навчання студентів в медичних закладах та послуги.

Протягом червня місяця проведено поточні ремонти у чотирнадцяти закладах загальної середньої освіти та дев'ятнадцяти закладах дошкільної освіти. Для проведення ремонтів з місцевого бюджету виділено 890,5 тис. грн, в тому числі закуплено фарби, цемент, вапно на суму 250,6 тис. грн, решта коштів спрямована на придбання будівельних матеріалів. Окрім того, було залучено спонсорські кошти.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 р. №130 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» закуплено за державні та місцеві (на основі співфінансування) кошти меблі: парти та стільці для першокласників в кількості 181 комплектів на суму 254,4 тис. грн., 17 багатофункціональних пристроїв, 13 ноутбуків на суму 346,5 тис. грн. Також, відповідно до Концепції «Нова українська школа» закуплено дидактичний матеріал для початкової школи на суму 212,5 тис. грн.

На завершення роботи по проекту «Реконструкція та модернізація приміщень Жердянської загальноосвітньої школи I-III ступеня по вул. Центральній, 35, в с. Жердя Чемеровецького району» в рамках реалізації концепції «Нова українська школа», загальна вартість якого становить 20 196,8 тис. грн., профінансовано у 2020 р. 6 812,0 тис. грн. з ДФРР та 1 200,0 тис. грн з місцевого бюджету.

За рахунок капітальних видатків придбано ноутбуки (Сокиренецька ЗОШ I-III ступенів) на суму 10 тис. грн., проектор (ДНЗ №2 «Червона калина») на суму 13,45 тис. грн., та принтер (ДНЗ №1 «Дзвіночок») на суму 6,99 тис. грн., а

також виготовлено та профінансовано проектно-кошторисну документацію на суму 38,56 тис. грн.

Проведено капітальний ремонт коридорів в Чемеровецькому навчально-виховному комплексі №1 «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, ліцей та міжшкільний навчально-виробничий комбінат» на суму 250,54 тис. грн., а також профінансовано проектно-кошторисну документацію по «Реконструкція приміщень їдальні та харчоблоку Чемеровецького навчально-виховного комплексу №1 «ЗОШ І-ІІІ ступенів, ліцей та міжшкільний навчально-виробничий комбінат» Чемеровецької селищної ради в сумі 75,15 тис. грн.

На підготовку до опалювального сезону 2020-2021 н. р. у закладах освіти із місцевого бюджету виділено 1 434,1 тис. грн.

Для ефективнішого використання коштів місцевого бюджету прийнято рішення про реорганізацію малокомплектних шкіл на території населених пунктів громади, що дасть змогу наблизити дітей, що проживають у сільській місцевості до високоякісних освітніх послуг.

З метою науково-методичного забезпечення системи загальної середньої та дошкільної освіти, підвищення кваліфікації, професійного рівня педагогічних працівників загальноосвітніх, дошкільних і позашкільних навчальних закладів і розвиток їхньої творчої ініціативи, методисти МК організували роботу мережових спільнот вчителів. Створено віртуальний кабінет вчителя іноземної мови. Планується робота стартапу ЗНР «Нова українська школа».

За ініціативи Чемеровецької селищної ради прийняті такі пріоритетні напрями та сформовані завдання в сфері освіти на 2021 рік:

- підвищення якості освіти в громаді, її орієнтація у європейській освітній простір з урахуванням державної політики у сфері освіти;

- подальший структурний і якісний розвиток мережі закладів освіти Чемеровецької селищної ради усіх типів з одночасним оновленням їх ресурсного забезпечення (придбання комп'ютерного обладнання, шкільних меблів, сучасного технологічного обладнання для організації харчування);

- забезпечення доступу до дошкільної освіти дітям відповідного віку незалежно від місця проживання, соціального походження, матеріального забезпечення;

- удосконалення управлінського і науково-методичного забезпечення розбудови інноваційних моделей освіти на основі концепцій гуманізації та компетентнісного підходу;

- запровадження нового змісту освіти, заснованого на формуванні життєво необхідних ключових компетентностей;

- пошук і реалізація сучасних ефективних моделей виховання, спрямованих на формування системи цінностей особистості, адекватних актуальним завданням розбудови суспільства в Україні;

- створення умов для реалізації рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами шляхом розширення мережі класів закладів освіти з інклюзивним навчанням та активна комунікація з Інклюзивно-ресурсним центром Чемеровецької селищної ради;

- посилення мотивації вчителя до професійного зростання, забезпечення умов для підвищення кваліфікації за різними формами;
- сприяння інноваційному розвитку освітніх процесів, кадровому забезпеченню шкіл, налагодженню ефективної співпраці закладів освіти між собою;
- підвищення рівня забезпечення транспортними послугами учнів та педагогічних працівників до місць навчання, роботи і додому;
- удосконалення системи позашкільної освіти та створення умов для діяльності позашкільних закладів як координаційних центрів виховної та організаційно-методичної роботи;
- вироблення єдиної стратегії та консолідації зусиль освітян, структурних підрозділів органів місцевого самоврядування у впровадженні реформи освітньої галузі на території Чемеровецької об'єднаної територіальної громади [9].

Таким чином, рівень фінансового забезпечення закладів освіти Чемеровецької ОТГ є задовільним і дає можливість якісно надавати освітні послуги. Пріоритетні напрями та завдання у сфері освіти відповідають напрямам реалізації політики держави та сприятимуть удосконаленню навчально-виховному процесу у загальноосвітніх школах.

Список використаних джерел:

1. Фінанси: вишкіл студії: навчальний посібник / за ред. д. е. н., проф. Юрія С. І. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 357 с.
2. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова; 2-ге вид. переробл. і доповн. К.: Знання, 2012. 687 с.
3. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 952 с.
4. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навчальний посібник. 2-ге вид. переробл. і доповн. К.: КНЕУ, 2001. 240 с.
5. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник. К.: НІОС, 2000. 416 с.
6. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
7. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
8. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-р> (дата звернення: 23.09.2021).
9. Матеріали Чемеровецької селищної ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області за 2018-2022 р. URL: <https://chemerovecka-gromada.gov.ua>.

Дем'янюк Никита Богданович
студент гр. ФПФМ-11, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: к. е. н., доцент Савчук С. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ

У сучасних трансформаційних умовах, коли швидкість життя постійно набирає обертів та відбувається стрімкий розвиток у науково-технічному напрямку, як наслідок, виникає необхідність опрацьовувати великий обсяг інформації. Це призводить до пошуку нових підходів до використання та обробки даних, систем автоматизації для ефективного управління бюджетом. Тому з'являється потреба в державних структурах з висококваліфікованими спеціалістами, які вміють працювати з інноваціями, а також використовують технологічні інновації, якісний сервіс для подальшого розвитку бюджетної системи.

Сьогодні у системі управління бюджетом необхідно підвищувати рівень її ефективності, тому постає вимога щодо швидких змін та використання новітніх технологій в контексті інтегрованого розвитку для забезпечення стабільного майбутнього. Цифрова трансформація є тим фактором, що забезпечує значні переваги для розвитку в цьому напрямку. Економічне зростання і трансформація зумовлені розширенням та більш зручним використанням цифрових технологій. Таким чином, швидкі зміни у системі управління бюджетом у напрямку використання цифрових перетворень неминучі.

Теоретичні й практичні питання цифрової трансформації в своїх працях розглянули вітчизняні науковці, зокрема: К. Багацька, В. Варга, В. Верба, А. Гейдор, О. Грибіненко, О. Гусева, В. Дерев'янка, М. Диба, М. Лахижа, С. Легомінова, А. Нотаріна, Д. Савельєва, Д. Семелітко, Б. Тетерятник, О. Ферчук та інші. Вивчення теоретичних положень й аналіз проблем практики процесів цифрової трансформації розглянуто у працях провідних зарубіжних науковців таких, як: Р. Брауна, Дж. Блумберга, Дж. Ск. Бреннена, А. Гуторбе, К. Дейлі, М. Джонсон, С. Ентоні, Дж. Кона, Д. Крейса, Дж. Макдональда, Дж. Манчіні, Е. Олтман, Дж. Синфілд, Дж. Снабе, Дж. Філберта, А. Фінлі, Ю. Чанга та інших. Хоч внесок згаданих науковців є вагомим, досі залишаються недостатньо дослідженими особливості та перспективи розвитку процесів цифрової трансформації у системі управління бюджетом.

Досліджуючи теоретичні засади розвитку цифрової трансформації, доцільно проаналізувати різні наукові підходи до визначення поняття «діджиталізація» з метою встановлення його сутності та значення (рис. 1).

Отже, процес діджиталізації характеризується трансформацією в контексті впровадження цифрових технологій для оптимізації й автоматизації процесів управління бюджетом, поліпшенням комунікації учасників бюджетного процесу та підвищенням ефективності їх діяльності [6]. Термін «діджиталізація» в контексті вітчизняних підходів визначається загалом процесами цифровізації, тобто здебільшого оцифрування даних.

Рис. 1. Вітчизняні підходи до визначення поняття «діджиталізація»*

*Примітка. Складено автором на основі [1; 2; 3; 4; 5; 7]

Важливо зазначити, що термін «діджиталізація» походить зі Сполучених Штатів Америки та передбачає цифрову трансформацію, що означає зміну підходів до ведення діяльності, організації процесів та взаємовідносин між людьми. Здійснюючи дослідження поняття та ролі цифрової трансформації у системі управління бюджетом, доцільно відзначити, що у зарубіжних джерелах представляється дещо відмінне трактування поняття «діджиталізація» у порівнянні з вітчизняними підходами (рис. 2) та передбачає зміну підходів до процесів управління.

Рис. 2. Зарубіжні підходи до визначення поняття «діджиталізація»*

*Примітка. Складено автором на основі [9; 10; 11]

У контексті дослідження ролі цифрової трансформації у системі управління бюджетом доцільно зазначити, що система управління бюджетом включає сукупність органів управління у сфері бюджетних відносин та етапів і методів здійснення управління бюджетним процесом.

Здійснюючи дослідження цифрової трансформації в сфері управління бюджетом, важливо зазначити, що в Україні розроблено програмне забезпечення «Єдина інформаційна система управління бюджетом» (ЄІСУБ) [8], головною метою створення якого є організація взаємодії всіх учасників бюджетного процесу з метою створення єдиного інформаційного простору задля забезпечення обміну своєчасною, достовірною та повною інформацією на усіх етапах складання, виконання та аналізу бюджету. Головна перевага ЄІСУБ полягає у максимальній автоматизації планування та виконання бюджету як за традиційним форматом, так і за програмно-цільовим методом. Впровадження ЄІСУБ забезпечує отримання швидкого позитивного ефекту практично одразу після застосування цієї системи. Інтегральний ефект, який отримується від реалізації єдиної інформаційної системи управління бюджетом, полягає в узгодженості та підвищенні якості та оперативності інформаційних процесів. Реалізація завдань за допомогою використання єдиної інформаційної системи управління бюджетом забезпечує більш чітку керованість а також надає можливість оперативного аналізу та оцінки

ефективності використання бюджетних коштів з метою прийняття обґрунтованих та оперативних управлінських рішень учасниками бюджетного процесу.

Список використаних джерел:

1. Варга В. П. Діджиталізація як один з чинників конкурентоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8121> (дата звернення: 27.10.2021).
2. Грибіненко О. М. Диджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. *Міжнародні відносини. Серія. Економічні науки*. 2018. № 16. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3523/3197 (дата звернення: 15.10.2021).
3. Гудзь О., Федюнін С. Диджиталізація, як конкурентна перевага підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 3 (29). С.18–24.
4. Гуренко А. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 19. С.739–745.
5. Король С. Діджиталізація економіки як фактор професійного розвитку. *Modern Economics*. 2019. Випуск № 18. С.67–73.
6. Лазоренко Т., Шолом І. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. *Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи»*. 2020. Випуск № 1. С. 50–51.
7. Лігоненко Л., Хріпко А., Доманський А. Зміст та механізм формування стратегії діджиталізації в бізнес-організаціях. *Інтернаука. Економічні науки*. 2018. Випуск № 22 (62), 2 т. С. 21–24.
8. Центр інформаційних та аналітичних технологій. URL: <https://ciat.net.ua/uk/iyesub/> (дата звернення: 15.10.2021).
9. Bloomberg J. Digitization, Digitalization, and Digital Transformation: Confuse Them At Your Peril. *Forbes*. Apr 29, 2018. URL: <https://www.forbes.com/sites/jasonbloomberg/2018/04/29/digitization-digitalization-and-digital-transformationconfuse-them-at-your-peril/#9e41a532f2c7> (дата звернення: 15.10.2021).
10. Digitization, digitalization and digital transformation: the differences. *I-scoop*. URL: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digital-transformation-disruption> (дата звернення: 15.10.2021).
11. Gartner Glossary. Digitalization. URL: <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/digitalization> (дата звернення: 15.10.2021).

Жадан Олена Володимирівна
к. е. н., головний спеціаліст із закупівель,
Головне управління Державної казначейської служби України
у Запорізькій області, м. Запоріжжя

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ ПОПЕРЕДНЬОЇ ОПЛАТИ, ПРИЗНАЧЕНИХ ДЛЯ ЗАКУПІВЛІ ТОВАРІВ, РОБІТ АБО ПОСЛУГ

Процес використання бюджетних коштів повинен бути прозорим, розкривати інформацію про спрямування фінансових ресурсів. Значна частина бюджетних коштів витрачається на капітальні видатки, які у 2020 році становили 10% від загальної суми [1]. За рахунок цих коштів будуються, ремонтуються та реконструюються об'єкти, що мають важливе соціальне значення для суспільства, в тому числі заклади охорони здоров'я, освіти, дороги тощо. Однією із умов договорів про закупівлю, що укладаються для здійснення капітальних видатків, є надання виконавцям робіт попередньої оплати (авансового платежу), яку вони повинні використати для закупівлі товарів або матеріалів, необхідних для того щоб розпочати виконувати передбачені договором роботи. Основними умовами використання авансів є оплата тільки за цільовим призначенням та у встановлені договором строки.

Контроль за використанням коштів попередньої оплати здійснюється органами Державної казначейської служби України шляхом постійної співпраці з розпорядниками (або одержувачами) бюджетних коштів, які є замовниками за договорами про закупівлю робіт, та застосування до них заходів впливу у випадку порушення бюджетного законодавства.

Дані щодо застосованих заходів впливу свідчать про щорічне зростання кількості випадків порушення бюджетного законодавства. Так, у 2019 році попереджено 27702 випадків порушень, що в порівнянні з попереднім роком на 42% більше; у 2020 році – 31071 випадків, що на 25,8% більше ніж у попередньому році [2]. З огляду на вищезазначене вважаємо за актуальне дослідити та надати пропозиції щодо удосконалення контролю за використанням коштів попередньої оплати, що передбачається за договорами на здійснення капітальних видатків, зокрема, зокрема, виконання робіт.

У фаховій літературі особливості здійснення бюджетних видатків, організації публічних закупівель досліджували Кириленко О. П., Лисяк Л. В., Малиняк Б. С., Письменна М. С., Русін В. М., Юрій С. І. та інші вчені. Водночас потребує поглибленого вивчення питання щодо посилення контролю за використанням бюджетних коштів, зокрема, які спрямовуються на здійснення попередньої оплати за договорами про закупівлю робіт.

На закупівлю робіт з капітального ремонту, будівництва та реконструкції витрачаються значні суми бюджетних коштів та довготривалий час для їх виконання. Для того щоб вчасно почати виконання обумовлених договором робіт, на підставі норм постанови Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 р.

№ 1070 «Деякі питання здійснення розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти» [3], умовами договору про закупівлю капітальних видатків може бути передбачено надання попередньої оплати на строк до 12 місяців.

Відповідно до цієї постанови після укладання договорів про закупівлю суми попередньої оплати за капітальними видатками перераховуються розпорядниками виконавцям робіт на небюджетні рахунки, відкриті на їх ім'я в органах Казначейства у встановленому законодавством порядку. Небюджетні рахунки відкриваються відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [4], зокрема, використовується рахунок 35 «Інші рахунки розпорядників коштів та інших клієнтів», призначений для обліку й узагальнення інформації про кошти, які не можуть бути віднесені до операцій з виконання бюджетів, субрахунок 3559 «Рахунки для зарахування коштів попередньої оплати».

Важливою умовою для розпорядження коштами попередньої оплати є те, що вони повинні використовуватись виконавцями робіт виключно на цілі, визначені договорами про закупівлю робіт та з обов'язковим наданням підтвердних документів органам Казначейства для здійснення платежів. Підтвердженням цільового використання коштів попередньої оплати, отриманих виконавцем робіт від розпорядника, можуть бути такі документи: акт приймання виконаних будівельних робіт (за примірною формою № КБ-2в, яку наведено в додатку до Національного стандарту «Правила визначення вартості будівництва» ДСТУ Б Д.1.1-1:2013, затвердженого наказом Мінрегіону України від 05.07.2013 № 293) [5]; рахунки та накладні на відпуск товарно-матеріальних цінностей, придбаних для виконання будівельних робіт. Окрім зазначених підтвердних документів виконавці робіт подають до органів Казначейства для проведення платежів платіжні доручення.

У своїй діяльності органи Казначейства використовують автоматизовану систему виконання бюджетів «Казна», яка складається з двох функціональних підсистем, тісно пов'язаних між собою: 1) автоматизована підсистема операційного дня банку з автоматизованим модулем обліку та виконання бюджетів усіх рівнів за доходами – АС «Казна-Доходи» та 2) автоматизована підсистема виконання бюджетів за видатками – АС «Казна-Видатки» [6, с. 69].

В АС «Казна-Видатки» органи Казначейства можуть у режимі реального часу стежити за станом витрачання бюджетних коштів, в тому числі й отримувати інформацію щодо використання коштів попередньої оплати. З цією метою створено певну електронну форму, на якій, обравши конкретного розпорядника, можна переглянути інформацію щодо попередньої оплати за договорами.

Наприклад, розпорядник Управління капітального будівництва Запорізької обласної державної адміністрації, код програмної класифікації видатків – 1517369 «Реалізація проектів з реконструкції, капітальному ремонту приймальних відділень в опорних закладах охорони здоров'я у госпітальних округах». За результатами відбору даних в автоматизованій системі можна

отримати перелік договорів, по яким передбачено попередню оплату та всі дані щодо стосуються термінів оплати та вартості, в тому числі:

- дата договору про закупівлю, наприклад, 01.06.2021;
- дата виплату, наприклад, 14.06.2021 та сума попередньої оплати – 2060000 грн;
- дата, на яку заплановано використання та звітування про використання коштів попередньої оплати, наприклад, 03.09.2021;
- дата фактичного погашення авансу, наприклад, 15.09.2021.

Виходячи з вищенаведених даних можна проаналізувати – чи своєчасно було використано кошти попередньої оплати. Із прикладу видно, що дата фактичного погашення (15.09.2021) перевищує дату планового погашення (03.09.2021) на 8 робочих днів, тобто термін погашення порушено.

Відповідно до абзацу 5 пункту 10.1 Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 23.08.2012 №938 [7] у разі проведення розрахунків на умовах авансування розпорядники бюджетних коштів та одержувачі бюджетних коштів протягом трьох робочих днів після завершення терміну поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, визначеного договірними зобов'язаннями відповідно до законодавства, подають до органів Казначейства документи, що підтверджують отримання таких товарів, робіт та послуг.

Недотримання порядку і термінів здійснення попередньої оплати, відповідно до пункту 22 частини 1 статті 116 Бюджетного кодексу України є порушенням бюджетного законодавства, за які до розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів застосовуються заходи впливу, передбачені статтею 117 Бюджетного кодексу України [8].

Потрібно зазначити, що законодавством відповідальність за недотримання термінів та порядку використання коштів попередньої оплати передбачена саме для розпорядників, а не для виконавців робіт. Водночас, саме виконавці робіт витрачають надану їм попередню оплату та повинні, перш за все, дотримуватись умов та строків, встановлених у договорі про закупівлю, і бути підзвітними за свою роботу перед розпорядниками.

Проте виконавці робіт не чітко дотримуються термінів використання коштів попередньої оплати. Так, часто після зарахування на небюджетний рахунок кошти майже на наступний день списуються для закупівлі товарів або матеріалів, необхідних для виконання робіт, однак документи, що підтверджують використання попередньої оплати, оформлюються не одразу, або й навіть після строку, зазначеного у договорі про закупівлю. Це означає, що бюджетні кошти витрачаються, а необхідні роботи не виконуються та свідчить про безвідповідальне ставлення виконавців робіт до свого зобов'язання своєчасно використати бюджетні кошти та відсутність належного контролю з боку замовників робіт, тобто розпорядників коштів.

Складність у забезпеченні належного рівня контролю за використанням виконавцями коштів попередньої оплати пов'язана також і з тим, що у більшості випадків рахунки розпорядників та небюджетні рахунки виконавців обслуговуються в різних органах Казначейства. Так, виконавці робіт можуть

відкривати небюджетні рахунки в органах Казначейства за своїм місцем реєстрації (знаходження), а рахунки розпорядників, з яких планується здійснювати оплату договорів про закупівлю, може бути відкрито в іншому органі Казначейства, за їх територіальним розташуванням. Це ускладнює здійснення оперативного контролю за спрямуванням та своєчасністю використання коштів.

Постановою № 1070 визначено, що головні розпорядники бюджетних коштів повинні забезпечувати заходи щодо виявлення виконавців робіт, постачальників товарів і надавачів послуг, які порушили умови договорів щодо попередньої оплати товарів, робіт і послуг, а розпорядники – таким недобросовісним суб'єктам господарювання не здійснювати платежі з попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповують за бюджетні кошти.

З метою посилення контролю за використанням виконавцями робіт коштів попередньої оплати вважаємо, що необхідно:

- внести зміни до Постанови № 1070 та визначити строк, протягом якого після списання коштів з небюджетного рахунку виконавець повинен надати на погодження розпоряднику документи, що підтверджують використання попередньої оплати (акт приймання виконаних будівельних робіт, рахунки та накладні на відпуск товарно-матеріальних цінностей тощо);

- органам Казначейства здійснювати постійний моніторинг за інтервалом між датою фактичного списання коштів з небюджетного рахунку виконавця робіт та датою надання документів, що підтверджують використання попередньої оплати. Це можливо реалізувати шляхом доопрацювання функціональних можливостей АС «Казна-Видатки», які б дозволяли відображати інформацію одночасно про бюджетний рахунок розпорядника, на якому зареєстровано бюджетні зобов'язання за договором, що передбачає попередню оплату, та про рух коштів на небюджетному рахунку виконавця робіт;

- висвітлювати інформацію на загальнодоступних джерелах, наприклад, на офіційному вебсайті Казначейства, про виконавців робіт, які порушили умови договорів щодо строків використання попередньої оплати товарів, робіт і послуг. Для реалізації цієї пропозиції пропонуємо ведення реєстру недобросовісних виконавців робіт, дані до якого будуть вносити розпорядники бюджетних, за договорами яких було порушено умови використання попередньої оплати.

Запропоноване вище дозволить посилити контроль з боку органів Казначейства та розпорядників за використанням бюджетних коштів, призначених для попередньої оплати та підвищити рівень відповідальності суб'єктів господарювання, які виконують роботи, передбачені договорами про закупівлю. Це сприятиме прискоренню та підвищенню якості будівництва об'єктів соціальної значущості.

Список використаних джерел:

1. Показники звітності про виконання бюджетів України за 2020 рік / Державна казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2020-11> (дата звернення: 10.11.2021).

2. Інформація про заходи впливу за порушення бюджетного законодавства за 2018-2020 роки / Державна казначейської служби України. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/timeline?type=posts&category_id=6 (дата звернення: 10.11.2021).

3. Деякі питання здійснення розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти: Постанова Кабінету Міністрів України в від 04.12.2019 р. № 1070 // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zdijsnennya-rozporyadnikami-oderzhuvachami-byudzhetnih-koshtiv-poperednoyi-t041219> (дата звернення: 10.11.2021).

4. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі : затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.2013 р. № 1203, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25 січня 2014 р. за № 161/24938 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14> (дата звернення: 10.11.2021).

5. Національного стандарту ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 : затв. наказом Мінрегіону України від 05.07.2013 р. № 293. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0293858-13#Text> (дата звернення: 10.11.2021).

6. Казначейська система: підручник / за наук. ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого, д. е. н., проф. О. П. Кириленко, Т. Я. Слюз. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 364 с.

7. Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів: затв. наказом Міністерства фінансів України від 23.08.2012 р. № 938, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 12.09.2012 р. за № 1569/21881 // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12/page> (дата звернення: 10.11.2021).

8. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 10.11.2021).

Каліченко Тетяна Андріївна

студентка гр. Т-31, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина, ЗУНУ, м. Тернопіль

Науковий керівник: к. е. н., доцент Мазур В. С.

МАРКЕТИНГ ТА МЕНЕДЖМЕНТ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ І МІЖНАРОДНОМУ ТУРИЗМІ

Туризм та готельно-ресторанний бізнес це галузі, які не можуть існувати без маркетингу. Очевидно, що маркетинг має великий вплив на розвиток туристичного та готельно-ресторанного підприємства. Однак маркетинг та менеджмент це пов'язані речі, дуже важливо не лише вміти поширювати рекламу та забезпечити збут продукції, але і забезпечити ефективно організовану роботу підприємства, особливістю цих галузей є те, що це сфера послуг і насамперед сфера пов'язана з людьми, тому є специфіка організації маркетингу і менеджменту. Традиційні форми маркетингу цих сферах вже не діють через високу конкуренцію та велику кількість туристичних та готельно-ресторанних підприємств, тож необхідно знаходити інноваційні методи маркетингу та менеджменту.

Дана тема є актуальною в наш час, особливо в період пандемії, та переживання кризи в сфері туризму та готельно-ресторанної справи, тому важливо правильно обрати правильний та діджиталізований метод маркетингу, а також технологію менеджменту, зокрема швидко справлятися з ризиками та загрозами та ефективно управляти підприємством.

Результатом написання даної статті, стало визначення особливостей онлайн – маркетингу у сфері туризму та готельно-ресторанної справи, особливостей поширення реклами у цих сферах, а також особливості менеджменту, зокрема важливу роль відіграє управління ризиками у цих сферах.

Туризм та готельно-ресторанна справа це обидві сфери, які пов'язані з наданням послуг та роботою з людьми, тож існує специфіка у маркетингу та менеджменті цих сфер. Складність маркетингу даних сфер полягає у тому, що туристичний та готельно-ресторанний продукт – це набір послуг, які надає туроператор, туристичний агент, або ж менеджери готельно-ресторанної сфери, їх відмінність від звичайного продукту у маркетинговому плані полягає у тому, що потенційний клієнт, не може одразу перевірити чи відповідає продукт, тим характеристикам, які представлені у рекламі чи ні. На думку Пасічної Т. Ю. і Зацепіної Н. О., маркетинг- це спосіб ведення бізнесу, орієнтований на клієнта. Ця орієнтація на клієнта повинна пронизувати всю організацію [1, с. 279]. Тому головним завданням ефективного маркетингу у ХХІ столітті, є інноваційний та нестандартний підхід у поширенні реклами. Інтернет – це найкраща рекламна платформа, яка існує в наш час. Туристичним менеджерам необхідно для ефективної роботи туристичного бізнесу використовувати найновіші способи маркетингового просування. Е-marketing або ж електронний маркетинг – це комплекс заходів маркетингу компанії, пов'язаний із застосуванням

електронних засобів. До електронних засобів відносять персональний комп'ютер (ПК), кишеньковий персональний комп'ютер (КПК), мобільний телефон, комунікатори, телефон, а також різні види зв'язку - інтернет, мобільний зв'язок. Для ефективного маркетингу цих сфер необхідно застосовувати SMM, SEO, таргетинг та ін. Реклама в соціальних мережах є одним з найефективніших методів реклами. Дуже влучною є фраза Діамонда Джима Брейді «У вас може бути найкращий продукт у світі, але якщо ви не можете його продати, ви так і залишитесь його власником» [2]. Тож завданням менеджменту у цих сферах організувати роботу підприємства так, аби збут продукції був максимальним, для цього створюються технології спілкування з клієнтами, та техніки продажу, які базуються на технології виявлення потреб клієнта та їх усуненні. А також в управлінні ризиками, під час пандемії це тури онлайн, а в ресторанній сфері: доставка їжі тощо.

Отже, можна зробити висновок, що для ефективного просування туристичної та готельно-ресторанної сфери необхідно використовувати електронний маркетинг, зокрема рекламу в соціальних мережах та маркетинг. Проте, для того аби займати лідируючі позиції серед своїх конкурентів необхідно залучати інноваційні технології. А також у менеджменті головним аспектом є забезпечення збуту товару та управління ризиками. Зокрема важливо бути обізнаним в техніках продажу, не методом «впарювання», а методом допомоги клієнту вирішити його проблему. Кожному менеджеру, який працює у сфері туризму чи готельно-ресторанної справи слід добре розбиратись у психології, бо це перш за все робота з людьми.

Список використаних джерел:

1. Пасічна Т. Ю., Зацепіна Н. О. Маркетинг і менеджмент в індустрії туризму. Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації / за заг. ред. В. М. Зайцевої. Запоріжжя: Просвіта, 2017. С. 279-281.
2. Салліван Д., Робертс Ф. Сервіс, який продає. URL: <https://knigogid.ru/books/1863859-servis-kotoryy-prodaet/toread>.

Кириленко Ольга Павлівна
д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль
Сидорчук Анатолій Андрійович
д. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

ТЕНДЕНЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Заощадження домогосподарств розглядають як частину їхнього доходу за вирахуванням суми сплачених податків та споживчих витрат [1, с. 545; 2, с. 19; 3, с. 243] і методологічно розраховують як частину неспоживчих сукупних витрат домогосподарств [4]. За даними Державної служби статистики України, в табл. 1 розраховано обсяги сукупних доходів, сукупних витрат та неспоживчих витрат домогосподарствами України за 2010-2020 рр. в розрахунку на одне домогосподарство за місяць.

Таблиця 1

Динаміка доходів і витрат домогосподарств України за 2010-2020 рр. в розрахунку на одне домогосподарство за місяць*

Показники	2010 р.	2015 р.	2020 р.	Темп зміни 2020/2010, %
Сукупні доходи, грн.	3369,8	5122,0	12247,8	363,5
Сукупні витрати, грн.	3073,3	4952,0	9523,6	309,9
Неспоживчі витрати, грн.	310,4	351,6	819,0	263,9

*Розраховано авторами за даними [5; 6]

Наведені в табл. 1 дані щодо величини сукупних доходів, сукупних витрат та неспоживчих витрат домогосподарствами характеризують тенденцію до стабільного зростання усіх трьох показників. Проте, темпи зростання кожного із розглянутих нами показників відрізняються. А саме, більше ніж у 3,5 разове зростання сукупних доходів домогосподарств України у 2020 р. порівняно із 2010 р. супроводжується 3 разовим зростанням сукупних витрат і лише 2,6 разовим зростанням неспоживчих витрат. Таким чином, заощадження, як складова неспоживчих витрат, за період 2010-2020 рр. мають тенденцію до зростання своїх обсягів, проте темпи такого зростання суттєво менші за темпи збільшення сукупних доходів і витрат домогосподарств.

У табл. 2 наведемо розрахункові величини приросту доходів, неспоживчих витрат домогосподарств України та показник граничної схильності до здійснення неспоживчих витрат українських домогосподарств за 2010-2020 рр.

Отримані в табл. 2 дані свідчать про те, що, незважаючи на суттєвий ріст як величини доходів, так і величини неспоживчих витрат домогосподарств у 2020 р. порівняно із 2010 р., гранична схильність до здійснення неспоживчих витрат домогосподарств України за аналізований період суттєво скоротилась – від коефіцієнта 0,09 до 0,06, досягнувши свого мінімального значення у 2015 р. – 0,02 одиниці.

Таблиця 2

Приріст сукупних доходів і неспоживчих витрат домогосподарствами України за 2010-2020 рр. в розрахунку на одне домогосподарство за місяць¹

Показник	Приріст сукупних доходів, грн. (ΔD)	Приріст неспоживчих витрат, грн. (ΔB)	Гранична схильність до неспоживчих витрат (GCB) $GCB = \frac{\Delta B}{\Delta D}$ ²
2010 р. (за 2006-2010 рр.)	1758,1	173,3	0,09
2015 р. (за 2011-2015 рр.)	1752,2	41,2	0,02
2020 р. (за 2016-2020 рр.)	7200,6	467,4	0,06

¹Розраховано авторами за даними [5; 6]

²Розраховано авторами за формулою (6) [7, с. 43]

У табл. 3 наведено показники доходів, заощаджень (як різницю між отриманими доходами і споживчими витратами) домогосподарств за 2012-2020 рр. та за допомогою формули (6) [7, с. 43] та розрахуємо значення коефіцієнта граничної схильності до заощаджень у річному вимірі.

Таблиця 3

Динаміка доходів, заощаджень домогосподарств України за 2012-2019 рр.¹, млн. грн.

Показники	2012	Темп зміни 2008/2012 (Δ)	2015	Темп зміни 2012/2015 (Δ)	2019	Темп зміни 2015/2019 (Δ)
Доходи домогосподарств (D)	1457864	607632	1772016	314152	3744060	1972044
Заощадження домогосподарств (Z)	263073	97221	203843	-59230	387067	446297
Гранична схильність до заощаджень (GZ) $GZ = \frac{\Delta Z}{\Delta D}$ ²	x	0,16	x	-0,19	x	0,23

¹Розраховано авторами за даними [8]

²Розраховано авторами за формулою (6) [7, с. 43]

Дані табл. 3 свідчать, що незважаючи на приріст доходів домогосподарств у 2019 р. порівняно із 2012 р., динаміка показника граничної схильності до заощаджень домогосподарств характеризувалась неоднозначними тенденціями. А саме – суттєвим скороченням у 2015 р. до негативного значення (-0,19) і

досягненням позитивного значення у 2020 р. (0,23), що перевищив показник 2012 р.

Аналізуючи показники граничної схильності до неспоживчих витрат (ГСВ, таблиця 2) та граничної схильності до заощаджень (ГСЗ, таблиця 3) домогосподарств України, робимо висновок, що на здійснення ними власних заощаджень зростання доходів у 2020 р. порівняно із 2010 р. більше ніж у 3,5 рази визначальним чином не впливало.

Однією із найбільш поширеною формою заощаджень домогосподарств України виступають депозити у фінансових установах. За даними Національного банку України, в табл. 4 розраховано обсяги депозитів домогосподарств у розрізі видів валют.

Таблиця 4

**Динаміка депозитів домогосподарств України
за 2010-2020 рр. у розрізі видів валют***

Показники	2010	2015	2020	Темп зміни, 2020/2010, %
Депозити домогосподарств всього, станом на кінець року, млрд. грн.	275,1	410,9	730,3	265,5
у т. ч. у національній валюті	142,9	198,9	433,4	303,3
у іноземних валютах	132,2	212,0	296,9	224,6
Питома вага депозитів у національній валюті, %	51,9	48,4	59,3	114,3

*Розраховано авторами за даними [9]

Наведені в табл. 4 дані свідчать про 2,6 разове зростання обсягів депозитів домогосподарств у 2020 році порівняно із 2010 р. У структурі даної форми заощаджень більше половини займають депозити у національній валюті. Темпи зростання таких депозитів (утричі порівняно із показником 2010 р.) також перевищують темпи зростання депозитів в іноземній валюті (відповідно 2,2 рази). Відмічаємо той факт, що за аналізований період із 2010 по 2020 рік, темп зростання обсягів депозитів – у 2,65 рази (табл. 4), майже ідентичний темпам збільшення обсягів неспоживчих витрат домогосподарств – 2,63 рази (табл. 1). Це може свідчити про те, що незважаючи на зростання в абсолютних розмірах у 2020 р. порівняно із 2010 р., суттєвих змін у складі заощаджень домогосподарств України не відбулося. У табл. 5 представлено динаміку депозитів домогосподарств України за строками їх розміщення і в розрізі валют.

Дані табл. 5 свідчать про суттєві зміни щодо строків та валюти розміщення депозитів домогосподарствами України. Такий висновок правомірний як для депозитів у національній валюті, так і депозитів в іноземних валютах. Зокрема, у 2020 р., переважну більшість склали короткострокові (до 1 року та вклади на вимогу) депозити – відповідно 88,8% та 78% їх загальної суми. Особливо відчутним ріст короткострокових депозитів, у 4,3 рази порівняно із 2010 р., спостерігаємо по депозитах у національній валюті.

Таблиця 5

**Динаміка депозитів домогосподарств України за 2010-2020 рр.
у розрізі видів валют та строків розміщення¹**

Показники	2010	2015	2020	Темп зміни, 2020/2010, %
Депозити домогосподарств у національній валюті всього, станом на кінець року, млрд. грн.	142,9	198,9	433,4	303,3
у т. ч.				
до 1 року (на вимогу та до 1 року)	88,4	154,0	385,0	435,5
більше 1 року	54,5	44,9	48,4	88,8
Питома вага короткострокових депозитів, %	61,8	77,4	88,8	143,7
Депозити домогосподарств у іноземних валютах всього, станом на кінець року, млрд. грн.	132,2	212,0	296,9	224,6
у т. ч.				
до 1 року (на вимогу та до 1 року)	77,8	134,9	231,5	297,6
більше 1 року	54,4	77,1	65,4	120,2
Питома вага короткострокових депозитів, %	58,9	63,6	78,0	132,4

¹ Розраховано авторами за даними [9]

У таблиці 6 наведемо показники доходів, загальної суми депозитів домогосподарств, питомої ваги депозитів у доходах домогосподарств та, за допомогою формули (6) [7, с. 43], розрахуємо значення коефіцієнта граничної схильності домогосподарств до заощаджень у формі депозитів за період з 2012 по 2019 рр.

Таблиця 6

**Динаміка доходів, депозитів домогосподарств України
за 2012-2019 рр.*, млн. грн.**

Показник	2012	Темп зміни 2008-2012 (Δ)	2015	Темп зміни 2012-2015 (Δ)	2019	Темп зміни 2015-2019 (Δ)
Доходи домогосподарств (Д)	1457864	607632	1772016	314152	3744060	1972044
Депозити домогосподарств (Дп)	369264	260404	410895	41631	576126	165231
Питома вага депозитів у доходах домогосподарств, %	25,3	x	23,2	-2,1	15,4	7,8
Гранична схильність до заощаджень у формі депозитів (ГСДп) $ГСДп = \frac{\Delta Дп}{\Delta Д}$	0,43	x	x	0,13	x	0,08

*Розраховано авторами за даними [8; 9]

Проведені у табл. 6 розрахунки свідчать про те, що темпи зростання депозитів є суттєво меншими темпів зростання доходів домогосподарств, що зумовило зменшення питомої ваги депозитів у доходах домогосподарств втричі – від 25,3% у 2012 р. до 7,8% у 2020 р. Це зменшило показник граничної схильності до заощаджень домогосподарств від 0,43 до 0,08 одиниць.

Таким чином, проведені розрахунки згідно даних Державної служби статистики України та Національного банку України за 2010-2020 рр., свідчать про збільшення обсягів доходів (табл. 1), неспоживчих витрат (табл. 1) та заощаджень домогосподарств (табл. 3) у формі депозитів (табл. 3-6) у фінансових установах. Спостерігаємо суттєві зміни у строках розміщення депозитів, а саме – зростання короткострокових (до 1 року) вкладів, які у 2020 р. досягнули рівня 88% у національній валюті та 78% в іноземних валютах (табл. 5). Проте, розраховані коефіцієнти граничної схильності до заощаджень (табл. 3 та 6) засвідчили негативну тенденцію, за якої приріст доходів за 2010-2020 рр. у більшості своїй домогосподарствами споживається, а не використовується на заощадження.

Список використаних джерел:

1. Мэнкью Г. Принципы Экономикас. СПб: Питер Ком. 1999. 784 с.
2. Тропіна В. Заощадження населення як основа формування інвестиційного потенціалу домогосподарств. *Економіка та держава*. 2016. № 1. С. 18–21.
3. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: концептуальні засади теорії і практики : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Тернопіль: ТНЕУ, 2011. 466 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/3086>.
4. Демографічна та соціальна статистика. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 07.11.2021).
5. Структура сукупних ресурсів домогосподарства. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 07.11.2021).
6. Структура сукупних витрат домогосподарства. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 07.11.2021).
7. Кириленко В. В., Вергелес Т. І., Возьний К. З., Фаріон М. М. та ін. Макроекономіка. Навчальний посібник для дистанційного навчання. Тернопіль: «Економічна думка», 2008. 250 с.
8. Доходи і витрати населення. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 09.11.2021).
9. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms> (дата звернення 25.10.2021).

Кізима Тетяна Олексіївна
д. е. н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

НАПРЯМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ

Усі ми чудово розуміємо, що сучасний світ стрімко і невідпинно змінюється, що, звісно ж, впливає і на розвиток глобальних фінансових відносин загалом та розвиток фінансових систем окремих країн світу зокрема.

Знаний вітчизняний учений-економіст, колишній ректор нашого університету та завідувач кафедри фінансів (яка з гордістю нині носить його ім'я) Сергій Ілліч Юрій багато уваги у своїх наукових працях приділяв актуальним проблемам розвитку окремих сфер і ланок фінансової системи України.

Надзвичайно актуальними залишаються ці питання й сьогодні, в епоху динамічного розвитку новітніх інформаційних і фінансових технологій (таких як інтернет-банкінг, кредитні електронні платформи, технології 5G, блокчейн і криптовалюта). При цьому експерти зазначають, що найпотужніші трансформації властиві саме «сфері фінансового ринку і фінансової інфраструктури (банківська система, валютні ринки, фондові біржі)» [1, с. 47].

То ж стояти осторонь означених процесів і не помічати їх ми не можемо, адже вони чинять вагомий вплив не лише на функціонування фінансового ринку будь-якої країни, але й значною мірою впливають на функціонування інших сфер і ланок її фінансової системи, зокрема загальнодержавних і місцевих фінансів (насамперед сфери публічних закупівель), фінансів суб'єктів господарювання усіх форм власності та організаційно-правових форм, а також фінансів домогосподарств, прискорюючи таким чином кругообіг фінансових потоків і здійснення трансакцій між різними суб'єктами та зменшуючи негативний вплив різного роду корупційних ризиків на ці процеси.

Водночас необхідно чітко усвідомлювати і певні загрози та ризики для фінансових систем країн світу, які можуть спричинити новітні інформаційні й фінансові технології. З-поміж них: «зникнення банківської системи у її класичному вигляді, руйнація депозитного ринку та системи накопичувального пенсійного забезпечення, радикальні зміни на ринку праці та драматичні соціальні зміни внаслідок зникнення цілої низки професій як результат поширення нових ІТ-технологій» [1, с. 47]).

Однак слід акцентувати, що найвагомий вплив на функціонування та розвиток як глобальної фінансової системи, так і фінансових систем окремих країн світу уже чинять і будуть чинити в майбутньому фактори, пов'язані насамперед із активним здійсненням платіжних трансакцій у електронному форматі та появою численних новітніх платіжних інструментів, чільне місце серед яких, вважаємо, посяде криптовалюта (або так звані «віртуальні гроші»). Причому «нині думки як науковців, так і державних діячів щодо цього

новітнього фінансового інструменту кардинально різняться: від беззаперечного його сприйняття – до повного заперечення і несприйняття» [2].

Проте сучасний світ досить активно трансформується, що вимагає від усіх учасників нинішніх світогосподарських процесів досягнення певного компромісу у цьому питанні. Адже якщо регулювання ринку криптовалют «не буде реалізовано своєчасно, то наявні інститути ризикують втратити фінансові потоки, що беззаперечно вплине на сучасну фінансову систему» [4, с. 771].

У контексті нашого дослідження варто наголосити, що у вересні 2021 року Верховна рада України у другому читанні ухвалила закон «Про віртуальні активи», основною метою якого є легалізація криптовалюти в Україні. Переконані, що це є знаковою подією для сучасного українського суспільства, оскільки, за оцінками фахівців, «Україна посідає перше місце за рейтингом країн, де є найбільше власників криптовалют стосовно усього населення. Так, в Україні мають криптовалюту 12,7% населення – 5,6 млн. осіб» [6]. Також у зазначеному аспекті важливо зазначити, що за результатами останнього декларування в Україні, «652 українських чиновники за 2020 рік задекларували 46351 біткоїн, а це майже 75 млрд. грн.» [7].

Як відомо, першою країною, де біткоїн визнали офіційним засобом платежу, став Сальвадор. В Україні, попри ухвалення у другому читанні Закону «Про віртуальні активи», єдиним законним засобом платежу залишається гривня. Утім всесвітньо відомий журнал *The Economist* прогнозує, що «державні е-валюти вже скоро перевернуть сферу фінансів» [3].

То ж і не дивно, що нині понад 50 країн світу, на які припадає основна частина світового ВВП, активно вивчають можливості запровадження на своїй території цифрових валют. Скажімо, «Багами уже створили свою цифрову валюту, а в Китаї півмільйона людей беруть участь в пілотному проєкті із впровадження електронного юаня. Європейський союз хоче створити віртуальний євро до 2025 року. Великобританія створила робочу групу, а Америка, світовий фінансовий гегемон, працює над створенням гіпотетичного електронного долара» [3].

Варто зазначити, що, окрім стрімкого поширення новітніх інформаційних і фінансових технологій, українські учені акцентують і на таких глобальних напрямках розвитку сучасних фінансових систем як «фінансова інклюзія, формування фінансовими установами бездоганної репутації, зменшення обсягів тіньового банкінгу, підвищення рівня фінансової грамотності населення, розвиток фінансових технологій, а також нарощення глибини фінансової системи, що передбачає збільшення розміру фінансових активів відносного розміру економіки на основі показника обсягу валового внутрішнього продукту» [5, с. 11], наголошуючи, що серед «визначальних факторів впливу на розвиток фінансової системи ключова роль належить саме рівню фінансової грамотності населення» [5, с. 11].

Підводячи підсумки, відмітимо, що задля мінімізації впливу ймовірних негативних процесів на розвиток фінансової системи України слід здійснити низку першочергових заходів, зокрема:

– вітчизняним фінансовим установам необхідно максимально швидко реагувати на новітні тенденції, що відбуваються у фінансовій сфері, та впроваджувати якісні фінансові послуги і продукти на основі сучасних фінансових технологій;

– споживачі таких послуг мають постійно підвищувати рівень своєї фінансової (у т. ч. і цифрової) грамотності, щоб бути спроможними приймати зважені фінансові рішення та оцінювати потенційні ризики і загрози при виборі того чи іншого виду фінансової послуги чи продукту;

– важливим стратегічним викликом для України є також формування ефективного цифрового суспільства із розвинутою цифровою інфраструктурою та потужними цифровими фінансами, для чого доцільно: при підготовці фахівців зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» посилити акценти на здобутті ними фахових знань не лише у сфері фінансів, але і сфері сучасних інформаційних технологій; проводити активну роз'яснювальну роботу серед школярів, абітурієнтів, спрямовану на популяризацію і актуальність розвитку цифрових фінансів у контексті очікуваних в Україні та світі фундаментальних змін у сфері фінансів; розробити комплекс заходів, спрямованих на перекваліфікацію та соціальну адаптацію працівників фінансової сфери, що втрачатимуть роботу внаслідок вищезазначених фундаментальних технологічно-інформаційних змін.

Список використаних джерел:

1. Власюк О. С. Фінансова система інформаційної економіки. *Стратегічна панорама*. 2017. №2. С. 46–55.

2. Кізима Т. О. Сучасні тренди розвитку фінансової системи України у контексті загальносвітових тенденцій. *Сучасні тенденції розвитку економіки, фінансів та управління: нові можливості, проблеми, перспективи* : збірн. матер. Всеукр. наук-практ. конф. з міжнар. участю (м. Київ, 10 лист. 2021 р.). Київ: КУБГ, 2021.

3. Літвінчук Т. In Tech We Trust. Державні е-валюти вже скоро перевернуть сферу фінансів – The Economist. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/finance/derzhavni-cifrovi-valyuti-vzhe-skoro-perevernut-finansovu-sferu-yak-voni-budut-pracyuvati-50158870.html>.

4. Федорова Ю. В. Криптовалюти та їх місце у фінансовій системі. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 771–774.

5. Фролов С. М., Орлов В. В., Лозинська О. І., Шукаїрі Ф. Стратегічні і тактичні орієнтири реструктуризації фінансової системи України. *Economics of development*. 2021. Vol. 2. Issue 1. P. 11–22.

6. Частка власників криптовалюти в Україні – найбільша у світі. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/10/13/infografika/finansy/chastka-vlasnykiv-kryptovalyuty-ukrayini-najbilsha-sviti>.

7. Заощадження у криптовалюти: хто з політиків задекларував найбільше цифрових грошей. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/04/27/infografika/polityka/zaoshhadzhennya-kryptovalyuti-xto-politykiv-zadeklaruvav-najbilshе-cyfrovyyh-hroshej>.

Левчук Віра Валеріївна
студентка гр. ГРС-31, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: к. е. н., доцент Мазур В. С.

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Стан ринку готельно-ресторанного господарства значною мірою залежить від економічного становища в країні. Тенденції сучасного економічного розвитку в Україні характеризуються високим динамізмом, активізацією структурних зрушень на користь сфери послуг та посиленням конкурентної боротьби. Підприємства готельно-ресторанного господарства залежно від типу і категорії діють на певному ринку, в свою чергу пропонуючи основні та додаткові послуги з певними витратами, які залежать від ресурсного потенціалу. Тому постає низка проблем, які потребують вирішення, зокрема, визначення стратегічних напрямків розвитку закладів готельно-ресторанного господарства.

Для забезпечення ефективного функціонування підприємств готельно-ресторанного господарства виникає необхідність наукового обґрунтування стратегій їх розвитку, які кореспондуються із передовим світовим досвідом та вдалою практикою вітчизняних підприємств-лідерів. Ринок готельної та ресторанної справи дуже важливий для економіки будь-якої країни, в тому числі України. Оскільки він спрямований на отримання прибутку через надання різноманітних послуг у вигляді житла, харчування, транспортного та інших видів сервісу. І саме це може поліпшити соціально-економічну ситуацію в країні [1, с. 12].

Показники економічної ефективності є найважливішими інструментами реалізації економічної політики на рівні підприємств, регіонів, національної економіки. На рівні підприємств вони є ключовим засобом обґрунтування управлінських рішень з організації інвестиційної діяльності, оптимізації витрат ресурсів, удосконалення цінової політики. На рівні регіонів і національної економіки показники економічної ефективності покликані бути основою обґрунтування інвестиційної політики, управління системою кредитування, вдосконалення оподаткування [4].

Підвищення економічної ефективності виробництва потребує збільшення обсягів товарів і послуг на одиницю використаних трудових, матеріальних і фінансових ресурсів. Це можливо при підвищенні продуктивності суспільної праці в різних часових періодах - минулому, сучасному і майбутньому. Врахування майбутньої праці при визначенні її загальної ефективності – один з напрямків удосконалення методів оцінки ефективності праці, визначення резервів її зростання. На основі показників ефективності праці мають визначатися напрямки розвитку окремих підприємств, розроблятися програми розвитку, проводиться оцінка й стимулювання результатів господарської діяльності трудових колективів. Цей критерій має стати головним при

формуванні стратегій підприємств, галузей, країни в цілому для забезпечення сталого економічного розвитку.

Будь-яке підприємство прагне до підвищення ефективності діяльності, однак тільки розуміння того, від чого залежить ця ефективність, може привести до позитивних результатів. В економічному змісті під ефективністю розуміється максимально оптимальне використання всіх ресурсів певного закладу. Правильно обрана стратегія виробництва і належні обсяги випуску продукції забезпечують бажаний обсяг реалізації і відповідні прибутки. Тому діяльність готельно-ресторанного господарства визначається загальною економічною ситуацією, галузевими пропорціями і платоспроможним попитом населення.

Загострення конкуренції, поява нових форм та методів обслуговування споживачів, використання новітніх технологій тощо є запорукою ефективної діяльності закладі гостинності, успіх якої потребує постійного дослідження і не втрачає актуальності попри наявні наразі розробки, тож актуальність дослідження шляхів підвищення ефективності функціонування готелів, конкретних методів та прийомів, які доцільно застосовувати, безсумнівна [3, с. 128].

Об'єктом дослідження є готельний заклад – готель «Дніпро».

Готель «Дніпро» – чотиризірковий готель у центрі Києва, збудований у 1964 році. Готель «Дніпро» співпрацює з багатьма туристичними агенціями з різних міст України і має в них позитивну репутацію. Заклад являє собою туркомплекс з середнім і високим рівнем комфортабельності. Крім основних послуг, такі як проживання та харчування, він надає різноманітні додаткові послуги, а саме: бар, ресторан, кафе, буфет, коктейль-бар, продуктовий і сувенірний магазин, казино, нічний клуб, салон краси, SPA, чищення взуття, більярдна, ліфт, медпункт, камера схову, сейф в Reserption та сейфи в номері, пункт обміну валют, консьерж служба 24 год., служба екскурсій та гідів, пункт замовлення квитків (на літак, поїзд, автобус і т. д.) та таксі, пункт прокату автомобілів, автостоянка і парковка автомобілів, трансфер з/до аеропорту та залізничного вокзалу, зал нарад, конференц зал, бізнес-центр 24 год., кімната переговорів, телефон, Wi-Fi, додатковий посуд в номерах, праска, тренажерний зал, спортзал.

У своїй діяльності готель керується чинним законодавством України та правилами надання готельних послуг.

Дане підприємство є рентабельним, тобто ефективно працює та використовує свої ресурси. Всі показники рентабельності позитивні, незначна тенденція їх покращення. Ріст показника валової рентабельності свідчить про покращення ефективності виробничої діяльності, а також про ефективність політики ціноутворення в 2020 році. Чиста рентабельність продажу є задовільною, тобто товариство отримує прибуток від продажу.

Результати проведеного аналізу свідчать про ефективність фінансово-господарської діяльності ТзОВ «Кромберг енд Шуберт Україна». Аналіз показників, що характеризують фінансовий стан ТзОВ «Кромберг енд Шуберт Україна» дає підстави зробити висновок, що підприємство протягом 2018-

2020 рр. досягло позитивних показників, наростило обсяги виробництва, забезпечило випуск рентабельної продукції, прискорило оборотність активів. Дане підприємство має високий рівень ліквідності своїх та ефективно працює та використовує свої ресурси.

Отже, готельний бізнес повинен стати вагомим фактором економічного зростання регіону та покращення матеріального добро- буту населення, сприяти подоланню територіальної диспропорції на рівні економічного розвитку, розвитку підприємництва, додатковим надходженням як до місцевого, так і до державного бюджетів, виступати джерелом створення нових робочих місць, а також створювати сприятливий туристичний імідж регіонів [2, с. 273].

Сьогодні готельна індустрія – це могутня система господарювання регіону чи окремого туристичного центру і надзвичайно важлива дохідна складова економіки країни. Суть поняття готельна індустрія сьогодні більшість науковців ототожнюють із поняттями «готельний бізнес», «готельне господарство», «готельна справа». Це пов'язано з тим, що суб'єкти господарювання здійснюють свою діяльність з метою отримання прибутку внаслідок розміщення туристів та надання їм інших додаткових послуг. А тому більшість науковців переконані, що готельна індустрія є невід'ємною частиною сфери гостинності.

Список використаних джерел:

1. Балацька Н. Ю., Репринцева В. М. Особливості та перспективи розвиток готельного бізнесу України. *Молодий вчений*. 2016. №1 (28). Ч. 1. С. 12-15.
2. Мазур В. Індустрія гостинності – ефективний інструмент розвитку туристичного бізнесу. *Журнал Європейської економіки*. 2015. Т. 14. №3. С. 273-286.
3. Подлепіна П. О. Конкурентоспроможність як чинник підвищення ефективності функціонування готельних підприємств. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2013. №1042. С. 128-131.
4. Економіка підприємства: Підручник / За ред. С. Ф. Покропивного. К.: КНЕУ, 2001. 528 с.

Лиса Кароліна Степанівна
студентка гр. МВСК- 1м, ННІМІ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м Тернопіль
Науковий керівник: д. е. н., професор Сохацька О. М.

ЗМІНИ КЛІМАТУ ЯК ВИКЛИК ПЛАНЕТИ ЗЕМЛЯ

Глобальна зміна клімату мимоволі перетворилась в одну з найбільш гострих проблем світової економіки і політики. Зміна клімату з точки зору його впливу на світову економіку не тільки несе масштабну природну небезпеку, але й є каталізатором різноспрямованих змін у багатьох галузях господарської діяльності. Ці зміни пов'язані з нестачею прісної води, продовольчих товарів, стихійними лихами, міграціями, а також з непередбачуваними перспективами розвитку цілого ряду ключових галузей (енергетики, транспорту, будівництва, сільського господарства). Можна констатувати, що зміна клімату тісно вплелась в клубок глобальних економічних та соціальних процесів.

Невірно буде акцентувати увагу лише на глобалізованому, постіндустріальному суспільстві, адже збереження природи – ключ до успіху усіх країн світу. Найбільш гостро відчутними об'єктами антропогенного впливу на природне середовище є атмосфера, гідросфера і ґрунт. Кожне з цих середовищ зазнає деградації, і певною мірою це залежить від людини, як руйнівника і можливого рятівника зазначеної ситуації [1, с. 39].

Враховуючи всю важливість порятунку екології, світова спільнота не складає рук, а намагається протидіяти згубному впливу індустріального суспільства, котре промисловістю змінює загальну кліматичну картину, а з нею ставить під загрозу існування людства в цілому.

Починаючи з 1990-го року Міжурядова група експертів зі зміни клімату опублікувала п'ять оціночних доповідей, узагальнюючих багато тисяч національних спостережень за змінами клімату. У першій доповіді вплив людини на клімат оцінювався як ймовірний, в наступному – більше ніж ймовірний, в останньому – безсумнівно пов'язаний з діяльністю людини [5].

Слід враховувати дві сторони проблеми зміни клімату. З одного боку, – безумовна небезпека цього явища, в силу чого екологи відносять його до проблем високого ступеня економічної (а отже, і соціальної) небезпеки. З іншого боку, кліматологи розглядають процес зміни клімату як еволюційний, що відбувається в дуже і дуже уповільненому темпі, як правило, нагадуючи кліматичні флуктуації – деяке потепління, зазначене в минулому столітті, може змінитися похолоданням приблизно в тих же температурних межах в подібних історичних інтервалах і т. д. [2, с. 54].

В даний час глобальні зміни клімату стали об'єктом уваги економістів, соціологів, інженерів, біологів і лікарів. Усі вони намагаються прорахувати всі можливі кроки, котрі приведуть або до вирішення проблеми, або ж до краху. Незважаючи на існування різних точок зору з приводу цього питання, аспект небезпеки ніхто не відкидає. Навіть якщо зміна клімату – це звичний

еволюційний процес, людству слід якомога краще підготуватись до цих змін, котрі можуть стати каталізатором більш масштабних перемін.

Виходячи з цього, цілком логічним є необхідність єднання усіх країн. Очевидно, що відмінним вирішенням проблеми стане економне використання енергетичних ресурсів і обмежена кількість викиду газів в атмосферу. Активно обговорюється використання альтернативних джерел енергії, заснованих на невичерпних природних ресурсах, такі як сонячні батареї, вітряні або водяні електростанції.

Проблема зміни клімату на Землі зачіпає всі континенти. Її рішення лежить у використанні принципів Корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), суть яких спрямована на значне зменшення кількості шкідливих викидів і їх впливу на навколишнє середовище. В основі цих принципів лежить перш за все прагнення до гармонійного розвитку планети і суспільства, в якому питання охорони навколишнього середовища повинні стояти на першому місці [3, с. 9].

Людям сьогодні важливо не тільки більше знати про проблеми вже найближчого майбутнього, але і реально вже сьогодні починати готуватися - об'єднуватися на основі духовно-моральних цінностей, створювати відповідні організації, переглядати Рамкову конвенцію на наявність дієвих механізмів тощо.

Звісно, існує скептична думка щодо цієї проблеми, люди мало вірять у такі глобальні зміни та безвідповідальні у своїх вчинках. На противагу цьому можна навести докази, котрі знаходимо в щорічних екологічних звітах, статистиці впливу антропогенних факторів на стан природи, наявний рівень радіаційного прогріву атмосферного поля тощо. Настрій скептицизму присутній у багатьох країн світу, заважає приймати важливі політичні рішення щодо запобігання глобальному потеплінню. Подібні позиції піддають ризику існування життя на Землі, що, в свою чергу, є великою небезпекою, адже ніхто досконально не в силах сказати, наскільки катастрофічні наслідки принесе з собою глобальне потепління [4].

Отже, зміна клімату – це серйозна проблема сьогодення, котре не зникне само по собі, якщо її просто ігнорувати. Людству необхідно консолідуватись та стати разом на захист планети. Присутній скептицизм не повинен ставити під загрозу тисячі життів. Гігантські витрати на перехід до зеленої економіки і майбутнє зростання цін – ніщо в порівнянні з тим, що може статися з планетою, якщо не вжити термінових заходів щодо її порятунку. Глобальне потепління – вина людства, і саме воно повинно з ним розбиратися.

Список використаних джерел:

1. Зміна клімату. Узагальнений звіт за редакцією Роберта Т. Уотсона та провідної групи авторів. Третій звіт про оцінку клімату МГЕЗК. 2001. 220 с.
2. Кириленко О. В., Басок Б. І., Базеев Є. Т., Блінов І. В. Енергетика в реаліях сучасного світу та України та глобальне потепління. *Technische Elektrodynamik*, 2020. №3. С. 52–61.

3. Терещін А. Г., Клименко А. В., Клименко В. В. Золотий вік газу та його вплив на глобальну енергетику, глобальний кругообіг вуглецю та клімат. *Теплоенергетика*. 2015. №5. С. 3–13.

4. WMO Provisional Statement of the State of the Climate 2019. URL: https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=10108.

5. IPCC Fourth Assessment Report: Climate Change 2007 (AR4). URL: https://archive.ipcc.ch/publications_and_data/publications_and_data_reports.shtml.

Лисих Аліна Олександрівна

головний спеціаліст відділу персоналу
Головного управління Державної казначейської
служби України у Рівненській області, м. Рівне

Коломийчук Наталія Михайлівна

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Здійснення в Україні процесів реформування державного управління та модернізації державної служби значною мірою залежить від наявності в органах державної влади професійних, відповідальних, компетентних та високоморальних кадрів, які вміють якісно формувати та реалізовувати державну політику, стратегічно мислити та ефективно діяти в сучасних умовах державотворення.

Забезпечення державної служби кадрами, наділеними відповідними якостями та здібностями, що відповідають зазначеним вимогам, можливе лише за допомогою ефективного добору кадрів на заміщення вакантних посад державної служби з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Проблеми вдосконалення відбору на державну службу досліджує широке коло праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких можна назвати публікації: Л. Бондаревої, Т. Витко, Б. Деніела, Ю. Конотопцевої, Н. Липовської, В. Ладиченко, О. Охотникової, Л. Прудіус та ін. Водночас аналізуючи вітчизняну та зарубіжну літературу з державного управління, можна зробити висновок, що існує потреба обґрунтування, на основі отриманої інформації, напрямів удосконалення добору кадрів на державну службу в Україні.

Мета дослідження – проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід заміщення вакантних посад на державну службу та розробити, з урахуванням цього досвіду, пропозиції щодо удосконалення добору кадрів на державну службу в Україні.

Аналіз сучасного стану та проблем відбору кадрів на державну службу в умовах реалізації Закону України «Про державну службу», вітчизняних напрацювань у цій сфері впродовж попередніх років та зарубіжного досвіду, насамперед країн Європейського Союзу, сприятиме створенню дієвої системи кадрової політики в органах державної влади та дає можливість по-новому підійти до розроблення стратегії і тактики формування персоналу у сфері державної служби України.

Сучасний стан добору кадрів на державну службу нерозривно пов'язаний із реформуванням та модернізацією державної служби. Адже завдяки саме реформуванню державної служби процедури проведення конкурсу та в цілому відбір кадрів на державну службу набули нормативного врегулювання.

Слід зазначити, що процес відбору особового складу нової державної служби відбувається на фоні загальної тенденції до зменшення кількості державних службовців. За даними Національного агентства України з питань державної служби, за станом на III квартал 2021 року кількість посад державних службовців у державних органах за штатним розписом становила відповідно 211 256 осіб, тоді як фактична чисельність працівників становила відповідно лише 174 606 особи (82,2 %) тоді як на 31 грудня 2020 р. штатна чисельність становила 219 844 особи, а фактична – 176 527 осіб. Упродовж III кварталу 2021 р. прийнято 18 410 державних службовців (у тому числі категорії «А» – 24 особи, категорії «Б» – 3 371 осіб і категорії «В» – 15 015 осіб) [1].

Зазначимо, що конкурси існують з метою заповнення всіх категорій вакантних посад державної служби та є відкритими для зовнішніх кандидатів. Однак у 2020 – 2021 рр. кількість кандидатів на одну вакансію була недостатньою для забезпечення якості добору. На проблемі заміщення вакантних посад вказує і той факт, що приблизно 15 % державних службовців звільняються протягом року з моменту призначення на посади.

Аналіз діяльності органів державної влади в Україні свідчить про недостатню увагу з боку більшості державних органів до наявних у сфері добору кадрів проблем та актуалізує необхідність вивчення досвіду зарубіжних країн щодо професійного відбору посадовців і можливого запровадження відповідних кращих практик.

Зазначимо, що умови доступу до публічної служби є об'єктивно відмінними в різних країнах, проте можна виокремити ряд вимог, спільних для більшості країн. Загалом кадрова політика в більшості країн, як показав аналіз, на сьогодні підпорядковується двом принципам – рівності і гідності. У більшості європейських країн добір кадрів на державну службу відбувається: шляхом порівняння документів про рівень кваліфікації, які подаються претендентом (Німеччина, Швейцарія, Нідерланди, Данія); спеціального іспиту, який відбувається в конкурсному порядку (Великобританія, Канада); тестування чи проведення інтерв'ю (країни Центральної та Східної Європи); поза конкурсом (для політичних посад).

Призначення на основі конкурсу в більшості країн є основним способом заміщення вакантних посад. Суб'єкти, уповноважені проводити конкурс, у різних державах формуються по-різному. Так, за болгарським законом до комісії обов'язково включаються безпосередній керівник вакантної посади та службовці з юридичною освітою.

Комісії з набору на публічну службу мають різні назви: власне конкурсні комісії (Болгарія, Чехія), оцінювальні комісії (Латвія), конкурсно-атестаційні комісії (Естонія). Заслуговує на увагу приклад Естонії, де комісії поєднують функції відбору персоналу та атестації чиновників [2, с. 62].

Процедура проведення конкурсів має істотні відмінності, що залежить не лише від країни, але й характеру служби. Позитивний досвід добору кадрів на державну службу існує у Великій Британії. Доступ до державної служби передбачає проходження претендентом процедур, які мають гарантувати

професійну кваліфікацію майбутнього чиновника та обмеження упередженості під час відбору. Екзамени та співбесіди проводять незалежні комісії.

Характерним для Польщі є те, що в процесі добору кадрів на державну службу після проходження конкурсу оголошуються не тільки прізвища прийнятих, а також і тих осіб, які не були прийняті на державну службу. Відкритою для громадськості тут є як сама процедура іспиту, так і отримані результати всіх без винятку учасників.

Цікавим є також досвід Сінгапуру, де в основу державної служби покладений принцип меритократії і значна увага приділяється створенню висококваліфікованого корпусу кадрів. Набір кандидатів на державну службу є відкритим та відбувається насамперед на основі освітньої кваліфікації. [3, с. 40-41].

Отже, проведене дослідження засвідчило можливість запровадження кращих зарубіжних практик організації та проведення добору кадрів на державну службу в Україні, зокрема запозичення досвіду: Великої Британії щодо організації роботи незалежних комісій; Болгарії в частині залучення до складу конкурсної комісії безпосереднього керівника структурного підрозділу, де виникла вакантна посада; Сінгапуру в частині подальшого впровадження застосування принципу меритократії в конкурсній процедурі; Польщі в частині інформаційного забезпечення проведення конкурсу на посади державної служби та ін.

Таким чином, аналіз з метою вдосконалення добору кадрів на державну службу в Україні шляхом узагальнення зарубіжного досвіду свідчить про необхідність: внесення змін щодо закріплення на законодавчому рівні обов'язкового залучення представників громадських організацій, науковців, експертів та безпосередніх керівників структурних підрозділів до проведення конкурсів на вакантні посади державної служби, створення на конкурсних засадах постійних незалежних конкурсних комісій з метою поліпшення відповідних компетенцій і навичок їх членів, розширення функцій Єдиного порталу вакансій державної служби на офіційному веб-сайті Національного агентства України з питань державної служби, складення та реалізація службами управління персоналом HR-стратегії в кожному державному органі на всіх рівнях, однією із цілей якої має стати планування кадрових потреб органу, ураховуючи ретельний аналіз наявного персоналу та цілі, поставлені перед державним органом.

Реалізація цих пропозицій сприятиме вдосконаленню кадрової політики, дозволить модернізувати державну службу, підвищити її ефективність, забезпечить успіх і ефективність реформ, запроваджених на новому етапі державотворення України.

Список використаних джерел:

1. Звіт про кількісний склад державних службовців за III квартал 2021 року. *Офіційний сайт Національного агентства з питань державної служби.*

URL: https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/плани_та_звіти/ksds_2020/ksds-3-kvartal.pdf (дата звернення: 05.11.2021).

2. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред.: Тимощука В. П., Школика А. М. Київ: Конус-Ю, 2007. 735 с.

3. Деніел Б. Китайська модель. Політична меритократія та межі демократії. Київ: Наш формат, 2017. 312 с.

Лободіна Зоряна Миколаївна

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Паньків Андрій Романович

аспірант, ЗУНУ, м. Тернопіль

Данильців Христина Тарасівна

студент гр. ПОФГм-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В умовах трансформаційних процесів, які відбуваються в Україні, та спрямовані на побудову правової і демократичної держави з соціально-орієнтованою ринковою економікою актуалізуються питання забезпечення повної реалізації задекларованих у Конституції України соціальних прав (одним із яких є право на освіту) і свобод її громадян. Виконання соціальних зобов'язань держави можливе за умови проведення виваженої соціальної політики та ефективного використання такого інструменту державного регулювання соціально-економічних процесів як бюджет. Саме «... бюджет, – як зазначають С. Юрій та В. Федосов, – головний інструмент державного регулювання економіки, активного впливу держави на соціально-економічний розвиток країни» [1].

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [3].

У статті 78 Закону України «Про освіту» № 2145-VIII від 5.09.2017 р. визначено, що «держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7% ВВП за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством». Фінансування освіти здійснюється за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, а також за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством [3].

Основним джерелом фінансування освітніх послуг в Україні є кошти бюджетів різних рівнів. Розподіл видатків бюджетів на освіту регламентується статтями 87, 89 та 90 Бюджетного кодексу України (табл. 1).

**Види видатків бюджетів різних рівнів на освіту
відповідно до Бюджетного кодексу України**

Видатки, які здійснюються з Державного бюджету України на надання освітніх послуг
<p>– загальну середню освіту: спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати державної власності згідно з переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України; школи соціальної реабілітації державної власності;</p> <p>– професійну (професійно-технічну) освіту (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах державного замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти соціальної реабілітації та адаптації державної власності, а також за професіями загальнодержавного значення, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України);</p> <p>– вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах державного замовлення у закладах вищої освіти державної та приватної власності, вартість освітніх послуг яких встановлюється з урахуванням законодавства про індикативну собівартість) та фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах державного замовлення структурними підрозділами та відокремленими структурними підрозділами закладів вищої освіти державної власності, що не мають статусу юридичної особи);</p> <p>– післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах державного замовлення);</p> <p>– заклади позашкільної освіти та заходи з позашкільної роботи з дітьми згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;</p> <p>– інші заклади та заходи в галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.</p>
Видатки на освіту, які здійснюються з обласних бюджетів
<p>– загальну середню освіту: спеціальні школи, санаторні школи, ліцеї (засновником яких є обласна рада); дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (крім дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів, які фінансуються з бюджетів місцевого самоврядування); заклади загальної середньої освіти державної власності (крім закладів спеціалізованої освіти, які фінансуються з державного бюджету); заклади спеціалізованої освіти: мистецькі, спортивні, військові (військово-морські, військово-спортивні), наукові ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів, які здобувають освіту у відповідному закладі освіти, є жителями населених пунктів, розташованих на території Автономної Республіки Крим чи області (крім відповідної територіальної громади, де розташований такий заклад);</p> <p>– професійну (професійно-технічну) освіту (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти державної та/або комунальної власності (крім закладів, які фінансуються з бюджетів місцевого самоврядування);</p> <p>– фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах державного та/або регіонального замовлення у закладах фахової передвищої освіти державної та/або комунальної власності (крім закладів, які фінансуються з бюджетів місцевого самоврядування);</p> <p>– вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності (крім закладів, які фінансуються з бюджетів місцевого самоврядування);</p> <p>– післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки</p>

кадрів на умовах регіонального замовлення); – позашкільну освіту (заходи і заклади національного, державного, республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з позашкільної роботи з дітьми); – інші державні освітні програми.
Видатки на надання освітніх послуг, які здійснюються з бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад:
– дошкільну освіту; – загальну середню освіту: ліцеї (засновником яких є міська рада з населенням більше 50 тисяч), початкові школи, гімназії; міжшкільні ресурсні центри; заклади спеціалізованої освіти: мистецькі, спортивні, військові (військово-морські, військово-спортивні), наукові ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою (крім закладів, які фінансуються з державного і обласних бюджетів); дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів припадає на територію відповідної територіальної громади), інклюзивно-ресурсні центри; – фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах регіонального замовлення у закладах фахової передвищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська, сільська або селищна рада); – інші державні освітні програми; – вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська, сільська або селищна рада); – післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення); – позашкільну освіту; – професійну (професійно-технічну) освіту з бюджетів міських територіальних громад з адміністративним центром у місті обласного значення - обласному центрі (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти державної та/або комунальної власності, які розташовані на території зазначених територіальних громад).

Джерело: складено авторами на основі Бюджетного кодексу України.

Проаналізуємо стан бюджетного фінансування освітніх послуг (комплексу визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання [3]) в Україні.

Аналіз даних рис. 1 свідчить, що впродовж 2016–2020 рр. спостерігалася позитивна тенденція до зростання видатків Державного та місцевих бюджетів України на освіту – майже у 2 рази з 129437,7 млн грн у 2016 р. до 252283,7 млн грн у 2020 р. та їхньої частки у ВВП – відповідно з 5,43% до 6,02%. Однак, незважаючи на зростання номінальних обсягів видатків зведеного бюджету України на освіту, задекларованого у Законі України «Про освіту» № 2145-VIII від 5.09.2017 р. обсягу фінансування – не менше ніж 7% ВВП – не досягнуто. Кошти, які надходять на фінансування зазначеної галузі не забезпечують її потреби у фінансових ресурсах. Внаслідок цього погіршується якість освітніх послуг і зменшується їх доступність для малозабезпечених верств населення.

Рис. 1. Динаміка видатків Державного та місцевих бюджетів України на надання освітніх послуг у 2016–2020 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [4].

Основна частина видатків на освіту здійснювалася із місцевих бюджетів (від 73,1% у 2016 р. до 79% у 2021 р.) із тенденцією до зростання як обсягу, так і питомої ваги у видатках на зазначену галузь Зведеного бюджету України. З Державного бюджету України на задоволення освітніх потреб населення спрямовувалося відповідно від 26,9% до 21% коштів (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл видатків на надання освітніх послуг між бюджетами у 2016–2020 рр.

Роки	Видатки Державного бюджету України		Видатки місцевих бюджетів України	
	обсяг, млн грн	питома вага, %	обсяг, млн грн	питома вага, %
2016	34826,5	26,9	94611,2	73,1
2017	41297,3	23,2	136618,5	76,8
2018	44324,3	21,1	165708,0	78,9
2019	51656,6	21,6	187102,1	78,4
2020	52857,8	21,0	199425,9	79,0

Джерело: складено авторами на основі даних [2; 4].

З огляду на те, що у складі видатків місцевих бюджетів на освіту від 47,05% у 2016 р. до 40,73% у 2020 р. припадає на освітню субвенцію, яка надходить з державного бюджету, частка видатків Державного бюджету України на зазначену галузь у видатках зведеного бюджету була значно більшою – від 61,3% у 2016 р. до 53,15% у 2020 р. (рис. 2).

Поряд із недостатнім обсягом бюджетного фінансування освітніх послуг важливою перешкодою забезпечення повної реалізації конституційного права людини на освіту є нераціональне використання фінансових ресурсів, які надходять у її розпорядження.

Рис. 2. Динаміка витратків Державного бюджету України на надання освітніх послуг з урахуванням освітньої субвенції, наданої місцевим бюджетам, у 2016–2020 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [4].

Це зумовлено як безвідповідальністю учасників бюджетного процесу за прийняті управлінські рішення, наслідком яких є зниження ефективності використання бюджетних коштів, так і недосконалістю методики оцінювання ефективності бюджетних програм. Хоч у Бюджетному кодексі України і порушується проблема забезпечення ефективного витрачання бюджетних ресурсів, обґрунтовується доцільність та необхідність здійснення оцінювання, проведення контролю за цим процесом, відповідальність учасників бюджетного процесу за бюджетні правопорушення настає у разі нецільового (а не неефективного) використання бюджетних коштів, порушення розпорядниками бюджетних коштів вимог щодо прийняття ними бюджетних зобов'язань тощо.

Отже, забезпечення населення країни якісними освітніми послугами суттєво залежить від бюджетного фінансування освіти, покращити яке можливо не тільки шляхом збільшення обсягу витратків бюджетів, але й впровадження заходів щодо підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетна система : підручник / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К.: Центр учбов. літератури; Тернопіль: Екон. думка, 2012. 871 с.
2. Бюджетна система : підручник / за ред. д. е. н., професора В. Г. Дем'янишина, д. е. н., професора О. П. Кириленко та д. е. н., професора З. М. Лободіної. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с.
3. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 5.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Звіти Державної казначейської служби України про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2016–2020 рр. URL: <http://www.treasury.gov.ua>.

Мисливець Роман Юрійович
студент гр. ФПФМ-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: к. е. н., доцент Савчук С. В.

ФІНАНСУВАННЯ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Фінансування дефіциту державного бюджету є одним із стратегічно важливих питань в контексті забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку держави. Визначення оптимального розміру дефіциту бюджету та пошук джерел фінансування постає основним завданням у реалізації фінансової політики в сучасних умовах, що обумовлено зростанням фінансової нестабільності, кризою неплатежів, невиконанням бюджетних надходжень на всіх рівнях бюджетного процесу, зростання дефіциту бюджетних ресурсів.

Відмітимо, що характерною особливістю структури джерел фінансування Державного бюджету України є домінування у ньому внутрішніх та зовнішніх запозичень. Використання позик для покриття дефіциту за останні роки призвело до значного погіршення стану боргової безпеки, як наслідок, до зростання рівня боргових зобов'язань держави, внаслідок чого необхідним постає пошук додаткових джерел фінансування бюджетного дефіциту з метою уникнення кризових ситуацій в Україні. Також державним бюджетом недоотримано значний обсяг фінансових ресурсів за рахунок ухилення від сплати податкових надходжень та обов'язкових зборів.

Як свідчить вітчизняна практика, дефіцит Державного бюджету України останніми роками сягнув рекордного значення та становив у 2020 році 217 млрд. грн. Тому актуальною постає необхідність вирішення питань щодо забезпечення його фінансування, а також окреслення основних шляхів мінімізації бюджетного дефіциту.

Так, у 2020 році державний бюджет виконано з дефіцитом 217 млрд. грн., у тому числі загальний фонд - з дефіцитом у сумі 130,7 млрд. грн. при розписі загального фонду цього періоду в сумі 236,9 млрд. грн. Державний бюджет на 2021 рік було передбачено дефіцит у обсязі 5,5% ВВП, або 246,6 млрд. грн. [1]. Станом на вересень 2021 року він сягнув розміру - 261057.9 млн. грн., відповідно фактичний дефіцит державного бюджету на 2021р. більший на 5,85%, ніж було заплановано на даний бюджетний період [5]. Тому проглядається тенденція до збільшення розміру державного дефіциту та наявних проблем щодо його прогнозування в сучасних умовах через суттєве зменшення дохідної бази державного бюджету та збільшення обсягів видатків бюджету.

Зважаючи на наявні тенденції, до основних проблем щодо здійснення фінансування дефіциту державного бюджету, варто віднести:

- зменшення потоку інвестицій, що призводить до трансформацій виробничих потужностей, як наслідок, зменшення виробництва призводить до зниження рівня зайнятості і скорочення споживання;

- зростання валютного курсу на міжнародному ринку;

- наявність та постійне зростання запозичень, що обумовлюють відповідне збільшення дефіциту бюджету, і, як наслідок, надмірне боргове навантаження та дефіцит платіжного балансу зумовлює виникнення ризику дефолту, тобто невиконання державою зобов'язань за своїми позиками. А дефолт відповідно може призвести до негативних наслідків у розвитку економіки, що обумовлено згортанням інвестицій, підвищенням процентних ставок, тощо [2];

- неефективне використання бюджетних ресурсів.

З метою уникнення дефіциту державного бюджету, доцільним є подальше вдосконалення механізму його фінансування, пошук альтернативних джерел фінансування дефіциту державного бюджету.

Наявність дефіциту бюджету вимагає постійного пошуку шляхів його виконання. Конкретні заходи держави в цьому напрямку можуть бути різними, але в результаті всі вони зводяться до створення можливостей щодо зростання доходів і скорочення відповідних витрат. Для цього необхідним постає:

- удосконалення функціонування податкової системи для забезпечення оптимального рівня податкових відрахувань в частині формування бюджетів усіх рівнів та створення сприятливих умов для підприємницької діяльності;

- посилення відповідальності компаній та їх керівників, зокрема особистого майнового та кримінального права, а також дотримання податкових вимог відповідно до чинного законодавства;

- удосконалення інструментів залучення осіб до інвестиційного сектору;

- надання фінансової підтримки малому та середньому бізнесу через розробку та реалізацію цільових програм розвитку малого та середнього бізнесу;

- запровадження науково обґрунтованої системи прогнозування показників, що беруться за основу при формуванні доходів і видатків бюджету [6].

Таким чином, в контексті пошуку нових джерел фінансування дефіциту державного бюджету, варто зазначити, що процес розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів має забезпечуватись таким чином, щоб відбувалось їх нагромадження для формування фінансових резервів. Окрім того, в частині безперервного бюджетного фінансування, кожна держава має право застосовувати для покриття своїх видатків вільні кошти підприємств, організацій і громадян, а також може застосовувати і емісію грошей. Проте надмірна емісія може призвести до зростання темпів інфляції, цін та зниження купівельної спроможності громадян, і, в результаті, до зниження рівня економічного розвитку країни. У сучасних умовах позитивним аспектом є надання державі права продажу на ринку цінних паперів, що може бути одним із альтернативних джерел фінансування дефіциту державного бюджету.

Зважаючи на вищезазначене, до основних напрямів покращення процесу акумуляції джерел фінансування дефіциту державного бюджету варто віднести:

- пошук нових джерел фінансування, а саме створення нової податкової бази;

- забезпечення дотримання та виконання податкового законодавства;

- здійснення ефективного контролю в фіскальних органах;
- покращення державного прогнозування в бюджетній сфері, що дасть змогу чітко виявляти проблеми та можливість їх вчасного вирішення.
- зацікавленість державних органів в продажі державних підприємств за максимальною ціною;
- рефінансування державного боргу, який відіграє істотну роль в утворенні дефіциту державного бюджету.

На сьогодні, Державний бюджет України перебуває у стані постійного дефіциту, оскільки видатки бюджету не в повній мірі фінансуються, що унеможливує фінансування своїх видатків не за рахунок кредитних або залучених грошей. Відповідно і нагромаджується державний борг, що в 2021 році стало великою проблемою для Державного бюджету України. Така ситуація унеможливує ефективний економічний розвиток держави без сплати 80% державного боргу країни.

Крім того, також за рахунок застосування політичних та законодавчих важелів можливе зменшення дефіциту державного бюджету, що дасть змогу утворення вільних коштів та зростання фінансування видатків у перспективі.

Рефінансування державного боргу сприятиме зменшенню поточних витрат на погашення великої боргової ями в країні.

Отже, реалізація окреслених шляхів покращення сприятиме уникненню фінансової неспроможності та забезпеченню ефективного економічного розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Дефицит. Экономическая правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/tags/defitsit/>.
2. Матвійчук Н. М., Бурлачук Н. Ю., Маршук Л. М. Особливості бюджетного дефіциту України в сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2015. № 5. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/5/45.pdf>.
3. Дефіцит державного бюджету як індикатор боргової безпеки. URL: www.economy.nayka.com.ua.
4. Лапко О. С. Регулювання бюджетного дефіциту держави в умовах кризи: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*: Збірник наукових праць. 2012. № 1(12).
5. Ставки, индексы, тарифы. Государственный бюджет Украины. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.
6. Когут А. І. Бюджетний дефіцит та джерела його фінансування в сучасних умовах. *Вісник Таврійського агротехнічного університету*. 2018. Вип. 1. С. 31-40.

Ничко Оксана Яромирівна

к. ф. н., доцент, доцент кафедри іноземних мов та
інформаційно-комунікаційних технологій,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Боднар Ольга Богданівна

к. ф. н., доцент, доцент кафедри іноземних мов та
інформаційно-комунікаційних технологій,
ЗУНУ, м. Тернопіль

ПОНЯТТЯ ОБ'ЄКТИВНОГО І СУБ'ЄКТИВНОГО В ПЕРЕКЛАДІ

При розгляді понять «суб'єктивізму» та «об'єктивізму» звернімося до трактування цих понять у філософських науках. Об'єктивізм це прагнення до оцінки речей, осіб і подій на основі точного вивчення, незалежно від особистих бажань та упереджених думок. З іншого боку суб'єктивізм це суб'єктивне, упереджене бачення реальності, що створюється під впливом традицій, упереджених думок, бажань, інтересів [1; 2].

До питання «суб'єктивізму» та «об'єктивізму» у загальній теорії перекладу при передачі предмету автором оригінального тексту слід, насамперед зазначити образ перекладача-професіонала, який займається чисто філологічним перекладом без глибоких спеціальних знань та перекладача-спеціаліста, який прекрасно володіє мовою оригіналу та мовою перекладу. Перекладач-філолог підійде до розшифрування (дешифрування) ідеальної сутності предмета цілком об'єктивно, передасть дослівно авторське бачення реальної сутності речей, скориставшись популярним перекладацьким поняттям «буквалізмом», дослівним перекладом. Реальний переклад лише частково заслуговує довіри, частково дотримується оригіналу, щоразу викликаючи сумніви в своїй надійності. Перекладач-спеціаліст же, спираючись на свої професійні уявлення, опише сутність предмета не реалістично, а створить іншу, власну, суб'єктивну ідеальну сутність, домислить та підмінить своїм уявленням на підставі власного, «вільного» його розуміння предмету оригінального матеріалу.

Скутість міжмовних розбіжностей, асиметрія культурних реакцій, стилістичні норми далеко не повний перелік об'єктивних факторів, що мають вплив на ступінь перекладу, на його якість та втрати при перекладі. Впливають на перекладацький вибір і ряд суб'єктивних факторів, а саме: здатність конкретного індивіда-перекладача розшифрувати те, що зашифровано автором оригінального тексту поєднуючи дві сфери: реального (описані в тексті предмети реальної дійсності) та ідеального (уявлення автора тексту про значення цих предметів в їхніх взаємозв'язках, враженнях та емоціях).

Переклад – це складний і багатогранний вид людської діяльності. «Переклад – це вид мовного посередництва, при якому на іншій мові створюється текст, призначений для повноправної заміни оригіналу як комунікативно рівноцінного останньому» [5]. У перекладі стикаються різні

культури, різні особистості, різні склади мислення, різні літератури, різні епохи, різні рівні розвитку, різні традиції і установки. Такі явища глобалізації вимагають вирішення питань культурної адаптації представників однієї культури на теренах існування іншої культурної спільноти. Якнайдалі мови одна від одної знаходяться у генеалогічній мовній класифікації, тим складнішим і відмінним постане переклад у порівнянні з оригіналом [4].

Переклад – повноправна смислова заміна оригіналу. Перед реципієнтами стоїть надзвичайно складне завдання збереження та адекватного (*фр. fidele*) [8] передання національно-культурного елемента, закладеним автором оригіналу. Тому у професійну компетенцію перекладача-професіонала повинні входити «фонові знання» для «перекодування» з соціокультури, історії та політики країн, мовами яких володіє рецептор тексту оригіналу. Питання використання та доцільності перекладацьких трансформацій активно розглядається у працях Л. С. Бархударова, Н. Складчикової, Т. А. Казакової, В. Н. Комісарова, Л. К. Латишева, Я. І. Рецкера, А. Паршина, А. В. Федорова, А. Д. Швейцера, В. Балахтара, К. Балахтара, С. Маршака, Ю. Найди та інших. Різні аспекти використання перекладацьких трансформацій задля адекватного перекладу висвітлювали А. Н. Баранов, В. Г. Гак, Н. К. Грабовський, П. І. Копанєв, В. В. Коптілов, Т. Р. Левицька, С. Б. Фокін. Сучасні наковці також займаються цією проблематикою, серед них І. С. Алексєєва, В. В. Алімов, В. С. Виноградов, А. Попович, Ю. П. Солодуб.

Внаслідок цього перекладачі-реципієнти вихідного тексту перекладу вдаються до численних перекладацьких трансформацій, а саме: перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу, лексико-семантична модифікація, граматична трансформація, які описували у своїх дослідженнях І. В. Арнольд, Л. С. Бархударов, В. Н. Комісаров, Ж. Дарбельне, О. О. Карабанова, Л. К. Латишев, О. Д. Швейцер.

Сукупність дій перекладача зі створення тексту перекладу зводяться і до певних моделей перекладу: ситуативної, трансформаційної семантичної денотативної (ситуативної), інформативної, моделлю перекладу із мовою-посередником, психолінгвістичною, комунікативною та дискурсивною [6].

Перекладачі вихідного тексту використовують і певні перекладацькі відповідності: лексичні, фразеологічні та граматичні.

Будь-який текст носить комунікативний характер. У тексті зосереджене повідомлення, що передається від джерела до іншомовного рецептора (реципієнта) – суб'єкта. Читаючи отриману інформацію, текстове повідомлення рецептор «вступає в особистісні відносини» з автором тексту. Ці відносини прийнято називати «прагматичними відносинами». Німецький дослідник теорії перекладу А. Нойберт запропонував розрізняти кілька типів прагматичних відносин при перекладі. Така градація встановлюється в залежності від характеру тексту оригіналу. Найбільш повно передається прагматична спрямованість оригіналу, що має однаковий прагматичний інтерес і для читачів перекладу (наприклад, науково-технічна література) [7]. Досить успішно зберігається прагматичний потенціал оригіналів, створених спеціально для перекладу (інформаційні для прикладу, призначені для іноземної аудиторії).

При цьому відбувається прагматична адаптація вихідного тексту, враховуються соціальні, культурні, психологічні особливості «іншості» рецептора. Здатність викликати у реципієнта вплив на отримане повідомлення для перекладу становить його прагматичний потенціал. При цьому прагматична спрямованість початкового тексту передається цілком об'єктивно, якщо текст оригіналу має однаковий прагматичний інтерес для читачів перекладу (напр. науково-технічна література, інформаційні та навчальні матеріали для вивчення іноземної мови). Суб'єктивно втрачається прагматична адекватність (при перекладі творів художньої літератури), адже реакція читачів (реципієнтів) оригіналу і культурних особливостей рецепторів перекладу значно відрізнятиметься. При прагматичній адаптації відбуваються зміни до тексту перекладу внаслідок внесення певних поправок на соціально-культурні, психологічні та інші відмінності реципієнта для досягнення необхідної реакції та розуміння одержувачем вихідної перекладної продукції.

Отже, «суб'єктивність» та «об'єктивність» є факторами у перекладознавстві, які безпосередньо впливають на ступінь перекладу. Об'єктивними чинниками впливу на переклад вважатимемо: об'єктивно-мовні перетворення тексту перекладу, труднощі адекватної передачі вихідного тексту оригіналу як наслідок відмінностей систем вихідної мови і мови перекладу, фізіологічними, мовними, поведінковими, психологічними та культурологічними перешкодами, відмінностями менталітетів та національних характерів, комунікативною асиметрією, дискурсивними стратегіями та культурною дистанцією. Суб'єктивними особливостями є суб'єктивно-особистісні проєкції, що впливають на сприйняття перекладу всіма типологіями читачів, відхилення від художнього задуму автора (що іноді призводить до викривлення читацької рецепції), намагання «закрити» стилістичні, предметні та семантичні лакуни, повноправній заміні тексту оригіналу текстом перекладу послуговуючись еквівалентними, контекстуальними та варіантними відповідниками, різними видами перекладацьких трансформацій. Перекладацькі – суб'єктивні трансформації вирішують питання перекладності/неперекладності, шукають відповідники зрозумілі пересічному носієві мови перекладу, додають мелодику та ритм оригіналу при неспівпадінні комунікативних компетенцій, притаманних носіям тексту оригіналу та тексту перекладу. Переклад – один із різновидів міжкультурної комунікації – багатоаспектний та комплексний процес, зумовлений мовними картинами представників різних культур. Перекладацький процес досягається при максимальному наближенні (адекватності) та перекодуванні першоджерела та відтворення семантичних, емоційно-оціночних, експресивних та естетичних, комунікативно-функціональних особливостей (властивостей) тексту оригіналу мовою перекладу, розкриваючи при цьому власний стиль перекладача.

Список використаних джерел:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М.: Международные отношения, 1975. 240 с.

2. Великий тлумачний словник. К., 2000. 237 с.
3. Виноградов В. С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. М.: Изд-во МГУ, 1978. 415 с.
4. Грицева А. П. Перекладацькі трансформації: із практики російсько-українського перекладу. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. Вип. 10. 2016. С. 176-181.
5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. М.: С. 53.
6. Литвин І. М. Перекладознавство. Науковий посібник. Черкаси: Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.
7. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода. Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: Сб. статей. М.: Международные отношения, 1978. С. 194-200.
8. Федоров А. В. Основи загальної теорії перекладу. М., 1983. С. 125-126.

Олійник Ірина Іванівна
студентка гр. Тм-11, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: к. е. н., доцент Мазур В. С.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

Готельні технології швидко розвиваються. Це пов'язано з тим, що головне завдання готельних компаній – залучити більше постійних клієнтів. В умовах ринкових відносин це завдання неможливо виконати без впровадження інновацій, тому підприємство готельного господарства перебудовується в інноваційну діяльність. Кожне готельне підприємство має набір стандартних технологій поточної роботи та обслуговування клієнтів. Але вони не завжди можуть надати компаніям конкурентну перевагу. Тому керівництво кожного готелю постійно шукає нові можливості для вдосконалення технологій, майстерності, організації та інших факторів. Однією з інновацій у готельному бізнесі є екологічні інновації [1].

Все більш популярними стають еко-готелі, які впроваджують екологічні інновації. На сьогоднішній день туристи віддають перевагу екологічним і безпечним для здоров'я та довкіллю методам дозвілля. Однією з особливостей еко-готелю є використання в процесі будівництва екологічно чистих матеріалів, автономних систем генерації електроенергії, класифікації сміття, озеленення. Для надання споживачам послуг громадського харчування такі готелі можуть надавати власне сільське господарство для вирощування екологічно чистої сировини або користуватися послугами інших таких господарств. Еко-готелі розташовані в заповідниках і мегаполісах, забезпечуючи туристів чистою водою, екологічно чистими продуктами харчування, натуральними матеріалами для оздоблення номерів. Прикладом екологічних інновацій є еко-готель в Баварії, який характеризується тим, що повністю побудований з дерева і без використання цвяхів. Готель використовує альтернативні джерела енергії, переробляє та використовує дощову воду для туалетів для збереження природних ресурсів. Іншим прикладом екологічного готелю є португальський готель Escorkhotel в Еворі, який унікальний тим, що всі поверхи будівлі зроблені з пробки. Еко-готель використовує сонячну енергію для водопостачання, опалення будівель та басейнів. Дослідження Корнельського університету показують, що понад 90% опитаних споживачів готелів готові платити більше за екологічно чисті продукти та послуги [2].

В інноваційних технологіях готельного бізнесу важливе місце займає економія природної енергії та пошук альтернативної енергії. Тому найсучасніші рішення включають оснащення готельних номерів новітніми панелями Grow, які встановлюються на зовнішній стороні зовнішньої стіни і збирають енергію від сонця та вітру. Серед нововведень також використання iPhone як ключа від кімнати та встановлення в готелях «тихих електронних дверних дзвінків». Використання біометричного сканування відбитків пальців дає споживачам

можливість оплачувати всі послуги без потреби в готівці та кредитних картках. Встановлюйте «розумні» кондиціонери, зчитуйте дані з термометрів на вулиці, аналізуйте споживчу активність і відповідно оптимізуйте температуру в приміщенні. Однією з найпопулярніших розробок на сьогоднішній день є електронне управління готелем – для бронювання готелів створена спеціальна система, до якої можуть підключатися всі співробітники. Система управління живленням (енергія)-контроль освітлення та оптимізація температури готельних номерів. Внутрішня система управління послугами готелю (за кулісами). Враховуючи особливі побажання гостей, персонал може отримати таку інформацію: яку кімнату потрібно прибрати, що відремонтувати, що необхідно обладнати тощо. Високошвидкісний бездротовий Інтернет (Wi-Fi) - готель може керувати налаштуваннями доступу, потоком/часом/швидкістю. Система інтерактивного телебачення, цифрова система відображення інформації (цифрові вивіски) - інформують споживачів про корисну інформацію, місця та час проведення культурно-розважальних заходів, зустрічей тощо. Мультимедійна технологія – технологія «віртуального туру» дозволяє переглядати готельні номери, холи, ресторани, оцінювати комфорт і комфорт готелю з трьох вимірів.

Сучасні інновації вимагають великих фінансових ресурсів, але власники готелів розуміють необхідність цих інвестицій, оскільки вони забезпечать компанії сильну конкурентну перевагу на ринку. Розробка та впровадження інноваційних технологій покращить якість обслуговування клієнтів, підвищить конкурентоспроможність та імідж готелю, зробить готельний бізнес унікальним. Тому розвиток готельної індустрії та впровадження сучасних інноваційних технологій охорони навколишнього середовища, безпеки, енерго- та ресурсозберігаючих технологій дозволить підвищити конкурентоспроможність готельного господарства, задовольнити попит споживачів на якісні послуги та забезпечити сталий розвиток готельної індустрії на відповідність вимогам міжнародним стандартам готельного обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Кальченко О. Теоретичні аспекти інноваційної діяльності підприємств туристичної галузі. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. Чернігів : ЧДТУ, 2011. № 4 (54). С. 147–155.
2. Innovation in hospitality and tourism. URL: <http://www.books.google.com.ua>.

Пашко Ольга Олегівна

студентка гр. ПОТОМНВ-21, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Науковий керівник: к. е. н., доцент Мазур В. С.

PR ТЕХНОЛОГІЇ – СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ БІЗНЕСОМ

PR представляє собою унікальний спосіб просування компанії, її продуктів або послуг шляхом створення більшої видимості в громадському просторі. PR є стратегічною формою комунікації, яка спрямована на залучення аудиторії, а також на процес побудови добрих відносин між організацією та громадськістю. В туристичному секторі, зв'язки з громадськістю є більш ніж необхідністю. Основна проблема полягає у визначенні найбільш ефективних шляхів просування туристичних продуктів, формування позитивного іміджу, підвищення впізнаваності туристичних напрямків з метою залучення значної кількості туристів. Зв'язки з громадськістю можуть бути містком до змін, засобом пристосування до нових умов викликаних змінами.

PR відрізняються від інших маркетингових інструментів, переважно реклами, а саме в передачі повідомлень, оскільки саме PR найкраще використовують для просування бренду. Більше того, зв'язки з громадськістю є досить недорогими в порівнянні з рекламою.

У туристичній сфері зв'язки з громадськістю є більш ніж необхідністю. Щоб відповісти на постійні виклики, зв'язки з громадськістю в туристичному секторі мають розвиватися у напрямку перетворення на управлінську функцію, що має вести до відповідального підходу. У літературі стверджується, що зв'язки з громадськістю представляють п'яту «Р» маркетингової стратегії: продукт, ціна, позиція та просування [4]. На думку фахівців, використання PR займає більше часу, але коли вона активізується, то може сприяти просуванню компанії на ринку [2, с. 68]. Основна проблема полягає у визначенні найбільш ефективних способів просування туристичних продуктів, формування позитивного іміджу, підвищення впізнаваності туристичних напрямків, з метою залучення значної кількості туристів. На думку фахівців, до туристичного продукту можна підходити з глобальної точки зору, розглядати як єдине ціле, відповідно з індивідуальної точки зору, через його внутрішні особливості, а саме: унікальні елементи, які ще більше індивідуалізують продукт; розташування біля «джерела», що означає, що планування туризму має відбуватися тільки в районах з туристичним потенціалом (пляж, гори, мінеральні джерела, термальні води, історичні пам'ятки тощо); розвинена туристична інфраструктура, відповідно транспортні, розміщення харчо- і розважальних закладів зі спеціальним обладнанням; різноманітна сегментація споживачів із потребами, смаками та різними мотивами [1, с. 15].

Зв'язки з громадськістю стають однією з найважливіших частин маркетингових і збутових функцій туризму, оскільки їх значення включає «сприяти покращенню взаєморозуміння між операторами та їх

громадськiстю» [3, с. 27]. Зростання конкуренції в галузі туризму змушує операторів інформувати клієнтів про новий продукт. Імідж будується та створюється зв'язками з громадськiстю за допомогою друкованих ЗМІ, з уст в уста та ставленням цільової аудиторії. Якщо все зроблено належним чином, потенційні туристи будуть знати, яку вони отримують користь від відвідування місця чи події. Туристичний ринок характеризується свободою вибору з боку клієнта щодо місця відпочинку, виду транспорту тощо, а також сильною конкуренцією між різними сегментами промисловості, які постачають ринок товарами та послугами.

Компанії все ще формують свій імідж за допомогою туристичних брошур і реклами. Щодня на телебаченні або у вітринах туристичних агентств люди стикаються з образами екзотичних місць з хиткими пальмами, білими піщаними пляжами біля блакитного моря або вишуканими ресторанами на заході сонця. Проте сьогодні преса серйозніше ставиться до індустрії туризму. Причина цієї зміни полягає в тому, що комунікаторам в галузі вдалося переконати журналістів, що подорожі та туризм мають потужний вплив на місцеву та національну економіку.

Отже PR відіграє велику роль у розширенні туристичного бізнесу, який допомагає отримувати прибуток у змінному середовищі. Зв'язки з громадськiстю – це створення та управління позитивним іміджем компанії.

Список використаних джерел:

1. Gherasim, T., Gherasim, D. (1999). *Marketing turistic*. București: Editura Economică.
2. Kotler, P., Rackham, N. & Krishnaswamy, S. (2006). Ending the war between sales & Marketing. *Harvard Business Review*, 84 (7), 68-78.
3. Roberts, John R. 1993. Mirror-Image Reduplication in Amele. *Notes on Linguistics* 63. 27-44.
4. Wilcox, D. L., Cameron, G. T., Ault, P. H., Agee, W. K. (2009). *Relații publice: strategii și tactici*. București: Curtea Veche Publishing. WILD CARPATHIA, «From the Mountains to the Sea». URL: <http://www.travelchannel.co.uk/series-info.asp?series=Wild+Carpathia&ID=1535>, accessed October 25th, 2013.

Петрушка Олена Володимирівна

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

СВІТОВІ РЕАЛІЇ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН

Пенсійні системи формуються та розвиваються різними шляхами залежно від історичних традицій, соціальної структури населення, ролі держави в економіці, пріоритетів соціальної політики, а також швидко трансформуються в багатьох країнах у зв'язку з їх кризою, пов'язаною з неефективним функціонуванням розподільних пенсійних систем. У результаті змінюється співвідношення між державними і приватними компонентами пенсійного забезпечення [1, с. 18]. Такі трансформації не можуть залишити незмінними і принципи формування фінансових ресурсів пенсійних систем для забезпечення їх найефективнішого використання, що дозволить в повному обсязі забезпечити фінансові потреби осіб пенсійного віку. Саме тому, коли в країні відбувається зміна системи пенсійного забезпечення населення, неможливо залишити діючу систему формування та використання фінансових ресурсів, а необхідно здійснювати постійний пошук нових джерел їх формування та вдосконалювати напрямки використання наявних фінансових ресурсів.

У тих країнах, де реформи системи пенсійного забезпечення почалися раніше, сучасний пенсійний ринок досяг значного розвитку і має суттєвий позитивний вплив на загальноекономічний процес. Такими країнами переважно є ті, що входять до Організації по економічному співробітництву і розвитку (ОЕСР), так звані «багаті країни» [2, с. 2]. Такий позитивний світовий досвід став взірцем для наслідування для багатьох країн світу, а особливо для України. Проте варто зазначити, що при виборі напрямку розвитку пенсійного ринку в кожній конкретній країні необхідно відштовхуватися від власних економічних цілей. Саме від вибору цілей залежить наскільки ліберальною буде пенсійна система, яку роль у формуванні та використанні фінансових ресурсів буде відігравати держава та ін.

Потребою трансформації системи пенсійного забезпечення населення в більшості розвинених країн світу є загострення демографічної ситуації, яка проявляється у зростанні демографічного навантаження, загальному старінні населення, дисбалансі коефіцієнтів, які забезпечують комфортне існування діючого пенсійного забезпечення. У зв'язку з тим, що багато країн світу вже провели реформування пенсійних систем та накопичили вагомий досвід у напрямках їх вдосконалення, чимало моделей, що стосуються ефективного формування та використання фінансових ресурсів системи пенсійного страхування ми можемо впроваджувати і у вітчизняний досвід функціонування системи пенсійного страхування. Застосування світового досвіду формування пенсійних систем дозволить краще зрозуміти сутність і мету здійснюваних перетворень, побачити проблеми, які існують в пенсійній системі України та дасть можливість їх подолати використовуючи позитивний досвід зарубіжних країн. Тому, доцільним буде розглянути деякі пенсійні системи зарубіжних

країн, їх складові компоненти, принципи функціонування, джерела формування та використання фінансових ресурсів та ін.

Функціонування пенсійної системи США за накопичувальним принципом дає можливість її громадянам з досягненням ними пенсійного віку отримувати три види пенсій, а саме: державну, корпоративну (за місцем роботи) та індивідуальну, шляхом відкриття особистого пенсійного рахунку [3, с. 22]. Завдяки тому, що пенсійна система США є багаторівневою, це дає можливість її громадянам як отримувати мінімальні держані гарантії так і дає розуміння відповідальності кожної особи за її фінансовий добробут після виходу на пенсію. Крім того, це створює потужний потенціал фінансових ресурсів для економіки країни.

Варто зазначити, що державна пенсія США формується за принципом який дуже схожий на українську модель солідарної пенсійної системи. Так, фінансові ресурси, які спрямовуються на виплату державних пенсій, отримуються від сьогодні працюючих громадян, які сплачують податки. Державна пенсія зовсім не гарантує безтурботного життя, ідея державної пенсії – уберегти людей від бідності, а не покрити всі їх потреби. Американцям доводиться брати частину заощаджень в свої руки, відкладати гроші на приватну пенсію та освоювати основи інвестування [4, с. 46].

Для пенсійної системи США характерним є функціонування як державних так і приватних накопичувальних пенсійних програм. У США існує два види накопичувальних пенсійних програм: 1) зі встановленими виплатами, що гарантує учасникам фіксований розмір пенсії, який визначається виходячи з розміру зарплати та стажу роботи; 2) зі встановленими внесками, які сплачуються роботодавцями та найманими працівниками в рівних частинах [3, с. 22]. Ще однією особливістю є те, що громадяни США можуть брати участь як в колективних корпоративних пенсійних програмах, так і відкривати особисті пенсійні рахунки. Громадяни США можуть відкривати свої рахунки як в комерційних банках, інвестиційних фондах, так і в страхових компаніях. Беззаперечною перевагою, також, є можливість власної участі особи при прийнятті інвестиційних рішень для ефективного розміщення накопичених коштів, що сприяє підвищенню особистої відповідальності особи та підвищує довіру населення до фінансових інститутів. Таке управління власним пенсійним рахунком особа може здійснювати самостійно, з допомогою фінансового консультанта, або довірити управління рахунком спеціальним фінансовим установам.

Отже, говорячи про пенсійну систему США варто відзначити існування багаторівневої пенсійної системи, з поєднанням державної та недержавної пенсії, що дозволяє отримувати пенсійні виплати з різних джерел. Крім того, основними перевагами, на нашу думку, є наявність пенсійних систем, в яких існує поділ пенсійних внесків між найманими працівниками і роботодавцями, існування особистої відповідальної особи за її фінансовий добробут, можливість особистої участі громадянина в інвестиційній діяльності та індивідуальної відповідальності за інвестування накопичених коштів. Також, однозначною перевагою для пенсійних систем США є наявність великої

кількості фінансових інструментів для інвестування, можливість диференціації пенсійних активів, що зумовлено високим розвитком економіки країни загалом та фондового ринку зокрема.

Пенсійна система Швеції має, також, трирівневу структуру, а саме: перший рівень – трудова пенсія, яка формується шляхом сплати обов'язкових внесків у розмірі 16% від заробітної плати працівника; другий рівень – накопичувальна пенсія, яка формується шляхом сплати пенсійних внесків у розмірі 2,5% від усіх трудових доходів працівника, дані кошти акумулюються на індивідуальному пенсійному рахунку, управління яким здійснюється особисто кожним громадянином. Кошти, які є на цьому рахунку інвестуються для отримання додаткового доходу майбутнього пенсіонера. Третім рівнем пенсійної системи Швеції є добровільне пенсійне забезпечення, яке представлене добровільними професійними пенсійними системами та індивідуальними добровільними накопичувальними пенсійними системами. Так як ці системи є добровільними, то розмір внесків визначається кожним громадянином Швеції залежно від його фінансових можливостей.

У Швеції дуже розвинена участь працюючих у професійному страхуванні, тобто учасниками недержавних пенсійних фондів є близько 90% працівників [3, с. 23]. Це свідчить про високий рівень мотивації громадян Швеції в участі у пенсійному страхуванні та розумінні населення про власну відповідальність за особисте фінансове становище після виходу на пенсію.

Однією з найстаріших та найдосконаліших пенсійних систем у світі є пенсійна система Великобританії. Вона належить до багатокomпонентних пенсійних систем і містить три основні рівні, а саме: базову державну пенсію, державну пенсію за вислугу років і недержавну пенсію. Базову державну пенсію у Великобританії отримують всі громадяни при настанні пенсійного віку, і, що важливо, вона не залежить ні від розміру заробітної плати ні від стажу роботи громадянина. Розмір державних пенсій за вислугою років залежить від стажу працівника та рівня його заробітної плати, з якої працівник сплачував пенсійні внески. Варто зазначити, що цей рівень пенсійного забезпечення не є обов'язковим і кожен громадянин Великобританії може від нього відмовитися за умови участі у будь-якому іншому рівні пенсійного забезпечення країни.

Незважаючи на те, що у Великобританії досить потужна державна пенсійна система, все ж таки найбільшою популярністю користується система недержавного пенсійного забезпечення, яке поступово починає витісняти державну. Основну роль у системі недержавного пенсійного забезпечення Великобританії відіграють страхові компанії, а провідним способом накопичення є професійні пенсійні системи, які полягають в укладенні колективного договору з роботодавцем про відрахування внесків на пенсійне забезпечення свого працівника. Таким чином, кожен британець може вибрати для себе одну, найбільш прийнятну для нього схему пенсійного забезпечення. Варто зауважити, що у Великобританії фактично існує дворівнева система пенсійного забезпечення. Тобто є можливість або отримувати пенсію за вислугою років разом з базовою, або акумулювати кошти за допомогою

недержавних пенсійних схем, розраховуючи при цьому на державну лише у частині базової [5, с. 123]. Що, знову ж таки, говорить про особисту відповідальність кожного громадянина за своє фінансове майбутнє, можливість безпосередньої участі кожного у своєму пенсійному забезпеченні.

Відповідно до проаналізованого світового досвіду найоптимальнішою моделлю пенсійного страхування є трирівнева система, де на першому рівні знаходиться солідарна пенсійна система або система державного пенсійного забезпечення; другий рівень представлено обов'язковими накопичувальними пенсійними системами; третій рівень представлений добровільною системою недержавного пенсійного страхування. Варто зазначити, що для більшості країн основним джерелом доходів становлять пенсійні внески, які здебільшого розподіляються між робітниками та роботодавцями, тобто частину внеску сплачує робітник зі своєї заробітної плати, а частину – роботодавець як нарахування на фонд заробітної плати. Крім того, для можливості отримання додаткового доходу на вкладені кошти, урядами держав створено необхідні економічні умови і потужну мережу фінансових інституцій та інструментів, які користуються довірою громадян. Все це сприяє мотивації населення до здійснення пенсійних накопичень на різних рівнях з метою забезпечення фінансового благополуччя при досягненні пенсійного віку, які здебільшого перетворюються у виплату по-життєвих анuitетів відповідно до накопичених коштів.

Список використаних джерел:

1. Petrushka O. V., Koziuk I. R., Development of foreign pension systems: experience for Ukraine. *Проблеми і перспективи сучасного розвитку фінансів, обліку та банківської діяльності*. II Міжнародна науково-практична конференція: матеріали конференції. Дніпро. 2019. С. 18-20.

2. Koval N., Priamuhina N., Zhmurko I. Analysis of economic-financial experience of the world countries in the system of pension insurance. *Baltic journal of economic studies*. №1. 2020. P. 1-8.

3. Баніт Ю. В., Петрушка О. В. Досвід реформування пенсійних систем зарубіжних країн та його використання в Україні. *Наука й економіка*. №1 (37). 2015. С. 19-27.

4. Мірошниченко І. С. Сучасні проблеми пенсійного забезпечення: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Облік та фінанси*. №4 (58). 2012. С. 45-49.

5. Маслічук С. А. Фінансові аспекти реформування пенсійних систем. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Економіка»*. Вип. 25. 2014. С. 119-124.

Савчук Світлана Василівна
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль
Карман Лілія Володимирівна
студентка гр. ФФзм-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Ефективна реалізація бюджетної реформи в Україні вимагає уникнення необґрунтованих управлінських рішень щодо використання бюджетних коштів та необхідним постає пошук відповідних резервів зростання доходів бюджету з урахуванням сучасних тенденцій розвитку суспільних відносин. Тому актуальним залишається вирішення проблем щодо мобілізації коштів до бюджету для виконання державою покладених на неї функцій та завдань й забезпечення безперервності розподільчих процесів.

Дослідженню питань функціонування державних фінансів, теоретичних та практичних аспектів формування державного бюджету присвячені праці таких вітчизняних дослідників, як: Андрущенко В. Л., Базилевича В. Д., Буковинського С. А., Василика О. Д., Геєця В. М., Кириленко О. П., Лободіної З. М., Лютого В. А., Луніної І. О., Огня Ц. Г., Поддєрьогіна А. М., Суторміної А. М., Тулай О. І., Юрія С. І. та ін. Проте в контексті сучасних тенденцій реалізації бюджетної реформи необхідністю постає вивчення та застосування зарубіжного досвіду з метою пошуку раціональних підходів до формування державного бюджету та виявлення можливостей їх застосування у вітчизняній практиці. Оцінка досвіду розвинутих країн дасть змогу не тільки перейняти цінний позитивний досвід, але й запобігти певним негативним аспектам у даній сфері.

Варто наголосити на тому, що обов'язковою умовою ефективного функціонування будь-якої держави в сучасних умовах є наявність бюджету і, відповідно, кожною розвинутою країною напрацьовано власну схему характерних для неї бюджетних відносин. Відповідно вирізняється і структура бюджету, що визначається економічним потенціалом країни, роллю держави в економічних процесах, масштабністю завдань держави на певному етапі розвитку тощо.

Так, зокрема бюджет Німеччини складається, виходячи із середньострокового фінансового плану, що подається щорічно до парламенту. Основою для розробки даних документів слугують фіскальні пропозиції, що пропонуються Радою з фінансового планування, до складу якої входять органи влади всіх рівнів. Оцінка прогнозних доходів федерального бюджету країни на середньострокову перспективу здійснюється на основі макроекономічних прогнозів та припущень. Загалом у фінансовому плані знаходить своє відображення фіскальна політика держави загалом, а також прогнозні видатки, які формуються з багаторічних оцінок, проведених відповідно за кожною статтею та річним бюджетом одночасно.

Доходи федерації, землі чи громад формуються за рахунок надходжень податкових й адміністративних зборів та платежів у різних пропорціях до

бюджетів відповідних рівнів. Високе податкове навантаження в країні обумовило у 2020 році наявність профіциту бюджету у обсязі близько 14 млрд. євро [1]. Основну питому вагу у доходах федерального бюджету складає податок з обороту капіталу, податку з прибутку корпорацій і підприємств, з доходів фізичних осіб. Обсяги акумульованих доходів до бюджетів земель залежать від специфіки функціонування підприємств на їх території. Доходи бюджетів громад формуються за рахунок майнового податку, транспортного, акцизних зборів, оподаткування виторгу гральних закладів, мит і зборів з оформлення майнових угод та спадкових відносин. Тому основною дохідною базою бюджету у Німеччині є податкові надходження від діяльності підприємств, громадян і нерезидентів в межах міждержавних угод. Загалом на сьогодні до бюджету держави справляється близько 45 різноманітних зборів. У країні вагома роль відводиться фінансовому плануванню, в тому числі бюджетному, що базується на середньостроковому плануванні та здійснюється на всіх рівнях.

Загалом у складі бюджету розширеного уряду Франції виокремлюють: рахунки центрального уряду, бюджети місцевих органів влади, бюджети системи соціального страхування, що являють собою тісно пов'язані між собою формально автономні рахунки. Відповідно до рахунків центрального уряду відносять загальний бюджет, додаткові або приєднані бюджети, спеціальні рахунки казначейства [4]. Рівень централізованого перерозподілу коштів у даній країні значно нижчий, ніж в Україні. У Франції через державний бюджет сума податків і зборів, еквівалентна 15,1% ВВП. Основними дохідними джерелами державного бюджету є податкові надходження, у структурі яких основну питому вагу складають непрямі податки (ПДВ і акцизи) – 52%. Частка податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств становить 22,7% і 14% відповідно [3].

До складу державного бюджету Великобританії входить звичайний бюджет та національний фонд позик. За рахунок коштів звичайного бюджету фінансуються поточні видатки. До витрат такого бюджету відносяться як щорічно затверджені, так і витрати консолідованого фонду, які включають виплати по державному боргу, внески до бюджету та інших фондів, виплати на утримання двору. Формування дохідної частини бюджету, як і у більшості розвинутих європейських країн, забезпечують податкові надходження. Щодо національного фонду позик, то формування його дохідної бази забезпечують відсотки по довгостроковим кредитам, прибуток емісійного департаменту Банку Англії та кошти звичайного бюджету, що надходять в результаті утворення позитивного сальдо. Загалом планування бюджету Великобританії здійснюється на основі залишків коштів на кінець бюджетного періоду з урахуванням надходжень поточного року терміном на 5 років з можливим коригуванням.

Специфіка здійснення бюджетного планування у Польщі полягає у тому, що основні фінансові документи у державі мають довгостроковий характер і плануються на довготривалу перспективу 8-10 років. Основним джерелом формування дохідної частини державного бюджету, як свідчить зарубіжна

практика, є податкові надходження. Через бюджет держави перерозподіляється сума податків і зборів, еквівалентна 16,1% ВВП.

Доходи державного бюджету у Польщі акумулюються в основному за рахунок податкових платежів, які складають: прямі податки, непрямі податки та податки на окремі операції. 72% податкових надходжень складають непрямі податки, якими вважають у країні ПДВ і акцизи. А також доцільно наголосити на обов'язковій сплаті відсотка від доходів за депозитом і збору з виторгу гральних закладів. До основних податків для юридичних осіб в Польщі відносять податок на прибуток, ПДВ та акцизні платежі [2].

Забезпечення усіх суспільних благ та послуг в Японії здійснюється за рахунок ефективного функціонування в державі центрального та інвестиційного бюджетів. В частині інвестиційного бюджету щорічно розробляється програма капітальних вкладень і позик, що застосовується для державних корпорацій та місцевих органів влади. На відміну від інших розвинутих країн, особливим аспектом у формуванні дохідної бази центрального бюджету в Японії є значна питома вага неподаткових надходжень, що складають близько 15-20%, та мобілізуються за рахунок акумуляції доходів від орендної плати, продажу земельних ділянок чи інших видів нерухомості, адміністративних доходів та ін. Попри це, значна фіскальна роль у формуванні бюджету відводиться і податку на споживання, акцизам, податку на прибуток корпорацій, податку на майно, податку на спадщину, податку від операцій з цінними паперами тощо.

Отже, враховуючи зарубіжний досвід та тенденції формування доходів державного бюджету, зазначимо, що зважаючи на рівень економічного розвитку та специфіку функціонування бюджетної системи, кожна розвинута країна має свої специфічні особливості у формуванні доходів бюджету, як в частині перерозподілу ВВП, складу і структури системи оподаткування, так і фіскальної ролі податкових та інших надходжень тощо. Тому в сучасних умовах бюджетного реформування доцільним є подальша реалізація збалансованих та дієвих завдань бюджетної політики з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, зокрема в частині формування дохідної бази державного бюджету для забезпечення сталого функціонування державних фінансів.

Список використаних джерел:

1. Бюджет у Німеччині знову запланований без дефіциту. URL: <https://migrant.biz.ua/nimechina/finansy/biudzheta-nimechchyni.html>.
2. Гусаревич Н. В., Адаменко І. П. Особливості формування дохідної частини державного бюджету у країнах ЄС з розвинутою економікою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №12. С. 11-15.
3. Наповнення державного бюджету в Україні та країнах ЄС: джерела схожі, проте рівень перерозподілу коштів різний. URL: <https://cost.ua/745-napovnennya-derzhavnoho-byudzheta-v-ukrayini-ta-krayinakh-ec/>.
4. Савастєєва О. М. Фінансові системи зарубіжних країн : навч. посіб. К.: ФОП Гуляєва В. М., 2019. 177 с.

Сіряк Катерина Володимирівна
студентка гр. ПОТОМ-21, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: к. е. н., доцент Мазур В. С.

ПЕРЕВАГИ ІНТЕРНЕТ-БРЕНДИНГУ В ПРОСУВАННІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Сьогодні Інтернет-брендинг активно розвивається. Його включають в загальну маркетингову стратегію, багато підприємств галузі туризму роблять на ньому акцент, що дає можливість їм швидко залучити значну частину клієнтів.

Основними складовими елементами в просуванні Інтернет-брендингу є: інтелектуальна власність щодо найменування бренду, торгового знака, дизайн, інформаційна платформа, стратегії просування і моделі позиціонування і т. д. Регулювання інтелектуальної власності Інтернет-бренду відбувається на основі Цивільного кодексу України, Законів України «Про авторське і суміжні права», «Про електронний цифровий підпис», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «про рекламу» та іншими нормативно-правовим положеннями, тощо.

Важливий елемент інтернет-брендингу - юридична реєстрація торгового знаку і комерційних найменувань (продуктів або послуг), що в подальшому дозволяє знизити загрозу появи різного роду плагіату. Активне просування в глобальній мережі, є завершальною складовою всіх робіт підготовчого етапу, і включає в себе розробку і втілення в життя унікальної програми маркетингових комунікацій з використанням інтернет-технологій нового покоління.

В основі маркетингових комунікацій лежить написання та інформаційного наповнення веб-сайту, який необхідно оптимізувати для просування в пошукових системах певного типу Інтернет-бренду. Крім заходів зі створення сайту, програма просування включає в себе: SEO- просування і контекстну рекламу; публікацію інформаційних матеріалів в інтернет-каталогах, на дошках оголошень, інформаційних порталах, в блогах, соціальних мережах; участь у віртуальних виставках та аукціонах; PR- заходи; організацію конференцій і семінарів; відео, аудіо, банерну рекламу; створення і реалізацію програм лояльності; поштові розсилки та багато іншого. У процесі і після закінчення виконання програм просування інтернет-бренду проводиться моніторинг ефективності виконаної роботи, з метою оперативної корекції рекламних стратегії і тактики. До основних маркетингових інструментів, що застосовуються в інтернет-брендингу, слід віднести:

- SEO-інструменти;
- рекламні інструменти;
- інформаційний супровід;
- зворотний зв'язок;
- розважальні: конкурси на тематичних ресурсах, флеш-ігри і т. д.

Існують як переваги, так і недоліки Інтернет-брендингу. Основними перевагами є: комунікаційні можливості, низька вартість, вимірюваність, оперативність, технологічність.

Проте з точки зору брендингу в Інтернеті він має і свої недоліки. До них можна віднести наступні: особливості аудиторії, різну ефективність та наявність співтовариств [1, с. 61].

Сам процес Інтернет-брендингу можна поділити на 4 етапи [2, с. 18]:

1. Створення та просування бренду туристичного підприємства в Інтернет-мережі. Успіх створення бренду може залежати від певних факторів:

- пропозиція нового унікального туристичного продукту або послуги, тобто туристичне підприємство повинно бути першим на ринку, створюючи свою цільову аудиторію;

- інформування користувачів про існування інтернет-ресурса туристичного підприємства;

- професійна робота з клієнтами.

2. Посилення позицій бренду за допомогою реклами. Деякі туристичні підприємства використовують Інтернет для посилення іміджу бренду. Інтернет має велику перевагу, дозволяючи оперативно змінювати інформацію про підприємство, підтримувати зв'язки з громадськістю, партнерами та клієнтами при мінімальних витратах. Основною метою підприємств залишається запровадження повної інформації щодо продуктів та послуг, адже це скорочує час на ознайомлення із асортиментом та ціновою політикою. Так, наприклад, деякі туристичні оператори щосезонно інформують своїх клієнтів про горящі тури або сезонні знижки на певні туристичні маршрути.

3. Перепозиціювання бренду. Деякі туристичні підприємства, зайнявши високі позиції на туристичному ринку, припиняють приділяти увагу конкурентному середовищу, пропонують застарілий набір туристичних продуктів або послуг. Одним зі шляхів по зміні цього становища - це перепозиціювання бренду за допомогою Інтернету.

4. Бенчмаркінг. Під бенчмаркінгом розуміється вивчення методики зарубіжних компаній певного сегменту, в даному випадку, на туристичному ринку. Бенчмаркінг на туристичному підприємстві проводиться в певному порядку: підприємство повинно здійснити певні кроки для отримання відмінного результату. Базовими принципами бенчмаркінгу можуть бути наступні [3]:

- визначення критеріїв та функціональних областей, які будуть аналізуватися;

- відбір компаній - лідерів на туристичному ринку;

- збір та оцінка показників діяльності обраних лідерів;

- на основі проведеного аналізу, виявлення своїх слабких сторін та розробка програми дій щодо їх усунення;

- запровадження нових перспективних показників на основі проведеного дослідження;

- мониторінг отриманого результату.

У відомих брендів завжди є що перейняти і це необхідно задля ліквідації можливих помилок у майбутньому.

Отже, інтернет-брендинг має як свої переваги так і недоліки, однак, не дивлячись на це, у світі інформаційних технологій важливо недооцінювати його вплив на діяльність туристичних підприємств, продаж яких, через Інтернет складає досить вагомую частку. Тому, туристичне підприємство повинно мати свій бренд, який легко буде запам'ятати і впізнати при пошуку і глобальній мережі.

Список використаних джерел:

1. Інноваційні технології в туризмі: Навчальний посібник. Северодонецьк: ПП «Поліграф-Сервіс», 2015. 343 с.
2. Авдан О. Г. Інтернет-брендинг як фактор конкурентоспроможності туристичних підприємств. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. №1. С. 18-30.
3. Самойленко Л. Б. Особливості брендингу в мережі Інтернет. URL: http://peredovik.org/osoblivosti_brendingu_v_meregi_internet.html.

Сосяк Наталія Ярославівна
студентка гр. ПОТОзм-21, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: к. е. н., доцент Мазур В. С.

ВПЛИВ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ РЕГІОНУ

На розвиток туризму значний вплив має використання кластерної моделі. Саме кластерні утворення ефективно забезпечують можливість економічного розвитку регіону та країни загалом.

Кластер є сучасною організаційною формою, що сприяє кооперації, стратегічно узгодженій діяльності підприємств і організацій, переходу на інноваційний шлях розвитку економіки і зростання міжнародної конкурентоспроможності. Кластер створюється з метою економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості регіону.

«Туристичний кластер - це сукупність різних за видами діяльності господарських суб'єктів, географічно сконцентрованих і взаємодіючих у виробництві та реалізації різноманітного туристичного продукту за єдиною схемою: виробники туристських послуг → постачальники спеціалізованих послуг → підтримуючі установи та організації → споживачі туристичних послуг» [3, с. 254].

Створення туристичного кластера формує уявлення про регіон і його перспективи, стимулює просування і утвердження нових елементів у складі його структури, а культурно-туристичні об'єднання допоможуть привернути увагу до території як цікавого об'єкта для відвідування. За допомогою кластерних утворень формується імідж регіону, що сприятиме збільшенню туристичних потоків та обміну культурами. У реаліях української економіки створення туристичних кластерів стане поштовхом до підвищення якості туристичних послуг.

Структура кластерів являє собою ієрархічну систему, ланкою, яка її очолює є керуюча компанія. Держава передає їй повноваження з управління тими чи іншими економічними територіями. Відносини в цих ланках базуються на основі партнерства; залежно від напрямку розвитку туристичного кластера здійснюється фінансова підтримка в необхідних обсягах.

В основі кластеризації регіону лежить модернізаційний процес, що базується на інноваціях. Кластерні об'єднання на сьогодні є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів, форм регіонального розвитку, за якою на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній кооперації компаній.

Іміджева складова функціонування кластерів проявляється в популяризації конкурентних переваг туристичної сфери в певному територіальному розрізі. В даному випадку принципово важливим є усвідомлення того, що при такому

розумінні регіону в центрі його конкурентоспроможності виявляється не стільки конкурентність продукції, скільки сам регіон як певна «символічна цінність». Потрапляючи в інформаційне середовище, під впливом інформаційно-комунікативних технологій така «символічна цінність» стає частиною іміджу регіону і набуває цілком реальну оціночну вартість [2, с. 16].

Активне функціонування кластеру розкриває можливості регіону як цікавої туристичної дестинації та забезпечує залучення інвестицій, розвиток в'їзного туризму, розширення ринків збуту регіонального туристичного продукту та вихід на міжнародний ринок, створення нових робочих місць, наповнення коштів місцевих і державного бюджетів, збереження і нарощення культурного потенціалу, гармонізацію міжнародних відносин, активну участь регіональних органів влади, територіальних громад та суб'єктів господарювання у збереженні й оздоровленні навколишнього природного середовища, підвищення якості життя місцевого населення [1, с. 114].

Формування туристичного кластеру є визначальним чинником впливу на інвестиційну привабливість регіону завдяки активізації залучення інвестицій. Застосування кластерного підходу сприятиме активізації інвестиційної діяльності в галузі туризму, підвищенню ефективності інноваційного розвитку регіонів.

Список використаних джерел:

1. Дутка Г., Савіцька О., Савіцька Н. Кластерний аналіз діяльності суб'єктів туристичної діяльності: регіональний аспект. *Economic Analysis*, Volume 29, Issue 1, 2019. С. 114-125.
2. Коляденко С. В. Формування іміджу регіону в умовах розвитку туристичних кластерів. *Економіка і організація управління*. № 3 (31). 2018. С. 16-23.
3. Туристичний кластер Харківщини : монографія / Колектив авторів, гол. ред. О. В. Яковчук. Харків: ФОП Панов А. М., 2019. 432 с.

Сохацька Олена Миколаївна

д. е. н., професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Сохацький Олександр Юрійович

PhD, викладач кафедри міжнародних економічних відносин
ЗУНУ, м. Тернопіль

СТРАТЕГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

За тридцять років незалежності в Україні так і було не створено дієвої системи формування прогнозів соціально-економічного розвитку на тривалу перспективу, які б, в свою чергу, могли використовуватися для формування короткострокових та довгострокових стратегічних орієнтирів у політичній, економічній, соціальній сферах як на національному рівні так і у міжнародній діяльності. Сказане повністю стосується енергетичної сфери, стан розвитку якої характеризується відсутністю єдиного стратегічного бачення, як на коротку (як пережити зиму 2021 року), так і на тривалу перспективу.

Показовим у цьому плані, є факт, що тільки у 2011 році Держкомстат вперше приступив до практичного формування енергетичного балансу України, а результати уже двох балансів за 2010-2011 роки вперше були оприлюднені лише у 2012 році [1]. Саме дані цих балансів підтвердили надзвичайно високий рівень енергоемності ВВП України. Загальне первинне постачання енергії (сума видобутку, імпорту, експорту, міжнародного бункерування суден та зміни запасів енергоресурсів в країні) у 2010 році становило 132,4 млн. тон нафтового еквіваленту.

Відчутне покращення цього показника відбулося у 2015 році (пік економічної кризи в умовах війни на Сході України та анексії Криму), коли економікою було використано тільки 90,1 млн. тон нафтового еквіваленту, що, однак відповідало високому 11 місцю за показником енергоефективності серед країн світу (визначеному у порядку найвищих витрат енергії).

Однак таке падіння первинного постачання енергії стало наслідком припинення поставок газу з Росії, що подекуди призводило до зупинок хімічних компаній та інших підприємств, які використовували старі енергоемні технології, що значною мірою призвело до обвалу ВВП та курсу гривні. Тоді заходи з енергоефективності та енергозбереження ще не набули гострої актуальності. І сьогодні енергоемність України у 3-4 рази перевищує аналогічні показники країн ЄС, що суттєво стримує інтеграційні процеси [2].

У останні п'ять років (2017-2021) приймаються стратегії розвитку різних сфер економіки та суспільства, що не завжди корелюють між собою за прогнозними показниками та визначеними шляхами їх досягнення. Зокрема, аналіз змісту схваленої розпорядженням КМУ № 605-р від 18 серпня 2017 року Енергетичної стратегії України «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» на період до 2035 року показав, що базові проблеми цієї сфери визначені достатньо ґрунтовно, прогнозні показники розвитку

окреслюють траєкторію розвитку енергетики та суміжних галузей за період з 2010 до 2035 року [3].

Стратегія передбачає залишатися одним з найбільших у континентальній Європі виробником вуглеводнів та транзитером енергоресурсів (природного газу та нафти) із застереженням, що зберегти існуючі обсяги транзиту газу з Росії до Європи буде складно через зміну пріоритетів основних країн Європи (North Stream-2) та планів Росії. Події 2020-2021 років показали, що ЄС, в першу чергу Німеччина, уже не орієнтується на Україну як найважливішу транзитну ланку на Сході. Однак монополізм Газпрому та використання Росією газу як інструменту політичного тиску на ЄС восени 2021 року можуть змінити цю позицію.

Зниження енергоємності економіки, запровадження енергозбереження у всіх споживачів поряд із завданнями щодо диверсифікації джерел та шляхів постачання та нарощуваннями власного виробництва та генерації мають призвести до суттєвих змін енергетичного балансу. Зокрема, до 2035 року для цього прогнозується задіяти лише 12,5% вугілля, 30,2% природного газу, 7,3% нафтопродуктів. Частку поновлювальних джерел планується довести до 25%, атомної енергетики - залишити в межах 25%.

З 1 січня 2020 року введено в дію Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», яким передбачається зменшити загальну енергоємність ВВП від 0,28 до 0,13 т.у.п на 1000 доларів ВВП в цінах 2011 року [4].

Це складні для України завдання, але навіть за умови їх виконання прогнозована структура енергетичного балансу не буде відповідати світовим трендам, зокрема і країнам ЄС, що прогнозують інші структурні елементи у своїх енергетичних балансах. Завдання щодо використання 30,2% природного газу у енергетичному балансі України є не зовсім реальним до виконання, як і падіння частки вугілля з 30% до 12,5 надзвичайно важко реалізувати. Цей процес впливатиме на всі сфери; економічну, соціальну та екологічну.

Варто зазначити, що крім власне Енергетичної стратегії до 2035 року, в Україні розроблено Стратегію низьковуглецевого розвитку до 2050 року, затверджену протокольним рішенням КМУ 18 липня 2018 року. Цю Стратегію Україна спрямувала до Секретаріату рамкової конвенції ООН зі зміни клімату. Основні орієнтири названої Стратегії не входять до Паризької угоди про зміни клімату, оскільки будуть періодично моніторитися та переглядатися, але той факт, що цей документ уже є, свідчить про наміри України брати відповідальність за ці процеси спільно з цивілізованим світом. Орієнтація на поновлювальні джерела енергії та ефективність їх використання власне і має допомогти переходу на низьковуглецевий розвиток, що, в свою чергу призведе до скорочення шкідливих викидів.

На початок січня 2020 року в Україні задекларовано зміну парадигми енергетичної політики, зокрема запропоновано для обговорення проєкт Концепції «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року, що власне, і ставить за мету створення кліматично нейтральної економіки. Однак у цьому проєкті відсутні розділи, в яких було б визначено шляхи досягнення

нових екологічних орієнтирів. Знову ж таки, не показано, в якості базових, сценарії сталого розвитку та зростання економіки у обсягах, достатніх для накопичення інвестиційних ресурсів зазначеного переходу. Крім того, перехід до циркулярної (як зазначено у проєкті, кругової економіки) не обмежується лише енергетичною сферою. Заміна лінійної економіки, зростання якої супроводжувалося зростанням ресурсним, на ефективну економіку замкнутого циклу, що не генерує відходи та знову використовує їх, не завдаючи шкоди довкіллю, має здійснюватися у сферах виробництва, торгівлі, послуг. Тобто, процес переходу (Decoupling) до циркулярної економіки, в свою чергу має стати базовою Концепцією соціально-економічного розвитку, однією із складових якої може бути Концепція «зеленого» енергетичного переходу. Однак цей документ так залишився проєктом.

Вирішувати ці складні питання розвитку економіки Україна має в період глобальної енергетичної кризи, що охопила світ після локдауну covid 19 та різкого скорочення інвестування у традиційні види енергії, зокрема газ та нафту. Восени 2021 року підприємства та міста Китаю, Індії відключають від електроенергії на тривалий період. Відмова від використання вугілля поряд з недостатньою генерацією відновлюваними джерелами (які також недостатньо фінансуються) призвела до різкого дефіциту електроенергії). Це, своєю чергою, призвело до зростання попиту на вугілля та ціни на нього. У Європі загострення відносин з Росією призвело до штучного дефіциту газу та різкого зростання цін на нього.

За даними оновленої у 2021 р. інтерактивної програми прогнозування енергетичних та кліматичних показників, що їх оприлюднює авторитетна на світовому ринку незалежна дослідницька консалтингова фірма Enerdata, прогнозується значне зростання споживання електроенергії (частка у енергетичному балансі світу може зрости від 27 до 42% [5]).

Підсумовуючи, зазначимо, що стратегічне управління енергетичною сферою в Україні має враховувати світові тенденції та здійснюватися спільно з країнами ЄС. Підписавши договір про Асоціацію з ЄС Україна зобов'язалася виконати вимоги діючого в ЄС Третього енергетичного пакету, для чого були прийняті відповідні документи. Так, відповідно до завдань Енергетичної Стратегії, Україна повинна знизити до 2030 року енергоємність національного продукту до середньосвітового рівня (0,4 т у. п. / 1000\$ США) Як було показано вище, Україна до 2035 року планує суттєво покращити цей показник, однак, як саме це буде відбуватися, чіткого плану дій поки що не видно, як не видно єдиного підходу до забезпечення сталого розвитку економіки загалом.

Для цього щоденно має проводитися комплексна робота щодо сприяння кращим практикам не тільки на рівні організацій, але й велика просвітницька робота, свого роду «енергетичний всеобуч» починаючи з сімей, дошкільних, шкільних та вищих закладів освіти, спеціальних короткострокових курсів для різних споживачів енергоресурсів. Знайомство з новими технологіями ефективного споживання енергії в будинках, промисловості, транспорті, сфері послуг, місцевої інфраструктури тощо.

Список використаних джерел:

1. Фризоренко А. О., Божко С. І. Енергетичний баланс України: від теорії до практики. *Статистика України*, 2013, №1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=su_2013_1_5.
2. Ярошук О. Енергоемність України, або чому до Європи ще далеко. URL: https://biz.censor.net/columns/3048408/energomnst_ekonomki_ukrani_abo_chomu_do_vropi_sche_daleko.
3. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article;jsessionid=2C24135A8A66AA3A4CC8D0982524A5B9.app1?art_id=245239564&cat_id=245239555.
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
5. Total final energy consumption. Emerging economies will be the main contributors of global energy demand increase. URL: <https://eneroutlook.enerdata.net/forecast-world-final-energy-consumption.html>.

Танасевич Олена Володимирівна
студентка гр. МВСКМ-11, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м Тернопіль
Науковий керівник: д. е. н., професор Сохацька О. М.

ГЕНДЕРНИЙ ЧИННИК У ПОЛІТИЦІ ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Європейський Союз (ЄС) вважається однією з найдосконаліших у світі політичних систем щодо просування гендерної рівності, а його політика, спрямована на боротьбу з гендерною нерівністю, подекуди вважається «винятковою».

Протягом майже чотирьох десятиліть ЄС нав'язував країнам - членам ряд норм і цінностей, вищих за ті, що діють у більшості країн, і пропонував особливо сприятливе середовище для феміністичної мобілізації. Тим не менш, серйозна та тривала економічна та бюджетна криза наприкінці 2000-х років поставила питання про спроможність ЄС запропонувати привілейований простір для розгортання амбітної громадської ініціативи щодо боротьби з гендерною нерівністю.

На рубежі двадцять першого століття політика ЄС щодо гендерної рівності розглядалася усіма спостерігачами як «виняткова» або «особлива» у порівнянні з іншою європейською політикою, що передбачає соціальне регулювання. Протягом кількох десятиліть гендерна рівність видавалася єдиним полем діяльності у соціальній сфері, де регулювання не обмежувалося мінімальним компромісом між уніфікацією за найвищими стандартами та повною відсутністю нормативних актів. Пропаганда гендерної рівності та боротьба з дискримінацією за ознакою статі розглядалася як одна з рідкісних сфер, в яких ЄС, нав'язав країнам-членам цілий ряд норм та цінностей.

У 1957 р. побудова ініціативи на європейському рівні у сфері гендерної рівності не була самоочевидною в контексті економічної спільноти, заснованої на запровадженні єдиного ринку. Таким чином, європейська політика гендерної рівності була розроблена шляхом послідовних договорів та поступового розширення компетенції ЄС відповідно до розширень, політичної рівноваги в Раді та Комісії та рушійної ролі таких жінок, як Жаклін Нонон, Еліан Фогель-Польські (1926-2015), Барбара Хелферіх або Еріл Макналлі.

Учасники Римського договору вважали, що європейське будівництво сприятиме економічному прогресу, що, у свою чергу, природно призведе до суспільного прогресу. Крім того, держави - члени прагнули зберегти свою компетенцію у соціальних питаннях. Втручання Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) у соціальну сферу спочатку мали бути обґрунтовані економічними аргументами.

Переговори йшли насамперед про необхідність гармонізації національних соціальних систем, щоб уникнути викривлення конкуренції між державами - засновниками в контексті поступового усунення митних та торгових бар'єрів. Саме таким чином можна зрозуміти зміст статті 119 про рівну оплату праці

працівників і чоловіків: мова не йшла про утвердження принципу гендерної рівності або про демонстрацію прагнення до соціальної справедливості, а скоріше про уникнення будь-якої ризик соціального демпінгу в секторах, які в той час сильно залежали від жіночої праці, таких як текстиль.

Договір про заснування Європейської спільноти був єдиним фундаментом для діяльності Європи у сфері гендерної рівності до 1997 року. Тим не менш, на цій єдиній основі була побудована суттєва політика боротьби з нерівністю та сприяння гендерній рівності, завдяки чому ЄС справедливо вважається однією з найпрогресивніших у світі політичних систем у цій сфері [1].

Ця політика ґрунтувалася на низці різних інструментів. По-перше, юридичний арсенал (договори, директиви, юриспруденція), зокрема, гарантує рівну оплату праці, а також рівний режим на робочому місці та на ринку праці. Він також заборонив будь-яку дискримінацію в системах соціального забезпечення, встановив мінімальні вимоги до відпустки по догляду за дитиною та по вагітності та пологах, забезпечив захист вагітних працівниць та молодих матерів, визначив статус самозайнятих працівників та їх подружжя.

Воно також забороняло пряму чи непряму дискримінацію, перетворювало домагання у форму дискримінації (стать та сексуальні домагання), передбачало скасування тягаря доведення та визнавало можливість позитивних дій «щодо мало представленої статі», гарантувало рівне ставлення до чоловіки та жінки у доступі та постачанні товарів та послуг. З юридичної точки зору, досягнення гендерної рівності, безумовно, було центральною - і найбільш глибоко розвиненою - опорою Соціальної Європи (15 директив було прийнято між 1975 та 2010 роками).

Ця політика щодо гендерної рівності базувалася на фінансових інструментах, які дозволили розширити сферу дій щодо гендерної рівності за межі її традиційної сфери втручання, тобто ринку праці, а також впровадження програм фінансування з питань насильства (програма DAPHNE) або ролі жінок у програмах допомоги розвитку.

Врешті-решт, воно ґрунтувалося на інструментах «м'якого права», тобто необов'язкового законодавства (наприклад, включення гендерної проблематики, метою якого є врахування гендерної проблематики у всій європейській політиці, відомої як гендерна проблематика, разом із Жіночою хартією Європейської Комісії), Європейський пакт Європейської Ради щодо гендерної рівності та Стратегія гендерної рівності на 2010-2015 роки). Європейський інститут гендерної рівності, що базується у Вільносі, також був створений у 2007 році і розпочав свою діяльність у 2010 році.

Чи пропонує Європейський Союз і сьогодні привілейований простір для розгортання амбітних громадських ініціатив, спрямованих на боротьбу з гендерною рівністю?

У 2000 р. питання, пов'язані з гендерною рівністю, були на відносно високих позиціях у списку пріоритетів європейської політики в Лісабонській стратегії та її європейській соціальній програмі, де були визначені основні соціальні проблеми на наступне десятиліття. Однак у 2010 році соціальна Європа здавалася набагато маргінальнішою у стратегії «Європа-2020»,

інтегрованих керівних принципах (тобто, загальних пріоритетах та цілях у сфері зайнятості, прийнятих Радою та ЄС) та Європейському семестрі економічної політики. координація.

З середини 2000-х років розширення та політичний баланс у Раді розвивалися на шкоду консенсусу, навіть мінімальному, щодо необхідності європейського проекту утримувати поруч як зростання, так і економічну конкурентоспроможність, з одного боку, а справедливість і суспільний прогрес - з іншого. Більш того, хоча вона історично розвивалася в контексті соціальної Європи, з 2011 р. гендерна рівність була додана до портфеля правосуддя, і, отже, розглядалася як частина широкої політики основних прав.

Тому можна вважати, що на початку двадцять першого століття, після численних десятиліть розвитку, європейській політиці гендерної рівності загрожує демонтаж і навіть поступове вимирання. Зміна не була дуже помітною і відбулася без офіційного рішення; проте це впливає на всі аспекти політики (скорочення фінансування, грантів та законодавчих ініціатив, послаблення різних інституційних структур, що відповідають за гендерну рівність у Комісії, Раді та Парламенті, а також дестабілізацію спільноти публічної політики навколо цього питання). Політика ЄС щодо гендерної рівності зазнала сильної обмеженості інституційної, взаємодії, фінансової та нормативної автономії в контексті економії бюджету.

Поступове скасування цієї політики одночасно супроводжується ще сильнішим підтвердженням важливості гендерної рівності як частини основоположної ідентичності Європейського Союзу. Схоже, існує підвищений ризик побачити, що символічне затвердження спирається виключно на політику, яка сама є символічною, та, що не має матеріального виміру чи конкретного ефекту.

Список використаних джерел:

1. Договір про заснування Європейської спільноти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

Чередніченко Анастасія Олексіївна
студент гр. ЕКб-1-1804.0д, ФІТУ, КУБГ, м. Київ
Науковий керівник: д. е. н., професор Ушенко Н. В.

СТАЛІЙ РОЗВИТОК ТА «ЗЕЛЕНИЙ» БІЗНЕС В УКРАЇНІ: МОНІТОРИНГ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Все більшої актуальності, значення та ваги у світі набувають моделі сталого розвитку, «зелених» економіки та бізнесу, трансформованих з урахуванням сучасних тенденцій. Малий і середній бізнес в Україні є однією з потужних соціально-економічних сил, яка забезпечує роботою більшість найманих працівників в економіці країни та передбачає випуск такого обсягу продукції, що перевищує половину обсягу загальної продукції.

Метою дослідження є аналітична оцінка економізації природних ресурсів, ринкових позицій та формування платформи системних взаємодій природо-ресурсного та ринкового циклів розвитку.

Загально визнано розуміти «зелений» бізнес» як бізнес, який намагається мінімізувати вплив на навколишнє середовище, на екологію, та прагне до використання відновлювальних ресурсів.

«Зелений» бізнес охоплює три найважливіші складові сталого розвитку [1]:

– екологічна – природно-ресурсний потенціал, що використовується в процесі комерційної діяльності, який не повинен зменшуватись або руйнуватись;

– соціальна – задоволення індивідуальних потреб людства екологічним чином, тобто підвищуючи якість виробленої продукції і наданих послуг, знижуючи шкідливий вплив антропогенної діяльності на довкілля;

– економічна – отримання фінансової вигоди від упровадження зелених технологій, в основі яких лежать сонячна енергія, енергія вітру, геотермальні джерела, тверді побутові відходи, біомаса. Тобто реалізують компанії, які здійснюють виробництво екологічних товарів та послуг.

В сучасних умовах важливу роль відіграють природні ресурси. Їх використання є базисом для багатьох галузей економіки.

Вчений Сундук А. М. у дослідженні акцентує увагу, що в сучасних умовах природний ресурс стає важливим елементом формування платформи взаємодій, при цьому проявляє ряд системних характеристик, які можуть формуватися і обумовлюватися умовами економічного середовища. При цьому аналітично демонструє, що актуальною системною характеристикою є зменшення сировинних характеристик і посилення ринкових. А платформенний ринок визначає як певне середовище з необхідною інфраструктурою для поліпшеної взаємодії різних суб'єктів (зокрема, природних ресурсів і бізнесу) з метою реалізації спільних цінностей [2, с. 74].

У продовження цього напряму дослідження проведемо аналіз взаємозалежності природо-ресурсного та ринкового циклів розвитку у платформі системних взаємодій у регіональному вимірі.

Кожен регіон України має різний темп розвитку та різне фінансування, тобто має різний рівень економізації. Для визначення рівня економізації природних ресурсів у регіоні було використано наступний інформаційно-аналітичний базис:

1. Значення показників для розрахунку коефіцієнтів формування платформених ринків по регіонах України: валовий регіональний продукт, доходи бюджетів (без трансфертів), капітальні інвестиції, прямі іноземні інвестиції.

2. Питома вага регіону до рівня країни за відношенням показників: показник регіону/показник країни.

3. Розрахунок нормованих (стандартизованих) значень регіонів України за формулою:

$$Z = m * ПВ$$

де Z – форма нормованих (стандартизованих) значень показників регіонів;

m – число регіонів, од.;

ПВ – значення питомої ваги показників регіонів.

4. Інтегральні величини для регіонів держави обчислено як середні арифметичні значень стандартизованих показників. Розраховуються для показників оцінки платформених ринків та проводяться за формулою:

$$Z_i^* = \frac{Z_{i1} + Z_{i2} + \dots + Z_{ij} + \dots + Z_{in}}{n}, i = 1 \dots m$$

де Z_i^* – інтегральна оцінка показників регіонів;

$Z_{i1}, Z_{i2}, Z_{ij}, Z_{in}$ – стандартизовані показники регіонів;

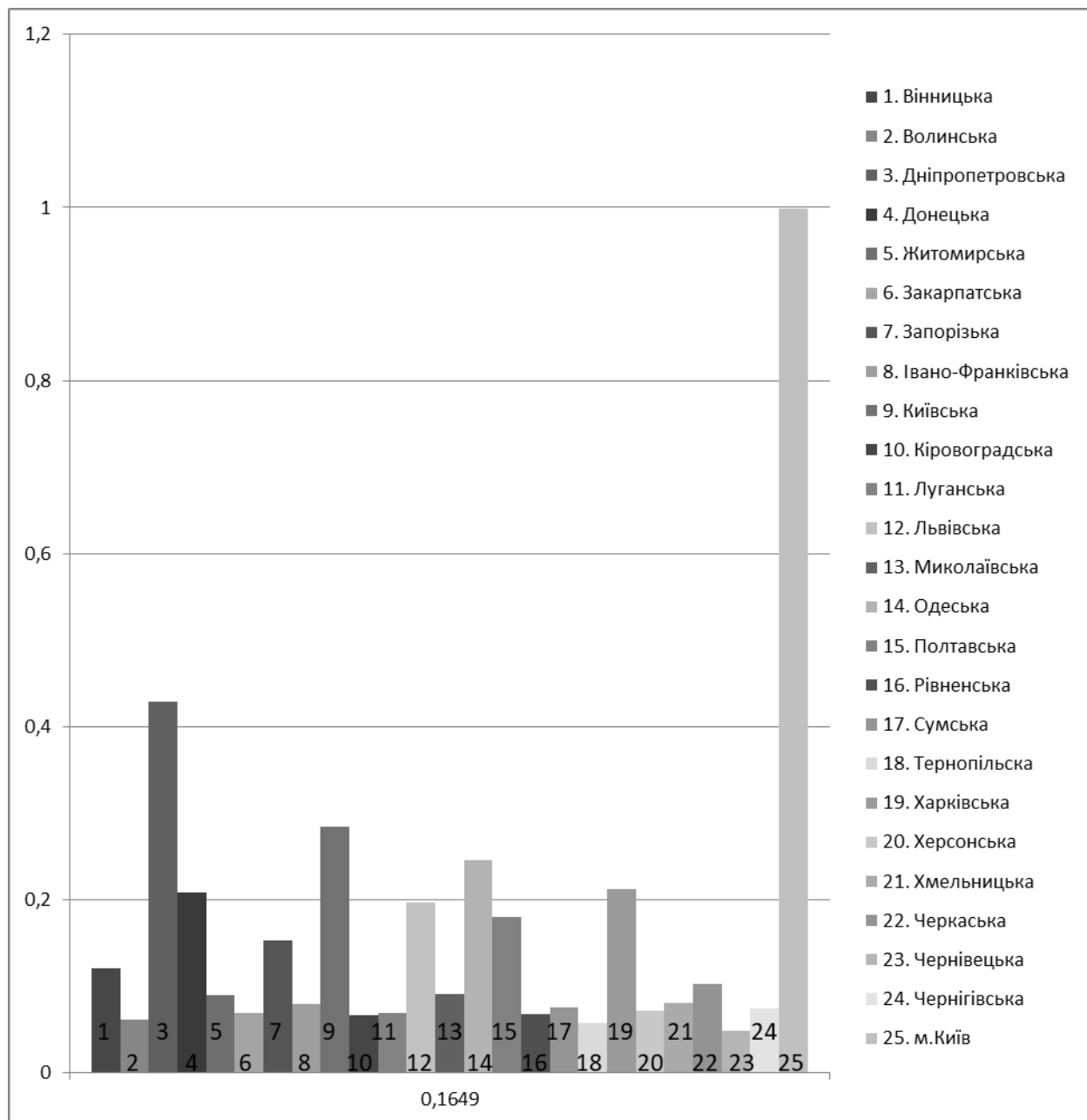
n – число неспівставних показників;

i – порівнювана величина;

m – число регіонів ($i = 1 \dots m$).

У результаті проведеного дослідження та розрахунку коефіцієнту формування платформених ринків були отримані такі показники, що зображені на рис. 1.

Проведені розрахунки показали, що в загальнодержавному вимірі коефіцієнт формування платформених ринків за 2018 р. склав 0,1649. Можна констатувати, що рівень розвитку платформених ринків в Україні та її регіонах не є задовільним. За окремими параметрами спостерігаються негативні явища і тенденції, які позначаються на загальному стані економіки. Загалом існуючий стан справ не сприяє розвитку взаємодій між природним ресурсом і ринком. Максимальні показники притаманні м. Києву (0,9982) і Дніпропетровській області (0,4280). Подібні високі значення коефіцієнтів пояснюються вагомим зосередженням в межах цих регіонів ринкового потенціалу і природних ресурсів. В масштабі країни саме ці регіони виступають сприятливими для розвитку платформених ринків.

Рис. 1. Коефіцієнти формування платформених ринків по регіонам України у 2018 р.

Південні і західні регіони мають в перспективі вагомі передумови до поліпшення показників розвитку платформених ринків. На Заході України широко вирубують ліси, які в основному продають необробленими за кордон, а необроблена сировина автоматично формує нижчу ціну. Задля інтенсифікації соціально-економічного розвитку цих регіонів може бути започаткування нових бізнес-проектів в тих сферах і процесах, що притаманні цим регіонам. Можливим є і питання посилення транскордонного співробітництва (центри, бізнес-хаби) – це потенційно значимий напрям прискорення процесів місцевого економічного розвитку для регіонів, що межують з іншими державами.

Аналізуючи ресурсно-забезпечуючі ланцюги взаємодії земельно-ресурсного потенціалу та потреб платформеного розвитку можна зробити висновок, що існуючі підходи для цієї перспективної мети вже застарілі, тому не повністю враховують всі можливості природоресурсної бази. Концепція сталого розвитку є однією з найбільш адекватних наукових напрямів, реалізація якого дасть змогу досягти еколого-збалансованого розвитку при позитивних економічних показниках. Не зважаючи на постійну генерацію нових наукових напрямів, течій і засобів збалансування глобальних показників, принцип сталості забезпечує передумови стабільного розвитку і зростання за умови збереження навколишнього середовища, а аналіз показників економізації природних ресурсів дає можливість об'єктивувати стан та встановлювати реалістичні перспективи у цій площині.

Список використаних джерел:

1. Герасименко Ю. В. Розвиток «зеленого» бізнесу в контексті енергетичної та екологічної безпеки держави // Збірник наукових праць ВНАУ. 2012. № 1 (56). Т. 2. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/624.pdf>.
2. Сундук А. М. Можливості інтеграції природного ресурсу до зони впливу ринку / Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 28 квітня 2020 р. Херсон: Видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2020. С. 73-76.

Шевчук Денис Богданович
студент гр. МЕВЗм-21, ННІНОТ, ЗУНУ
Науковий керівник д. е. н., професор Сохацька О. М.

ІНФОРМАЦІЙНІ, ВІЙСЬКОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Найбільш важливими сферами, за якими ведеться гібридна війна, вважаються інформаційний, військовий і економічний. Військовий аспект включає в себе, в першу чергу, відкриті бойові дії, які нерідко замасковані під терористичні атаки. Терористична загроза, в тому чи іншому вигляді, існує досить довго. І як будь-який живий елемент, він може еволюціонувати і видозмінюватися. Якщо раніше це було прерогативою внутрішньодержавних справ, то зараз терористичні організації виходять на міжнародну арену. З керованого всередині конкретних центрів, він перетворився на стихійний, що практично не підкоряється нікому тероризм.

Виною цьому може виступати ряд причин - починаючи від заміни керівного складу терористичної організації, закінчуючи перекриттям постійних джерел фінансування їхньої діяльності. У подібних випадках організації можуть почати самостійно добувати гроші, як правило, незаконним шляхом. Терористи беруться за все - виробництво і продаж наркотичних засобів, торгівля зброєю, викрадення людей з метою вимагання і бандитизм.

Початок ХХІ століття характеризується інтенсивним зростанням терористичних груп, які створюються для досягнення власних етнічних і релігійних цілей. Тероризм в будь-яких його формах набуває особливої політичної спрямованості у зв'язку з наданням негативного впливів на всю систему державної влади і суспільства [1].

Тероризм виходить на новий рівень. Це стосується як політичної сфери, так і військової. У досить великих організаціях посилюється централізація влади, організовується приплив капіталів, встановлюються правила поведінки. Йде процес, який можна порівняти з формуванням нової держави. Цей факт посилює загрозу, що виходить від терористичної організації, так як дана система зможе сама себе відтворювати, залучаючи на свою сторону все нових adeptів і тренуючи їх в спеціальних таборах, готуючи нових бойовиків, ідеологів і вербувальників.

Прозорі кордони і масові переселення дозволяють членам терористичних організацій безперешкодно проникати в інші країни. Здійснюючи точкові теракти, adeptи розпалюють внутрішньополітичну обстановку держави, домагаючись прийняття більш підходящого для них політичного курсу. Єдиним можливим варіантом в подібній ситуації є об'єднання держав для боротьби з міжнародним тероризмом. Необхідно «підійти до таких конфліктів з усією відповідальністю і завоювати стрімку і остаточну перемогу» [2].

На сьогодні у фаховій літературі зустрічаються поняття «супертероризм», «прихований тероризм» та інші. Суть супертероризму полягає у застосуванні забороненими організаціями сучасних технологій або озброєння. Може йтися

як про ядерну, так і про хімічну або біологічну зброю. Даний вид тероризму здатний завдати значної матеріальної шкоди на державному рівні, а також життю населення.

«Прихований тероризм» полягає у маскуванні терактів під стихійні лиха або нещасні випадки. В такому випадку, основним завданням є не доведення населення до панічного страху, а скомпрометувати державу перед ним, виставивши його нездатним вирішувати виникаючі проблеми. Прихований тероризм домагається негайного ефекту. Це більше робота на перспективу, так як в сукупності вся виконана робота може привести до ослаблення сильної держави.

Економічний аспект гібридної війни, як і тероризм, є невід'ємним і досить ефективним інструментом. Як і інші елементи, економічний тиск починається в тому випадку, якщо досягти бажаних результатів не виходить дипломатичними засобами. Тиск на економіку іншої країни - це перший крок, покликаний підірвати довіру населення до свого уряду, так як передбачається зниження рівня доходів населення, і як наслідок - падіння рівня життя. Економічні санкції покликані, насамперед, нанести удар по життєво важливим структурам державної економіки умовного противника – по промисловій сфері, фінансовій, нафтодобувній та оборонній [3].

Ще однією метою економічного блокування може служити потреба перетворення країни умовного противника на сировинний придаток. При зруйнованій економіці і відсутності коштів підтримки набагато легше домогтися вкрай низьких цін як на вуглецевмісну сировину, що найбільш цінується в усьому світі, так і на земельні і лісові угіддя.

Економічні санкції можуть виконувати ще одну роль - дискредитації. Якщо вони введені проти конкретних осіб і організацій, значить, була спроба в тій чи іншій мірі підірвати авторитет керівництва країни, показуючи свої злочинні зв'язки і діяння, які приписані першим особам держави, навіть якщо вони не обґрунтовані, не доведені і звинувачення сфабриковані. Отже, з самого початку введення санкцій вони розглядалися протиборчим державою як засіб інформаційної війни і використовувалися для того, щоб сформувати в очах світової громадськості негативний образ нашої країни, глави держави та інших представників політичної еліти [4].

В якості економічного інструменту гібридної війни використовуються фінансові санкції. Суть їх у тому, що країнам, що знаходяться під цим видом санкцій, так само як і їх фінансовим організаціям, буде неможливо перевести кредит в країнах, що володіють монополіями на світову валюту (як долар і євро). Під удар потрапляють довгострокові і середньострокові позики. Економічне блокування, як і його окремі інструменти, не завжди можуть бути ефективні. Хоча такий вид тиску може бути єдиним, коли дипломатична конфронтація результату не дала, а військова є просто неможливою.

Підсумовуючи, зазначимо, що країна, проти якої ведеться «гібридна війна», має розуміти її можливі прояви саме там, де є слабкі місця, або виникають ризики втрати суверенітету і виробити та втілювати в життя заходи щодо попередження цих проявів або успішного їм протистояння за рахунок

власних сил та підтримки світової спільноти, що не сприймає агресивні дії держав-агресорів.

Список використаних джерел:

1. Martha Crenshaw. The Causes of Terrorism. Comparative Politics, Ph. D. Programs in Political Science, City University of New York. URL: <https://doi.org/10.2307/421717>.
2. Country Reports on Terrorism. (2019). URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/Country-Reports-on-Terrorism-2019-2.pdf>.
3. Сохацький О. Військові витрати в умовах зростання геополітичних ризиків та зміни характеру міжнародних конфліктів. Світ фінансів 2020. №3(64). С. 98-113. DOI:10.35774/st.2020.03.098.
4. Colin A. Military spending and the UN's development agenda. Peace Review. 2013. Vol. 25:1. P. 24–32. URL: <https://doi.org/10.1080/10402659.2013.759757>.

Шпак Тетяна Віталіївна
викладач кафедри міжнародної економіки,
ЗУНУ, м. Тернопіль

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ У ПОСТПАНДЕМІЧНІЙ ЄВРОПІ

Впродовж 2020-2021 років підприємства більшості розвинених країн ЄС активно залучали зовнішнє боргове фінансування для покриття дефіциту ліквідних коштів у зв'язку з погіршенням фінансового стану, викликаного пандемією коронавірусу. Зростання показників заборгованості нефінансових корпорацій (НФК) країн єврозони у першому кварталі 2021 року досягло найвищого за останні двадцять років рівня 147,7% від ВВП (на валовій основі) і 83,13% від ВВП (на консолідованій основі) [5; 6]. При цьому, попри позитивну макроекономічну динаміку, у жовтні 2021 року, на відміну від інших розвинених країн, рівень фінансової вразливості сектору НФК країн єврозони все ще залишався на найвищому рівні [10, с. 32]. Це зумовлює актуальність дослідження макроекономічних та макрофінансових ефектів високого боргу у секторі НФК для економік країн ЄС в контексті вибору належних пріоритетів та інструментів монетарної, фіскальної і макропруденційної політики у постпандемічному періоді.

Дослідження макроекономічних ефектів заборгованості підприємств реального сектору розвинених країн опираються на теоретичні напрацювання С. Майерса, Н. Кіотакі і Д. Мура, М. Міллера і Дж. Стігліца, Б. Бернанке, М. Гертлера і С. Гілкріста та інших вчених, чії моделі дозволяють пояснити роль заборгованості підприємств реального сектора у динаміці економічного циклу, оцінити масштаби такого впливу та визначити адекватні інструменти його корекції в поточній ситуації.

З точки зору корпоративних фінансів, боргове фінансування дозволяє підприємству здійснювати стабільну інвестиційну та виробничу діяльність, згладжуючи коливання у обсягах продажів та доходів, що позитивно позначається на вартості бізнесу. Водночас, при надмірній заборгованості виникають і негативні ефекти, пов'язані із деформацією інвестиційної політики фірми і зростанням її фінансової вразливості.

Хоча поняття «надмірності» боргу є поняттям суб'єктивним, при оцінці макроекономічного впливу корпоративного боргу, країни ЄС орієнтуються на використання двох типів порогових показників: пруденційного бенчмарку та бенчмарку, розрахованого на основі фундаментальних параметрів економіки, які визначаються для кожної країни окремо. Медіанне значення пруденційного бенчмарку для країн ЄС складає 76% від ВВП (на консолідованій основі) [3].

Аналіз показників заборгованості підприємств реального сектору в країнах ЄС засвідчує значні міжкраїнні розбіжності. Так, корпоративний борг у Бельгії, Кіпрі, Данії, Франції, Ірландії, Мальті, Іспанії, Люксембургу, Нідерландах, Португалії, і Швеції перевищував як пруденційні так і фундаментальні порогові значення у 2019 році і продовжував зростати у 2020 році. У 2020 році, борг

НФК наближався до пруденційних бенчмарків у Австрії, Хорватії, Греції та Італії та перевищив його у Фінляндії. В решті країн, заборгованість НФК не перевищувала пруденційні порогові значення [7, с. 25-26].

Серед основних ефектів високої заборгованості підприємств реального сектора у країнах єврозони, варто звернути увагу на наступні.

По-перше, відповідно до концепції «боргового навісу» С. Майерса [13], при високому рівні боргового навантаження підприємству стає складно залучати додаткове боргове фінансування для інвестування у нові проекти, оскільки більша частина доходів спрямовуватиметься на погашення зобов'язань перед існуючими кредиторами замість того, щоб спрямовуватись на винагороду новим інвесторам. Оскільки у випадку втрати платоспроможності власники бізнесу не отримають відшкодування, високий ризик дефолту спонукає підприємство до відмови від фінансування потенційно прибуткових проектів, що пригнічуватиме його розвиток у майбутньому. Емпіричні дослідження ефекту «боргового навісу» показали, що зростання заборгованості НФК дійсно призводить до зниження рівня інвестування, причому у європейських країнах цей ефект є більшим у випадку малих і середніх підприємств, для яких зростання рівня левериджу 10% знижує рівень інвестицій на 3,5%, що на 20% перевищує ефект для великих фірм, та найбільш вираженим у Австрії, Фінляндії, Франції та Іспанії [2]. Також, високе боргове навантаження асоціюється із нижчими темпами економічного відновлення після кризи, оскільки «борговий навіс» стримує приріст інвестицій в економіці, причому сила ефекту буде тим більшою, чим більшою є частка короткострокових боргів в структурі заборгованості [12].

З огляду на це, у постпандемічному періоді критичне значення матиме стимулювання інвестицій в основний капітал підприємств. За даними ЄЦБ, у 2-му кварталі 2021 року рівень інвестицій залишався на 17% нижчим, ніж у 4 кварталі 2019 року, хоча деяке поживлення спостерігалось у Німеччині, Франції та Італії [4]. В середньостроковому періоді ризики для інвестиційної діяльності залишаються. Очікується, що зниженню можливих негативних наслідків «боргового навісу» у ЄС у постпандемічному періоді сприятиме розгортання у 2021-2023 роках масштабних програм стимулювання інвестиційної діяльності в рамках фонду «NextGenerationEU» (€750 млрд.) -- спеціального антикризового інструменту, спроектованого стимулювання економічного відновлення в країнах ЄС, що постраждали від пандемії коронавірусу, одночасно з фінансуванням інвестицій у проекти модернізації європейської економіки та проектів з цифрової трансформації, екологізації економіки, стійкого і «розумного» зростання тощо.

По-друге, в міру зростання рівня заборгованості, здатність позичальника до обслуговування боргу стає чутливою до змін у макроекономічному середовищі, зокрема рівня ділової активності та процентних ставок. Для кожного рівня шоку, чим вищий рівень боргу, тим вища імовірність дефолту. Тому навіть за невеликого шоку, фірми з високим борговим навантаженням можуть втратити кредитоспроможність, за якийсь час – платоспроможність і зрештою збанкрутувати. Масові банкрутства підприємств призводять до

надмірного зростання частки непрацюючих кредитів в банківському секторі, що може провокувати макрофінансову нестабільність. При цьому, слід зауважити, що зростання кількості банкрутств в умовах звичайного економічного спаду є нормальним процесом, що дозволяє очистити економічну систему від неефективних елементів. Водночас, пандемія коронавірусу є явищем неекономічної природи, тому фінансова вразливість зростає як для ефективних так і для неефективних підприємств, що обумовило доцільність розгортання державами програм підтримки бізнесу.

Водночас, слід прийняти до уваги, що відповідно до досліджень Р. Банерджі Е. Кхарубі [1], фінансова вразливість фірми накопичується з часом. Проміжок між виникненням економічного шоку і припиненням діяльності фірми складає близько двох років та залежить насамперед від частки короткострокового боргу у її сукупних зобов'язаннях і здатності обслуговувати борги у постшочковому періоді. При цьому, фірми схильні залишати ринок вже після того, як вплив економічного шоку завершиться і ситуація стабілізується. Більше того, накопичені завдяки програмам державної підтримки готівкові кошти і ліквідні активи дозволяють знизити ризик ліквідності у короткостроковому періоді, але не гарантують захисту від неплатоспроможності у середньостроковому періоді.

В країнах єврозони найбільш фінансово вразливим класом підприємств стали МСП, оскільки їхня частка складає в середньому 99,8%, вони зазвичай мають менші запаси грошових коштів, вищу залежність від банківського фінансування і гірший доступ до нових кредитних ліній під час криз. Тому заходи, спрямовані на усунення дефіциту ліквідності МСП стали ключовим елементом антикризових заходів в ЄС [9]. У постпандемічному періоді, пріоритетом фіскальної політики буде розробка цільових інструментів, спрямованих на підтримку платоспроможності та рекапіталізацію потенційно спроможних і продуктивних підприємств та поступове виведення з ринку неспроможних підприємств.

По-третє, в контексті ризиків корпоративного боргу для макрофінансової стабільності важливе значення має частка забезпечених державою кредитів у сукупній заборгованості підприємств реального сектора. Надання державами широкомасштабної підтримки компаніям у формі гарантованих державою кредитів призвело до зростання величини умовних зобов'язань, що зробило боргову стійкість державних фінансів більш залежною від відновлення сектору нефінансових корпорацій. Зростання кількості дефолтів серед підприємств, які використовували гарантовані державою кредити, може стати додатковим тягарем для державних бюджетів, особливо якщо рівень державного боргу також є високим. Так, згідно із Звітом про боргову стійкість ЄС за 2020 рік, обсяг наданих гарантованих державою кредитів становив близько 15% від ВВП. Фактично використано близько однієї чверті цього обсягу. Найбільше використовували даний інструмент у Німеччині, Італії, Франції, Іспанії і Бельгії. Найбільше фактично використаних обсягів у Італії, Франції, Іспанії [8, с. 87].

Водночас, дослідження О. Йорда., М. Корнєєва, М. Шуларіка, А. Тейлора [11] показало, що нагромадження корпоративного боргу НФК може не мати значного впливу на економічне зростання у середньостроковому періоді, оскільки борги підприємств, що потрапляють до фінансової скрути, зазвичай можна реструктуризувати і швидко ліквідувати, що дозволяє їм швидко відновити інвестиційну діяльність. Такого ж висновку дійшов і Шуларік М. [14], однак він зазначає, що існує три умови, за яких нагромадження корпоративного боргу не буде мати значних наслідків для економіки країни: по-перше, у структурі сукупного корпоративного боргу не має бути перекосів в напрямку концентрації заборгованості у секторі неторгових товарів (наприклад, будівництво); по-друге, наявність ефективної системи інститутів реорганізації і реструктуризації боргу; по-третє, у банко-орієнтованих фінансових системах має бути посилений нагляд за банківською діяльністю з метою попередження кредитування неефективних підприємств.

Отже, в цілому можна зробити висновок, що помірний рівень заборгованості підприємств в цілому позитивно впливає на економіку країни, але надмірне накопиченні боргів у секторі НФК може гальмувати інвестиційну діяльність і економічне зростання та створювати ризики для макрофінансової стабільності, та сприяти поширенню, поглибленню і затягуванню в часі негативних наслідків економічних шоків.

З точки зору мінімізації ризиків, пов'язаних з високою заборгованістю у секторі нефінансових корпорацій, критично важливе значення матиме час та порядок припинення програм фінансової підтримки бізнесу. З одного боку, передчасне усунення фінансової підтримки може спровокувати різке обмеження доступу фірм до банківського кредитування (ефект обриву), що призводитиме до банкрутств, погіршуватиме умови кредитування та збільшуватиме фінансову вразливість держави. З іншого боку, занадто довготривале надання фінансової підтримки забезпечуватиме виживання неефективним підприємствам (ефект «зомбіфікації»).

Тому ключова роль у постпандемічному періоді відводитиметься фіскальній політиці, яка повинна забезпечити цільову фінансову підтримку платоспроможності і фінансової стійкості економічно спроможним підприємствам, в першу чергу МСП, та стимулювати до реструктуризації заборгованості чи виходу з ринку непродуктивні підприємства. Водночас, забезпечення ефективного функціонування процедур банкрутства, нагляд за банківською діяльністю з метою запобігання зомбі-кредитуванню, стимулювання інвестиційної діяльності сприятимуть зниженню негативного впливу заборгованості підприємств на економіку країн Єврозони.

Список використаних джерел:

1. Banerjee R., Kharroubi E. The financial vulnerabilities driving firms to the exit. *BIS Quarterly Review*. 2020. P. 1-13.
2. Bluedorn J., Ebeke C. Investment, firm size, and the corporate debt burden: A firm-level analysis of the euro area. *IMF Country Report*. 2016. No. 16/220. P. 25-37.

3. Bricongne J.-C., Coutinho L., Turrini A. Zeugner S. Is Private Debt Excessive? *Open Economies Review*. 2019. Vol. 31. No. 2. P. 471-512.
4. ECB. Economic Bulletin. 2021. No. 6. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb202106.en.html#toc12> (дата звернення: 12.11.2021).
5. Euro area 19 Debt of Non financial corporations as a ratio of GDP. URL: https://sdw.ecb.europa.eu/browseTable.do?REF_SECTOR=S11&COUNTERPART_AREA=W0&UNIT_MEASURE=XDC_R_B1GQ_CY&INSTR_ASSET=FPT&node=9689710&FREQ=Q&ACCOUNTING_ENTRY=L&CONSOLIDATION=N&DATASET=0&STO=LE&SERIES_KEY=332.QSA.Q.N.I8.W0.S11.S1.N.L.LE.FPT.T._Z.XDC_R_B1GQ_CY._T.S.V.N._T (дата звернення: 12.11.2021).
6. Euro area 19 Debt securities and loans of Non financial corporations as a ratio of GDP. URL: https://sdw.ecb.europa.eu/print.do?printType=full&SERIES_KEY=332.QSA.Q.N.I8.W0.S11.S1.C.L.LE.F3T4.T._Z.XDC_R_B1GQ_CY._T.S.V.N._T&node=qview (дата звернення: 12.11.2021).
7. European Commission. Alert mechanism report 2021. P. 25-26. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/16624/9862137/2021_alert_mechanism_report_en.pdf (дата звернення: 12.11.2021).
8. European Commission. Debt Sustainability Monitor 2020. Institutional Paper 143. Brussels: 2021. P. 87.
9. Gourinchas P.-O., Kalemli-Özcan S., Penciakova V., Sander N. COVID-19 and SME failures. NBER Working Paper. 2020. No. 27877. P. 1-62.
10. IMF. Financial vulnerabilities by sector and by region. Global Financial Stability Report. 2021. P. 32.
11. Jordà Ò., Kornejew, M., Schularick, M., Taylor, A. M. Zombies at Large? Corporate Debt Overhang and the Macroeconomy. Federal Reserve Bank of New York Staff Reports. 2020. No. 951. P. 1-46.
12. Kalemli-Ozcan S., Laeven L., Moreno D. Debt overhang, rollover risk, and corporate investment: Evidence from the European crisis. NBER Working Paper. 2020. No. 24555. P. 1-43.
13. Myers S. C. Determinants of corporate borrowing. *Journal of Financial Economics*. 1977. Vol. 9. P. 147–176.
14. Schularick M. Corporate indebtedness and macroeconomic stabilisation from a long-term perspective. *ECB Forum on Central Banking*. 2021. P. 1-28.

Шулюк Богдана Степанівна

к. е. н., доцент, докторант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

ПРОЄКТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН ДЕРЖАВИ І БІЗНЕСУ

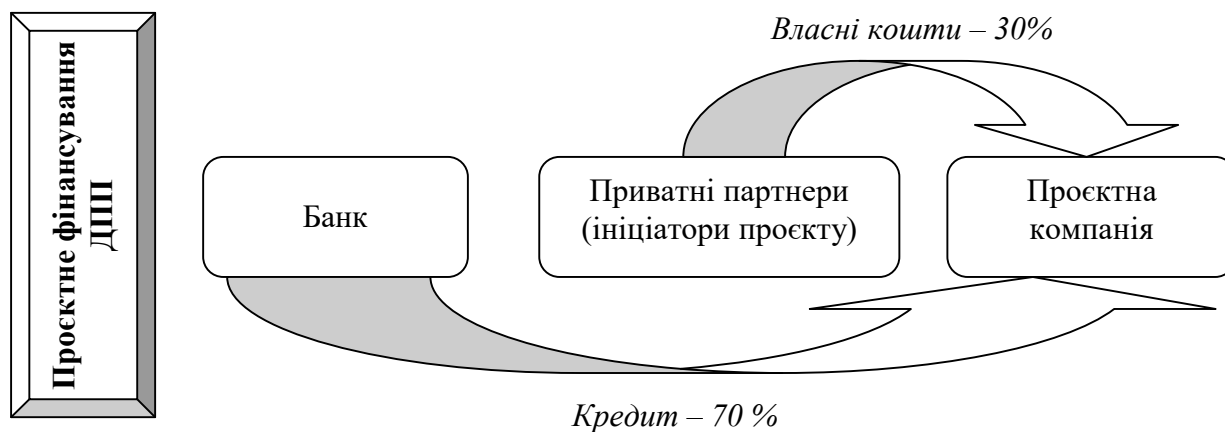
Виникнення проєктного фінансування державно-приватного партнерства (далі – ДПП) обумовлене реалізацією масштабних проєктів, ініціаторами яких виступають відразу кілька великих інвесторів. Досить влучно тлумачить сутність проєктного фінансування Д. Мрікаєв, під яким розуміє «форму фінансового забезпечення великих інфраструктурних проєктів державно-приватного партнерства шляхом залучення на довгостроковій основі коштів інвесторів і, в разі успішної його реалізації, виплати прибутку всім учасникам виключно за рахунок грошових потоків, що генеруються даним проєктом. Якщо проєкт виявиться збитковим, виплати його учасникам здійснюватимуться за допомогою розпродажу активів по їх залишковій вартості» [3].

Характерною особливістю проєктного фінансування ДПП є залучення всього спектра джерел фінансового забезпечення інвестиційних проєктів (власні кошти приватних партнерів, кошти, що мобілізуються на фінансових ринках, банківські кредити, державні кошти у формі кредитів, субсидій, гарантій). Також така форма фінансування проєктів може здійснюватися з використанням лізингу.

Особливістю згаданої форми фінансування є створення спеціальної проєктної компанії (Special Purpose Vehicle чи SPV). У такому випадку новостворена юридична особа не має ні фінансової історії, ні достатнього майна для надання застав. Засновниками компанії виступають ініціатори реалізації проєкту ДПП, які здійснюють фінансування шляхом формування статутного капіталу проєктної компанії. Саме спеціальна проєктна компанія залучає кредитні ресурси для реалізації проєкту. Зазвичай в проєкті близько 30% становлять інвестиційні вкладення зацікавленої компанії, а решта коштів проєктна компанія позичає у фінансово-кредитних установах на термін в середньому від 5 до 15 років. Рух коштів при проєктному фінансуванні ДПП відображено на рис. 1.

Вважається, що таке співвідношення мінімізує ризики кредиторів, оскільки інвестори проєкту вже вклали достатньо власних коштів і, отже, більш ніж зацікавлені в успішній реалізації проєкту. При цьому умовою кредиторів є вкладення власних коштів інвесторів на початкових стадіях реалізації проєкту ДПП (проєктування і будівництво), після чого здійснюють своє фінансування. Разом з тим, на відміну від традиційних форм кредитування, проєктне фінансування дає змогу кредиторам достовірніше визначити платоспроможність та надійність позичальника; оцінити інвестиційний проєкт з позиції його ефективності, забезпеченості, ризиків; спрогнозувати кінцевий результат реалізації проєкту ДПП.

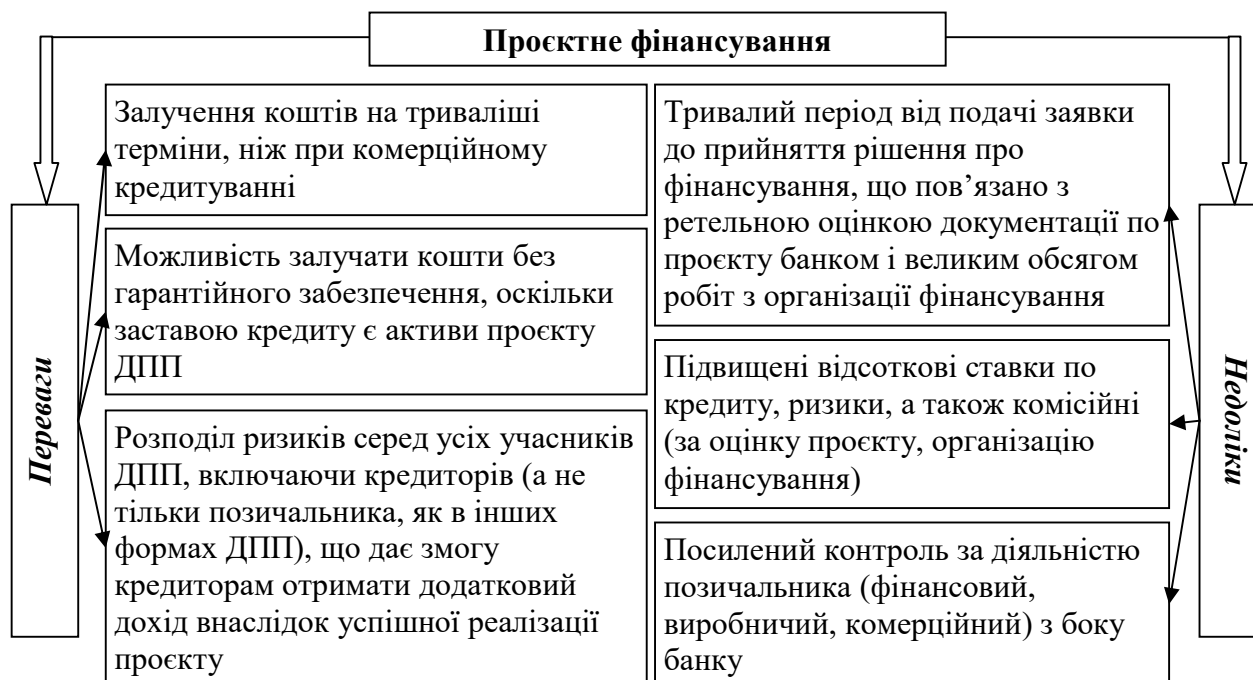

Рис. 1. Рух коштів при проєктній формі фінансування державно-приватного партнерства*

*Побудовано автором

Велика чисельність учасників проєктного фінансування ДПП зумовлює певні труднощі в організації партнерських відносин, адже потребує багато часу на досягнення компромісу між партнерами. Переговори стосовно найважливіших фінансових аспектів проєкту та їх законодавче оформлення можуть тривати більше року. За цей час можуть змінюватися партнери. Внаслідок цього в два рази збільшуються операційні витрати порівняно з традиційним кредитуванням. Вони можуть досягати до 10% повної вартості інфраструктурного проєкту.

Проектне фінансування має й інші особливості порівняно з державним або приватним фінансуванням ДПП, що виражається в його перевагах і недоліках, зображених на рис. 2.

Рис. 2. Переваги і недоліки проєктного фінансування державно-приватного партнерства*

*Побудовано автором на основі джерел [1; 2, с. 168]

Отже, зважаючи на вищезазначене, найпривабливішою як для держави, так і приватних інвесторів, з точки зору розподілу ризиків, є форма проєктного фінансування, яка є видом середньо- та довгостроково кредитування. В даному випадку кредит надається безпосередньо проєктній компанії. Забезпеченням кредиту є наявні активи компанії і майбутні доходи. Особливістю такої форми фінансування є можливість поєднання банківського, державного та комерційного капіталу, а також те, що залучені позикові кошти та інвестиції спрямовуються на проєкт, а не на господарюючу одиницю. При використанні форми проєктного фінансування, з одного боку, позикові кошти не враховуються на балансі держави, а з іншого, приватні інвестори ризикують втратити тільки капітал, вкладений безпосередньо в проєкт.

Список використаних джерел:

1. Джуха В. М., Карпова А. В. Проектное финансирование государственно-частного партнёрства при реализации региональных инфраструктурных проектов. *УЭКС*. 2014. № 12 (72). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/proektnoe-finansirovanie-gosudarstvenno-chastnogo-partnyorstva-pri-realizatsii-regionalnyh-infrastrukturnyh-proektov>.
2. Лапко О. О. Проектне фінансування як інноваційний механізм реалізації інвестиційних проєктів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2017. № 4(32). С. 165–170.
3. Мрикаев Д. В. Особенности проектного финансирования инфраструктурных объектов ГЧП. *Современные исследования социальных проблем*. 2014. № 4 (36). URL: <https://www.researchgate.net/publication/287444313>.

Щирий Гліб Леонідович
аспірант кафедри фінансів, банківської справи
та страхування, УМСФ, м. Дніпро
Науковий керівник: д. е. н., професор Лисяк Л. В.

АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК З ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Акцизи з тютюнових виробів, вироблених на території України, формують найбільшу частку в структурі акцизних надходжень до зведеного бюджету України. Тому вагомим значенням в Україні набуває акцизна політика, як вагомий компонент податково-бюджетної політики регулювання розвитку економіки і соціальної сфери. Ефективність акцизної політики певним чином залежить від рівня виконання непрямими податками функції регулювання підприємницької діяльності, виробництва та споживання окремих видів товарів.

За допомогою акцизного оподаткування у країнах світу вирішуються в основному такі основні завдання: більш гарантоване наповнення бюджету (порівняно з прямими податками), що важливо при розгортанні кризових явищ в економіці та виникненні проблем збалансованості бюджету, та одночасно обмеження споживання певного переліку товарів. Такі можливості закладені у двоїстій природі акцизів, як непрямих податків, що дозволяє реалізувати їх функції - фіскальну (як джерело швидкої мобілізації коштів до бюджету) та регулюючу економічні і соціальні процеси. При формуванні векторів акцизної політики важливим є завдання знаходження балансу між наповненням бюджету та станом здоров'я населення країни. Імплементация у вітчизняну практику положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами потребує удосконалення акцизної політики щодо зростання ставок акцизного податку на тютюнові вироби, удосконалення механізму його адміністрування тощо. Вирішення цих завдань потребує системного підходу, послідовності, виваженості рішень. Тобто необхідно забезпечити формування стратегії акцизної політики, що посилить керованість бюджетним процесом, протидіятиме тінізації економіки, ймовірно знизить кількість контрабанди та надасть змогу виробникам підакцизної продукції поступово, на плановій основі адаптуватись до нових реалій господарювання.

Досвід країн із трансформаційною економікою, які є членами ЄС та гармонізували свою акцизну політику, є особливо цінним для України, адже надасть приклад уникнення прорахунків стосовно підвищення податкового навантаження, посилюючи дієвість державного податкового менеджменту.

Згідно Директиви 2011/64/ЄС, з 1 січня 2014 року розмір акцизного податку на сигарети має становити, як мінімум, 60 % від їх середньозваженої роздрібною ціни та не повинен бути меншим 90 Євро за 1000 сигарет. Для ряду країн з трансформаційною економікою, в тому числі для тих, які віднедавна стали членами ЄС (Болгарії, Естонії, Латвії, Литви, Угорщини, Польщі та Румунії) встановлено перехідний період для підняття ставок акцизного податку

до 31 грудня 2017 року. В середньому кожна країна витратила 14 років для підвищення розміру мінімального акцизного податкового зобов'язання із сплати акцизного податку на тютюнові вироби до рівня 64 Євро. Крім того, для збільшення акцизу до 90 Євро за 1000 штук сигарет даним країнам було додатково надано ще 5 років. Отже, прогнозованість та послідовність змін податкової політики у сфері акцизного оподаткування є базовими принципами її формування для країн ЄС. Такий тривалий транзитивний період для гармонізації податкового законодавства має на меті збереження фіскального потенціалу податку для бюджету, недопущення зростання обсягів контрафактної та контрабандної продукції.

Суттєве збільшення податкового навантаження на тютюн та тютюнові вироби в багатьох європейських країнах світу було розпочато із початком глобальної фінансової рецесії. Це спричинило до пошуку ефективних інструментів забезпечення балансу фіскальних інтересів держави та виробників підакцизної продукції, зокрема, тютюнових виробів, і споживачів. В даному періоді Україна також вимушено активізувала компенсаторний механізм податкової політики з метою протидії зниженню обсягів бюджетних надходжень внаслідок різкого спаду економічної активності. В результаті частка акцизного податку на тютюн та тютюнові вироби в податкових надходженнях до державного бюджету зросла впродовж 2008-2010 років, водночас, виробництво сигарет в наведеному періоді знизилось на 30%. Недотримання принципу послідовності в реалізації акцизної політики, різке збільшення ставок податку для зниження дефіциту бюджету не сприяли підвищенню ефективності податкової системи та зміцненню довіри економічних агентів до фіскальної політики загалом. Також значне збільшення ставок акцизного податку було розпочато у 2014 році як інструменту протидії економічній кризі. Суттєвих коректив у формуванні акцизної політики внесено не було, отже власний досвід не враховано. Чинним законодавством передбачено щорічне підвищення ставки акцизу на 20% на період до 2025 року. Для підвищення ефективності акцизної політики в Україні потрібно, за прикладом європейських країн, запровадити дієві заходи щодо тютюнової індустрії, спрямованих на штучне зменшення нею податкових платежів [3].

Впродовж 2008-2019 років доходи державного бюджету України від акцизних податків зросли в 12,3 рази. В 2020 році надходження акцизного податку до зведеного бюджету України становили 153,9 млрд грн, що на 16,8 млрд грн, або на 12,2%, більше, ніж за 2019 рік: надходження до державного бюджету зросли на 12,1% (до 138,3 млрд грн; надходження до місцевих бюджетів збільшились на 13,4% (до 15,6 млрд гривень). З 1 січня 2020 року на 20% зросли специфічні ставки та мінімальне акцизне податкове зобов'язання з тютюнових виробів. Зокрема, специфічна ставка зросла з 756,0 до 907,2 грн за 1000 штук. Обсяги виробництва тютюнових виробів у 2020 році зменшились проти попереднього року на 5,0%, або на 3,4 млрд штук. Залишки на складах оптовиків зросли, порівняно з початком року, на 41,5%, або на 5,6 млрд шт, і становили на 1 січня 2021 року 19,1 млрд шт (або 3,5 місяця середньомісячного виробництва) [2].

Позитивним є зниження кількості курців майже в 1,7 рази, водночас порівняно значно більше зниження кількості реалізованих сигарет майже в 2,8 рази за аналізований період може характеризувати з певною долею умовності зростання нелегального обігу тютюнової продукції.

Враховуючи, що ринок тютюнової продукції є олігопольним, вважається, що регулювання податкового навантаження має відбуватись в руслі переговорного процесу владних інститутів та виробників. В іншому разі, існує висока ступінь ймовірності прояву ризиків зростання тіньової складової ринку, перенесення обсягів виробництва транснаціональних корпорацій в країни з нижчим рівнем оподаткування. В окремих країнах ЄС із трансформаційною економікою, де в умовах рецесії відбувалось різке зростання ставок акцизного податку на тютюнові вироби (Болгарія, Литва, Румунія) без врахування інтересів учасників ринку, еластичності попиту та індексу доступності сигарет, також відбулося стрімке нарощування тіньової складової ринку та збільшення обсягів контрабандної та контрафактної продукції, що потребувало впровадження дієвих заходів виправлення ситуації [1; 3; 4].

Активізація бюджетного реформування в Україні у напрямі поглиблення бюджетної децентралізації визначає важливість концентрації уваги на дотриманні ряду принципів формування і реалізації акцизної політики для її ефективної реалізації та розширення дохідної бази місцевих бюджетів [5]. У 2015 р. в Україні було введено додатковий податок місцевого значення на підакцизні товари, що реалізуються у роздрібній мережі, ставки якого встановлюються рішенням місцевих органів влади, у розмірі 5 % від їх вартості (з ПДВ) для поповнення бюджетів об'єднаних територіальних громад та міських бюджетів.

Акцизна політика має формувати прогнозовані та стабільні акцизні потоки, які прийнятні як для бізнесу, так і для держави. Для цього у межах середньострокового планування бюджету зміни ставок акцизного податку мають плануватися на три роки. Закріплення в Податковому кодексі України поступового підвищення акцизів щороку надасть змогу бізнесу прогнозувати свою діяльність на ринку, не маючи ризиків раптових швидких змін податкового законодавства. Тобто принцип прогнозованості та стабільності є принципом ефективної акцизної політики.

Вчені і практики вважають більш дієвими заходи акцизної політики, спрямовані на підвищення специфічних ставок акцизного податку та мінімального акцизного зобов'язання. Ці два компоненти дають змогу уряду розрахувати бюджетні надходження прозоро, зважаючи на кількість вироблених та реалізованих сигарет. Водночас підвищення акцизів має враховувати умови ринку, купівельну спроможність громадян та запобігати зростанню нелегального виробництва й контрабанди сигарет.

В Україні має формуватися прогнозована і стала податкова, включаючи акцизну, політика, яка б дала змогу виробникам застосовувати як мінімум трирічний горизонт планування, враховувала купівельну спроможність споживачів та створювала б умови для сталого зростання економіки України, притоку іноземних інвестицій та нарощування експортного потенціалу.

Внаслідок існування негативних факторів та водночас реалізації неефективної акцизної політики обсяги реалізації сигарет в Україні знижувалися. Наявність недоліків і прорахунків у формуванні і реалізації твої політики свідчить відсутність прогнозованого зростання надходжень акцизних податків до бюджету внаслідок підвищення ставки акцизу на 20% в січні 2019 року і додатково на 9% в липні 2019 року. Невиконання планових надходжень акцизних податків до державного та місцевих бюджетів в 2018-2019 роках зумовлено низкою факторів, які спричиняють до скорочення виробництва тютюнових виробів в Україні: непрогнозована індексація ставок акцизного податку на тютюнові вироби, авансова сплата акцизного податку, недосконале адміністрування, невизначеність з електронною акцизною маркою, все висока частка тіньової/контрабандної продукції та інші.

Враховуючи, що традиційно акцизні податки виконують фіскальну функцію щодо доходів державного, а останніми роками і місцевих бюджетів, проведення неефективної акцизної політики підвищує ймовірність порушення бюджетної стійкості. Виважена, послідовна, відповідальна, ефективна акцизна політика має передбачати використання інструментів середньострокового бюджетного планування та прогнозування.

Акцизна політика в Україні як інструмент державного регулювання обігу підакцизних товарів постійно трансформується. Формування стратегії акцизного оподаткування має бути спрямоване на посилення фіскальної ефективності специфічних акцизів, мінімізації ризиків зростання частки тіньової складової ринку окремих підакцизних товарів та зниження поширеності шкідливих звичок у суспільстві (тютюнопаління, алкоголізм). Досвід країн ЄС свідчить, що використання дієвих стратегічних напрямів акцизної політики, наповнення державного і місцевих бюджетів та імплементація структурних змін бюджетного процесу потребує формування відповідного інституційного середовища, оцінювання фінансових витрат та ефекту від упровадження певних заходів.

Список використаних джерел:

1. Демиденко Л. М., Наконечна Ю. Л. Акцизна політика щодо тютюнових виробів в умовах інтеграції України до ЄС. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 4. С. 108-114.
2. Доходи зведеного бюджету за 2020 рік. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/zvit_2020_сайт.pdf.
3. Коротун В. І., Брехов С. С., Новицька Н. В. Трансформація акцизної політики в Україні. 2015. 404 с.
4. Кулай А. В. Механізми та стан гармонізації системи непрямого оподаткування в ЄС. *Фінанси України*. 2015. №7. С. 98–114.
5. Lysiak L. V. Budgetary doecentralization: the status andprospects of implementation in Ukraine. *Challenges and prospects for the development of a new economy at global, national, and regional levels: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. Pp. 55-72.
6. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Ярмолюк Юлія Василівна
студентка гр. МВСКМ-11, ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина,
ЗУНУ, м Тернопіль
Науковий керівник: д. е. н., професор Сохацька О. М.

СТРАТЕГІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-США: ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

Вже не перший рік український уряд намагається побудувати якісні та перспективні відносини з США. Україна та Сполучені Штати Америки вже давно вибудовують дружні відносини, і цей процес ще триває. Взаєморозуміння та співпраця в певних сферах досить умовні, адже зумовлені географічним розташуванням двох країн, різною культурою та історією, зовнішніми впливами, внутрішньою політикою, відмінностями у розвитку тощо. Однак Україна має стратегічне значення для США у відносинах з Росією, що відповідно вимагає побудови дипломатичних і позитивних відносин між державами. Сполучені Штати також дуже важливі для України з точки зору фінансової допомоги, міжнародного захисту та розвитку різних сфер діяльності.

Співпраця з США не тільки забезпечує Україні надійний захист на міжнародному рівні, а й сприяє розвитку та впровадженню реформ, зміцненню обороноздатності та енергетичної безпеки. Розвиток українсько-американського стратегічного партнерства є надзвичайно важливим для нашої держави, і останнім часом ці відносини активно розвиваються. Безперечно, підтримка США в контексті військово-політичного та військово-технічного співробітництва зумовлена швидкими змінами в системі міжнародної та регіональної безпеки та появою принципово нових викликів та загроз для української держави з боку Російської Федерації (війна в на сході, анексія Криму) [2].

Перш ніж поговорити про перспективи, варто зазначити, що розвиваючи стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами, Україна виходить з чіткого розуміння ключової ролі цієї наддержави у системі політичних, економічних, науково-технічних, військових та політичних координат сучасного світу.

Україна та США мають великі можливості та багато перспектив для подальшої співпраці у політичній, економічній, військовій та інших сферах. Крім того, можна сказати, що Україні сьогодні потрібна підтримка США у боротьбі з Російською Федерацією – державою - агресором, який провокує та підтримує конфлікти на Сході країни [1, с. 27].

Особливо доречно говорити про перспективи розвитку в контексті обрання в США нового президента. Джоозеф Байден здається абсолютним прихильником української незалежності та територіальної цілісності, існує безліч свідчень того, що ставлення його до нашого ворога – Росії, є вкрай негативним, що звісно дає нам підстави думати про позитивні зрушення в сфері співпраці України та США [5].

Тим не менш, пройшло ще зовсім небагато часу від моменту обрання нового президента США, а значить точно говорити про якісні зміни в співробітництві зарано. Але невід'ємним фактом є те, що Україна була і є одним з основних стратегічних пріоритетів Сполучених Штатів Америки. Для Вашингтона важливо відновити свої політичні позиції серед основних українських прозахідних партій. Зрештою для адміністрації Джозефа Байдена важливо продемонструвати свою готовність діяти жорстко та рішуче у співпраці з Києвом і розвіяти ілюзії щодо того, що ця адміністрація буде такою ж лояльною та м'якою, якою була команда Барака Обама [5].

Першочергова роль України сьогодні - налагоджувати зв'язки з новим керівництвом Сполучених Штатів та шукати зворотного зв'язку з ними. Україні потрібно передати повний зміст ситуації та знайти спільний напрямок. Можливо, прихід Джо Байдена означає покращення співпраці між Україною та США, відкриває нові можливості для подальшої співпраці та створення мереж.

Співпраця між США та Україною ґрунтується на взаємній довірі та тримається на досить широкій правовій базі. Сполучені Штати, за своєї фінансової підтримки та вимог українського уряду, провокують низку реформ та поступові зміни, яких потребує країна, розширюючи сферу співпраці між двома країнами [4].

Перспективи співпраці між Україною та Сполученими Штатами неоднозначні через зміну уряду у США, але допомога Україні є стратегічним пріоритетом для Сполучених Штатів, який навряд зміниться. Основна роль України в цьому процесі – це підтримка якісних контактів з новим керівництвом США та розширення сфери співпраці між двома країнами [3, с. 213].

Загалом слід підкреслити, що в сучасних мовах жодна серйозна подія у сфері міжнародних економічних відносин неможлива без участі США, а рівень економічної стабільності у світі, включаючи Україну, залежить від стану економіки США в умовах глобалізації світової економіки. Тому для нашої країни важливо підтримувати відносини зі Сполученими Штатами не лише на рівні вигідних умов, а й на рівні більш глибокого стратегічного співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Годлюк А. Стратегічне партнерство в форматі особливих відносин між Україною і США. *Американська історія та політика: науковий журнал*. К.: ІМВ, 2016. № 1. С. 27–40.

2. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо основних напрямків та цілей програми допомоги з боку Агентства міжнародного розвитку США. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/840_076.

3. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 23 квітня 2020 р. редкол.: О. І. Черевко [та ін.]; Харківський держ. ун-т харч. та торг. Х.: ХДУХТ, 2020. 277 с.

4. Моцик О. Сучасні тенденції та перспективи українсько-американських відносин. URL: <http://vuzlib.com/content/view/2573/31/>.

5. Після Блінкена: три сценарії розвитку українсько-американських відносин. URL: <https://uifuture.org/publications/pislya-blinkena-try-sczenariyi-rozvytku-ukrayinsko-amerykanskyh-vidnosyn/>.

**СЬОМИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС
СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ЕСЕ
ПРИУРОЧЕНИЙ ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО
ВЧЕНОГО-ЕКОНОМІСТА СЕРГІЯ ІЛЛІЧА ЮРІЯ**

(м. Тернопіль, 16 листопада 2021 р.)

ГОЛОВА ЖУРИ КОНКУРСУ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ, д. е. н., професор.

ЧЛЕНИ ЖУРИ КОНКУРСУ:

Булавинець В. М. – доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ, к. е. н., доцент; *Савчук С. В.* – доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ, к. е. н., доцент; *Шулюк Б. С.* – доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ, к. е. н., доцент.

В межах комплексу наукових заходів, присвячених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія, кафедра фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ провела конкурс студентських наукових есе на тему: **«Роздуми майбутнього фінансиста».**

Жури визначило п'ять переможців:

1 місце – *Віятик Ірина Василівна* (студентка Західноукраїнського національного університету);

2 місце – *Харовська Ангеліна Володимирівна* (студентка Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича), *Нагорний Олег Борисович* (студент Одеського національного економічного університету).

3 місце – *Ратушняк Діана Валентинівна* (студентка Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича), *Шарий Павло Андрійович* (студент Західноукраїнського національного університету).

За оригінальність, креативність та неординарність грамоти отримали:

Добрянська Ксенія Сергіївна (студентка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича),

Рижик Юлія Богданівна (студентка Західноукраїнського національного університету),

Марченко Катерина Юріївна (студентка Західноукраїнського національного університету),

Варварук Вероніка Валентинівна (студентка Західноукраїнського національного університету),

Рибачук Ірина (студентка Західноукраїнського національного університету).

Віятик Ірина Василівна
студентка Західноукраїнського національного університету

ФІНАНСОВИЙ КОНСУЛЬТАНТ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Що краще: рік працювати без відпустки чи покласти частину заробітної плати на певний відсоток у банк? Коли, як і скільки заощадити, щоб сформувати надійну «подушку безпеки»? Кому, незважаючи на тактовність, можна озвучити справжню цифру заробітної плати?

На ці запитання будь-хто зможе відповісти, проте людей завжди цікавить правдива і змістовна відповідь компетентної особи, і саме фінансові консультанти надають кваліфіковані поради стосовно того як ефективно розпорядитися власними доходами, як мінімізувати податкові платежі тощо.

Відомий американський інвестор Воррен Баффет стверджував: «Не заощаджуйте того, що залишилося після витрат. Витрачайте те, що залишилося після заощаджень». Допомогти людині спланувати, розподілити її фінанси покликані фінансові консультанти [1, с. 17].

Розповідати про своє майно, про витрати фінансовому експерту, особливо спочатку, непросто, проте варто розуміти, що він може допомогти не лише зберегти, а і примножити заощадження.

Послуги незалежних фінансових експертів мають великий попит у розвинених країнах світу упродовж останніх 30-40 років. На Заході фінансовий консультант стає поруч із сімейним лікарем, адвокатом, так би мовити, входить у сімейне коло свого клієнта. Він оптимізує бюджет доходів і витрат, управляє боргами, мінімізує фінансові ризики, контролює накопичувальні рахунки тощо. Фінансовому консультанту притаманні наступні риси: вміння планувати і прогнозувати події, амбіційність, задатки лідера й активна життєва позиція.

Яка ситуація в Україні? Інститут незалежних фінансових консультантів не набув належного рівня розвитку. Послуги, що надають фінансові експерти, відносять до посередницьких. Причини цього:

- особисті фінанси є досить новим напрямком вітчизняної фінансової науки, що має великий потенціал розвитку в умовах ринку;
- незважаючи на необхідність становлення потужного середнього класу, тобто основи фінансового суспільства, не створено реальних передумов для його формування і розвитку [2, с. 149].

Я вважаю, що професія фінансового консультанта є однією з найперспективніших в Україні, адже фінансовий ринок держави лише розвивається і є вільним від конкуренції. Останніми роками на фінансовому ринку України з'являються компанії, які надають послуги з незалежного фінансового консультування громадян (наприклад, ТОВ «ОВБ Алфінанц Україна»), що означає розвиток даної сфери в найближчій перспективі, адаптацію західних технологій до вітчизняних умов. Тут доречно згадати слова видатного вченого, професора С. І. Юрія: «Усе, що нині є – мало початок, усе, що мало початок – мало й початківців...» [3, с. 5]. А й справді...

На мою думку, професія ХХІ сторіччя – незалежний фінансовий консультант. Вона є найбільш престижною та високооплачуваною у світі. Для того, щоб так було і в Україні потрібно стабілізувати національну економіку, розвивати фінансову культуру громадян.

Список використаних джерел:

1. Юрій С. І. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 16–25.
2. Кізима Т. О. Інститут незалежних фінансових консультантів: становлення та перспективи розвитку в Україні. *Світ фінансів*. 2012. Вип. 3. С. 145–151.
3. Юрій С. І. Усе, що нині є – мало початок, усе, що мало початок – мало й початківців... *Світ фінансів*. 2006. № 2. С. 5–6.

Варварук Вероніка Валентинівна
студентка Західноукраїнського національного університету

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Скільки разів, будучи маленькими, ви просили батьків купити чергову іграшку? Мабуть, кожен згадає таку ситуацію зі свого дитинства, але ніхто навіть не задумувався про матеріальну цінність цієї іграшки. Адже вдумайтеся: скільки різноманітних фінансових маніпуляцій і етапів пройшли кошти, які згодом потрапили у руки ваших батьків і були розподілені на потреби сім'ї. Чи задумувалися ви над сутністю фінансів сім'ї?

На мою думку, сім'я – це маленька держава зі своїми законами, доходами та витратами, але як сектор економіки вона має назву домогосподарство і є важливою складовою фінансової системи країни.

У фінансовій науці під економічною категорією «фінанси домогосподарств» варто розуміти економічні відносини, метою яких є формування та використання грошових коштів домогосподарств для того, щоб створити та підтримувати рівень та умови життя всіх членів домогосподарств [1, с. 102].

Як зазначає С. Юрій, «... фінанси домогосподарств за своєю сутністю – це сукупність економічних відносин, у які вступатимуть домогосподарства та їхні учасники відносно формування, розподілу та використання фондів грошових коштів. Домогосподарство, у процесі економічної діяльності, формує належні грошові фонди, які необхідні для того, щоб досягнути певних цілей або ж взяти участь у процесі формування, розподілу та використання фондів грошових коштів держави, які створювалися нею, щоб забезпечити суспільні потреби» [2, с. 10].

Фінанси домогосподарств відображають внутрішні і зовнішні грошові потоки домашнього господарства. Грошові потоки характеризують ступені

фінансової витриманості домогосподарств та їхній фінансовий потенціал. До внутрішніх грошових потоків домогосподарств відносять потоки, що виникають між його учасниками, коли формуються сімейні фонди грошових коштів, які мають різні цільове призначення. Щодо системи зовнішніх грошових потоків домогосподарства, то вони включають в себе рухи коштів між одними та іншими домогосподарствами, коли формуються і використовуються спільні грошові фонди між домогосподарством і підприємством, що є роботодавцем по відношенню до членів домашнього господарства, відповідно до розподілу певної частини виробленого валового внутрішнього продукту у його вартісній формі; між домогосподарством і комерційним банком стосовно залучення домашнім господарством кредиту та його погашення, а також розміщення тимчасово вільних коштів домогосподарства на банківський рахунок.

Отже, сутність фінансів домогосподарств полягає у розподілі і використанні коштів, для забезпечення умов життєдіяльності сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Нагайчук Н. Г. Уточнення змісту поняття «фінанси домогосподарств» у розрізі навчальної дисципліни «фінанси». *Фінансовий простір*. 2014. № 2. С. 100-105.

2. Юрій С. І., Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності. *Фінанси України*. 2008. № 8. С. 3–10.

Добрянська Ксенія Сергіївна
студентка Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

НЕОБХІДНІСТЬ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

На сьогоднішній день питання підвищення фінансової грамотності населення залишається актуальним для більшості країн світу, зокрема і для України. На думку Юрія С. І.: «Фінансово грамотне населення здатне запобігати негараздам, уникати грошових штормів, сприяти стабільному розвитку фінансових ринків та стимулювати економічне зростання в країні» [1, с. 2]. Проте, важливо також розрізнити поняття фінансової грамотності на різних рівнях: професійному (управління фінансами на різних рівнях відповідальності) та особистому (рівень фінансової грамотності, який необхідний кожній людині для досягнення власних фінансових цілей). І реформування потребують обидва напрямки, оскільки, протягом тривалого часу спостерігаються і проблеми з управлінням фінансами на рівні держави, рівні банківських і небанківських установ, а також і на рівні особистих фінансів.

За даними ОЕСР у 2021 році Україна піднялася з останнього місця в рейтингу фінансової грамотності. Дослідження показало, що рівень обізнаності українців про фінансові продукти зріс й наразі 79% українців знають щонайменше про 5 фінансових продуктів. Проте рівень користування українцями фінансовими послугами нижчий, ніж в країнах ОЕСР, лише 57% українців купували фінансові продукти за останні 2 роки, що значно нижче середнього рівня користування фінансовими послугами в країнах ОЕСР [3]. Результати опитування показують, що фінансові установи мають компетентних клієнтів, які можуть з ними співпрацювати та надавати їм фінансові послуги.

Таким чином, через відсутність базових фінансових знань виникають обмеження у прийнятті рішень населення для підвищення особистого фінансового добробуту, а відповідно розвиваються більш глобальні проблеми, які полягають у недовірі до фінансових ринків, банківських та небанківських установ. Через недовіру також стримується розвиток підприємницької діяльності, що також несе за собою негативні наслідки. На основі праць Юрія С. І. [1, с. 16-18] можна виділити також такі причини низького рівня фінансової грамотності населення в Україні: відсутність сформованих традицій навчання громадян основам фінансової грамотності; неналежне забезпечення потенційних учасників ринку необхідною якісною та максимально об'єктивною фінансовою інформацією; відсутність сформованого інституту фінансових консультантів.

Відповідно до цього, постає питання у визначення шляхів підвищення рівня фінансової грамотності населення. На нашу думку, основними напрямками діяльності у цій сфері мають бути:

- навчання основам фінансової грамотності молоді (впровадження занять у школі та університетах на неекономічних спеціальностях);
- розміщення у вільному доступі інформації, яка спрямована на підвищення фінансової обізнаності населення (фінансова реклама про терміни і порядки сплати податків, правильність заповнення декларацій, переваги депозитів і порядок укладання фінансових договорів та інше);
- створення пунктів фінансового консультування населення (надання незалежних консультацій професіоналами у різних галузях);
- впровадження профільних телевізійних та інтернет-програм від відомих спікерів у галузі фінансів.

Отже, можна зазначити, що проблема підвищення рівня фінансової грамотності населення потребує розвитку взаємодії і координації дій різних суб'єктів: державних органів, бізнесу, ВНЗ. В свою чергу, підвищення рівня фінансової грамотності позитивно вплине на стабілізацію фінансової системи України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Юрій С. І., Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення у діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 16-18.
2. Україна підвищила рівень фінансової грамотності. URL: <https://finclub.net/ua/news/ukraine-pidvyshchyla-riven-finansovoi-hramotnosti.html>.

Марченко Катерина Юрїївна
студентка Західноукраїнського національного університету

РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА

Закінчивши школу, людина повинна зробити найвідповідальніший вибір у своєму житті – вибрати професію. Багатьом моїм ровесникам, на жаль, важко було прийняти правильне рішення. Не завжди мрії збігаються з реальністю. Відсутність життєвого досвіду, недостатнє знання особливостей кожного виду діяльності призводять до сумних наслідків. Вибір спеціальності, що не відповідає їх інтересам, схильностям, тягне за собою розчарування, безперспективність. Але, на щастя, я не шкодую про свій вибір.

У сучасному світі існує величезна кількість професій. Технічний прогрес не стоїть на місці і з великою швидкістю просувається вперед, виходячи з цього, багато факторів сприяють появі нових спеціальностей. Одними з найбільш затребуваних є професія фінансиста.

Важливим завданням фінансиста є вміння вигідно розподіляти кошти, щоб вони приносили максимум прибутку і мали незначні ризики. Робота в цій галузі є не простою, як здається на перший погляд, тому що від фінансиста в більшій частині залежить успішність організації і часто можливість її подальшого існування і розвитку [3, с. 492].

На мій погляд, робота подібного роду є досить цікавою і захоплюючою. Так як, вона в повній мірі розвиває людські здібності і сприяє грамотному прогнозу тенденцій і аналізу фінансових ризиків. Фінансист повинен дивитися завжди на крок, або навіть на три кроки вперед і передбачати, чи принесе прибуток та чи інша угода...

Фінансист – це фахівець, який розбирається в політиці, економіці, знає обороти конкурентів і за позовом служби повинен розпоряджатися грошовими коштами з метою примноження капіталу. Йому належить вкладати гроші в інвестиції, нерухомість, попередньо зіставивши можливі доходи і наявні ризики.

Професія фінансиста є однією з найбільш затребуваних. Будь-яке підприємство зацікавлене у фахівці, який зможе грамотно управляти фінансами. Гроші часом «крутяться» не малі, тому фінансист повинен прораховувати кожен крок в своїй роботі.

Від фінансиста потрібно одне – вигідно вкласти фінансові кошти. Решта обов'язків відносяться до методів досягнення цієї мети. Представник цієї професії повинен знати економічну ситуацію в країні, законодавство, аналізувати інформацію, яка до нього надходить. Стратегічне мислення, любов до цифр, досвід роботи бухгалтером або економістом – це все згодиться для успішної праці [1, с. 85].

Фінансисти затребувані скрізь, де потрібно планувати і розраховувати фінанси, де потрібно контролювати витрату коштів, аналізувати результати роботи підприємства і визначати рентабельність. Професія вимагає від фахівця

переважно інтелектуальних витрат. При цьому професія фінансиста дійсно високооплачувана і попит на цих фахівців є завжди.

Для того, щоб бути фінансистом, необхідна, звичайно вища економічна освіта. Фінансист повинен мати великі організаторські здібності, знати всі економічні закони і вміти їх застосовувати на практиці, бути ввічливим, вміти спілкуватися з людьми, вводити нові свої пропозиції, вільно володіти всіма даними підприємствами, також володіти вірними знаннями в основних комп'ютерних програмах. Часто фінансисту для кар'єри необхідно знання іноземної мови. У всякому разі, вільна англійська точно позначається на рівні зарплати як мінімум, а як максимум – на кар'єрних перспективах. Звичайно, все це має на увазі, що економісту притаманні такі якості як аналітичний склад розуму, здатність мислити логічно і математичні здібності. Крім того, потрібно бути організованою людиною, мати схильність до скрупульозної роботи, що вимагає концентрації уваги і посидючості [2, с. 116].

Вибір майбутньої професії дуже важливий, тому до нього потрібно підходити з усією серйозністю. У майбутньому я хочу стати висококваліфікованим фінансистом. Якщо мені вдасться освоїти цю професію, то я здійсни свою мрію.

Список використаних джерел:

1. Говорушко Т. О., Багацька К. А., Дем'яненко І. В. та ін. Фінанси для фінансистів. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 612 с.
2. Павловські С. Професії. Оптимальний довідник для планування майбутнього / пер. з англ. О. Яворівська. К.: Брайт Букс, 2020. 310 с.
3. Драйзер Т. Фінансист / пер. з англ. Є. Тарнавський. К.: Фоліо, 2017. 672 с.

Нагорний Олег Борисович

студент Одеського національного економічного університету

РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА

Фінанси стали невід'ємним атрибутом людської цивілізації. Міркуючи над тим, чи буде популярна професія в майбутньому, мабуть варто без сумнівів сказати так, адже форма грошей скоріш за все на це не впливатиме.

Фінансист, на відміну від бухгалтера допомагає суб'єкту (підприємцю, роботодавцю тощо) правильно порахувати та примножити капітал. Саме можливістю примноження диктується значущість. Фінансист як консультант стає порадиником у фінансових питаннях підприємця. Саме тому, фінансист вирішує різні завдання, починаючи від простого зведення балансу до вибудовування фінансової політики держави, може примкнути до роботи на світових фінансових ринках та управління ризиками. Таким чином, професія

фінансиста актуальна практично для всіх сфер діяльності комерційних і некомерційних організацій незалежно від ситуації на ринку.

Слушним видається твердження С. І. Юрія про те, що «успішного економічного і соціального розвитку України, її регіонів можна досягти тільки завдяки відповідним методам і формам мобілізації фінансових ресурсів» [1] і саме ними має володіти фінансист. Під час кризи, він вичікує, аналізує і надає поради щодо напрямів використання грошових коштів, управління фінансовими потоками та приймає ефективні управлінські рішення щодо накопичення чи інвестування. Натомість під час економічного вибуху його місія – бачити пік підйому і попередити про настання кризи. Такий фахівець може пов'язати свою професійну діяльність із кількома напрямками, наприклад: бюджетування, податкова оптимізація, інвестиційна діяльність, робота на ринку цінних паперів, робота у страховому та банківському бізнесі.

Майбутнім фінансової сфери беззаперечно є цифровізація і діджиталізація як невід'ємна умова його вдосконалення та ефективного функціонування. Саме тому, для того щоб акторам фінансового ринку бути успішними і конкурентоспроможними, необхідно не відставати від глобальних тенденцій впровадження передових технологій. Виконання цього завдання обумовлює трансформацію традиційних бізнес-моделей під сучасні виклики світу. Кредитні організації, страхові компанії та інші інституційні інвестори вносять значні зміни у вдосконалення своєї діяльності під впливом цифрових технологій. Активність кредитної організації в цьому напрямі дозволить вийти на якісно новий рівень і стати привабливішим для клієнта, а бездіяльність може призвести до витіснення гравця з ринку.

Вагомим є міркування С. Юрія про те, що «в багатьох країнах світу вміння заробляти й розпоряджатися коштами слугує критерієм успішної фінансової захищеності особистості в суспільстві» [2, с. 19]. Особливо це стосується фахівця з фінансів. Саме тому успішний фінансист повинен підтримувати рівень свого професіоналізму. Він має долучатись до нових віянь в освіті та бути практиком. Зупинившись, «фінансист майбутнього» не зможе йти в ногу з часом. Вважаємо, щоб залишатися професіоналом, потрібно поєднувати постійне навчання, практику та спілкування з експертами.

Таким чином, фінансист – складна, але затребувана професія, яка потребує від людини професіоналізму, актуальних знань та щоденної роботи над собою.

Список використаних джерел:

1. Юрій С. І., Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 19
2. Юрій С. І., Крисоватий А. І. Державні фінанси як основа соціально-економічного оновлення суспільства. *Фінанси України*. 1998. № 11. С. 9-15.

Ратушняк Діана Валентинівна
студентка Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА

В останні два роки світове господарство загалом, в тому числі вітчизняне, зазнало вагомих негативних впливів. Через локдаун, що був спричинений Covid-19, сильно постраждали суб'єкти національної економіки. Як на мене, найбільше карантин вплинув на малий бізнес. Його суб'єкти практично повністю втратили джерела власних доходів на кілька місяців. На відміну від великих компаній, вони не мали «фінансової подушки», щоб пережити цю кризу. Хоча професор Юрій С. І. зазначав: «Сучасний бізнес здійснюється в умовах високої політико-економічної невизначеності та глобальної фінансової крихкості» [1, с. 13]. Тому підприємці повинні враховувати ймовірність таких криз і ситуацій.

Щоб не ліквідуватися, малий бізнес скоротив витрати, але це не допомогло багатьом уникнути банкрутства. Так, з березня 2020 по березень 2021 року в Україні закрилося 215,3 тис. фізичних осіб-підприємців (ФОП), що було на 50 тисяч закритих бізнесів більше в порівнянні з аналогічним періодом 2019-2020 років. Однак за цей же час досить багато людей - 240,9 тис. - вирішили розпочати підприємницьку діяльність, насамперед, у сфері програмування та наданні інформаційних та індивідуальних послуг [2]. Втрата традиційних джерел доходів сприяла запуску он-лайн видів діяльності.

На перший погляд, малий бізнес досить стійко пережив кризу. Навіть за даними Державної податкової служби обсяги сплаченого ФОПами єдиного податку у 2020 році зросли на 2,6 млрд. грн, що супроводжує позитивну тенденцію кількості його платників [3].

Які ж дії держави були для допомоги малому бізнесу? Насправді уряд намагався допомогти бізнесу, але він цих спроб майже не помітив, і допомога не сильно вплинула на структурну міцність підприємницької діяльності. Здійснювалися виплати в розмірі 8 тис. грн для підприємців, які припиняли свою роботу під час локдауну, а також була компенсація ЄСВ, в тому числі ФОПи першої групи були повністю звільнені від сплати податків з отриманих доходів. Також важливим моментом стало надання пільгових кредитів у межах програми «5-7-9%», де держава компенсувала частину процентної ставки. Такі позики отримали понад 10 тисяч підприємців на загальну суму 20 млрд. грн. [4]. Метою цієї програми було посилення конкурентоспроможності мікро та малого бізнесу, створення нових робочих місць і повернення трудових мігрантів. Після введення карантину програму переорієнтували, і постраждалому бізнесу дозволили брати антикризові позики під 0% до завершення карантину для подолання наслідків кризи. Такі дії в межах програми «5-7-9%» під час карантину дозволили зберегти 172 тис. та створити понад 19 тис. робочих місць.

Проте наявність таких позитивних результатів, на мою думку, не повинна заспокоювати. В кризових умовах уряд повинен більшою мірою та швидше зорієнтуватися на створення сприятливих умов для нормальної роботи, аби підприємці могли самостійно заробляти. Наразі ця програма сьогодні направлена на відновлення докарантинних показників ринків, де працювали ФОПи, а після скасування обмежень її потрібно переорієнтувати на розвиток та стимулювання інвестиційної діяльності. Державі надзвичайно важливо підтримувати малий бізнес, адже він створює нові робочі місця, тим самим збільшуючи кількість економічно активного населення. Такими методами уряду можуть стати підтримка існуючих пільгових і запровадження оновлених режимів оподаткування для інноваційних видів діяльності, а також вдосконалення діючих і створення нових кредитних механізмів в інтересах розвитку малого бізнесу. Необхідно приділити увагу мікробізнесу, який часто є недофінансованим через високий ступінь ризикованості та низьку привабливість (читай - прибутковості) для банків, які надають такі кредити.

Список використаних джерел:

1. Юрій С. І. Світові фінансові кризи та їхні сучасні модифікації. *Вісник ТНЕУ*. 2007. № 5. С. 13-16.
2. Винокуров Я. Рік – плюс, ФОП – мінус: як малий бізнес пережив перший рік карантину. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/03/24/672241/>.
3. Державна податкова служба : офіційний сайт. URL: <https://tax.gov.ua/>.
4. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/>.

Рибачук Ірина

студентка Західноукраїнського національного університету

ФІНАНСИ У НАШОМУ ЖИТТІ

Зазвичай у нашому житті ототожнюють поняття «фінанси» і «гроші». Чи насправді ці поняття мають однакове значення? Тільки вивчаючи дисципліну «Фінанси» я зрозуміла, що «фінанси» є набагато ширшим поняттям, аніж гроші і не можна ототожнювати їх. Гроші – це матеріальний вияв фінансів, а фінанси – це відносини, які пов'язані з розподілом та перерозподілом, формуванням, використанням фінансових ресурсів.

Часто ми можемо чути, що гроші погано впливають на людей, змінюють їх, псують, показують гіршу сторону. Окремі люди здатні надавати велике значення грошам і готові ризикувати здоров'ям, щастям, родиною, дружбою, навіть можуть піти на злочин заради них.

Дійсно, якщо проаналізувати, то саме наявність грошей відкриває перед нами безліч можливостей: подорожі, навчання у кращих вишах, купівлю омріяного авто і т. д. Гроші забезпечують численні потреби: житло, їжу, одяг, ліки, відпочинок. Тобто, вони просто необхідні у повсякденному житті. Саме

тому, що гроші задовольняють потреби, роблять життя яскравішим і комфортнішим, багато людей вирішило, що матеріальні цінності – це найважливіше, тому вони затьмарюють їхній розум.

Для того, щоб володіти певними грошовими ресурсами, суб'єкти економіки вступають у різні фінансові відносини: отримують доходи у вигляді заробітної плати, доходи від підприємницької діяльності, від продажу продукції підсобного господарства тощо. Маючи у розпорядженні певні фінансові ресурси необхідно вміти ефективно розподілити їх, щоб задовольняти власні потреби і потреби своєї сім'ї.

На мою думку, найголовніше, що дають нам гроші – це фінансова незалежність. Коли у тебе є певна кількість коштів, більш, ніж достатньо – ми можемо не тільки задовольняти усі свої потреби, а й здійснювати заповітні мрії, робити подарунки близьким.

Отже, гроші відіграють значну роль у нашому повсякденні. Адже за допомогою цих «папірців» ми можемо придбати усе необхідне для життя і зробити його комфортним. Проте варто пам'ятати, що гроші існують для людини, а не людина живе заради грошей. Не варто зосереджуватися на самих грошах, необхідно вести активний спосіб життя, вступати у фінансові відносини, які дають можливість отримувати максимальний обсяг доходів, оптимально їх розподіляти та ефективно їх витратити. За словами Сергія Ілліча Юрія «... ставлення людини до грошей обумовлюється передусім особистісними характеристиками, а також соціально-культурним оточенням та економічним статусом індивіда» [1, с. 18].

Список використаних джерел:

1. Юрій С. І., Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 16–25.

Рижик Юлія Богданівна

студентка Західноукраїнського національного університету

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Світ не стоїть на місці, в тому числі його фінансова складова. Умови сучасності, швидкісні темпи розвитку всього, що нас оточує та якоюсь мірою зачіпає, – є невід'ємною частиною нашого існування. За таких умов, в контексті економічного простору: перемінності та глобалізації, виникає необхідність у відповідному рівні фінансової обізнаності громадян. Адже, вивчаючи ці змінні тенденції, індивіди «інвестують» у рівень власного життя та майбутнього своєї держави.

Несвідомо, але беручи у свою власність гроші, людина автоматично приймає участь у широкому спектрі економічних і, передусім, фінансових процесах. Таким чином, приймає на себе відповідальність за подальше їх

використання: інвестування, кредитування, купівля, продаж та інші інноваційні процедури, і їх наслідки. Це говорить про невід'ємну і вагомую роль власних фінансів громадян у творенні економічної реальності країни, і відповідно – ролі багатств у житті людей.

Сьогодні, демонструє нам тенденцію до вдосконалення фінансової грамотності серед населення України. Проте запорукою цього являється більше власний, подекуди гіркий, досвід, ніж набуті навички. Більшість громадяни ще не охоче беруть до уваги свою компетенцію у використанні чи розпорядженні своїми фінансами, вважаючи це логічним процесом. Однак сучасні економічні реалії говорять про інше. Наділяючи певними багатствами, сучасність створює багато можливостей з їх примноження та навпаки – безповоротній втраті. Обидва варіанти розгортання подій є важливими для вивчення, адже без знання одного не буде досконалості в другому.

Відсутність компетенції індивідів з використання фінансів, говорить про незнання азів. Це унеможливує здійснення їх раціонального використання, і в подальшому прогнозується поява відповідного ризику. Даний рівень фінансової обізнаності обумовлений: відсутністю її розвитку в минулому, необхідною інформацією та відповідними консультантами, та по більшості – нерозумінням застосування у життєвих аспектах. Звідси демотивованість у вивченні життєво-необхідного питання з можливими негативними наслідками: участь у пірамідах, борги, неможливість сплатити кредити тощо.

Вміння правильно приймати фінансові рішення є запорукою успішності і проявом фінансово активної особи. Це дозволяє їй розуміти елементарно про свої права як споживача фінансових послуг, до прикладу ті самі банківські послуги з надання кредитів чи умови надання кредитних карток та безліч інших послуг. Дає змогу бути фінансово стабільним, і в перспективі рухатись до збільшення своїх багатств.

Виходячи з поданого і того, що зараз світ прямує до повної діджиталізації, що зумовлює запровадження докорінно нових технологій – цифрових, в об'єднанні з набутими, включаючи сферу економіки – яскравим прикладом фінансово активними особами є молодь. Тобто покоління яке існує в цих умовах, з акцентом на фінансовій грамотності, як невід'ємній складовій поведінки в сучасних фінансових відносинах, і в цілому економічних процесах. До прикладу таких акцентів можна віднести: впровадження «фінансової грамотності», як дисципліни у навчальних закладах; поява атестаційної платформи, задля отримання офіційного документу, щодо кваліфікаційного рівня фінансової грамотності; можливість вільного відвідування різноманітних тренінгів, з даного питання тощо.

Таким чином, в сучасних умовах розвитку економіки України, в тому числі фінансових відносин, питання «фінансової грамотності» набуло широких масштабів. Актуальність теми вдалось поширити в громади, щоправда не в повній мірі, як би хотілося. Адже деякі досі не розуміють важливість фінансової обізнаності, опираючись на її традиційну невагомність, а інші можливо просто уникають цього, думаючи: «моя хата скраю – я нічого не знаю», не користуючись усім спектром можливостей. Проте не забуваєм про

молоде покоління і тих, хто все ж піддався новизні та крокує помалу вперед за майбутнім. Тому «скільки людей, стільки й думок», а тенденціям розвитку фінансової грамотності потрібен час, щоб охопити більше людських думок. Адже за розвитком йдуть неабиякі результати, а за ним потягнуться й люди.

Список використаних джерел:

1. Юрій С. І., Кізіма Т. О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 16–25.

Харовська Ангеліна Володимирівна
студентка Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

РОЗДУМИ МАЙБУТНЬОГО ФІНАНСИСТА

Швидкий розвиток цифрової економіки завдяки «наскрізним технологіям» призводить до переміщення значної частини ринку у віртуальну сферу, тим самим трансформуючи саму сутність і структуру бізнес-моделі, а пандемія COVID-19 лише зайвий раз доводить необхідність підпорядковуватися новим правилам сьогодення та активно їх впроваджувати для максимального виграшу всіх. Проте такий шалений ритм міжнародної торгівлі виявляє все більше нових викликів, які кидає нам діджиталізація. Одним з них є відсутність цифрового податкового законодавства. Глобалізація стирає поняття кордонів, вносячи плутанину, кому ж потрібно платити податки, якщо транснаціональна компанія працює по всій земній кулі, а «занурення» бізнесу в інтернет ще більше все ускладнює, тому що там немає держави взагалі, а, отже, й контролю.

Найбільш ефективним вирішення цієї проблеми стало введення єдиного цифрового податку для технологічних компаній у розмірі не менше 15% влітку 2021 року. Це рішення – результат майже 10 років переговорів, великої кількості дискусій і торгової війни між Францією та США. А головні гравці на світовій арені вже прозвали цю домовленість «колосальним прогресом у сфері міжнародного оподаткування підприємств» і «найбільшим проривом у сфері чесного оподаткування за останні 10-20 років» [1, с. 55].

Експерти називають введення цифрового податку питанням справедливості, адже вся специфіка полягає саме в роботі таких компаній. Тут неможливо застосувати податок на обсяги продажів, оскільки, здебільшого їх немає, а надаються певні безкоштовні послуги в обмін на інформацію, відповідно, не весь спектр прибутку береться до уваги при оподаткуванні. До того ж це допоможе країнам заявити свої законні права на частину доходу, які вони допомагають заробити, але не отримують ні копійки за це. Однак не всі країни погоджуються з такою новацією.

Франція опинилася в авангарді всіх подій: першою ввела цифровий податок (3%), не чекаючи рішення світової спільноти. Її підтримали Італія та Чехія. Однак на такі дії французів обурилися США, заявивши, що такий

податок дискримінаційний по відношенню до підприємств-нерезидентів і веде до подвійного оподаткування. Ірландія ж взагалі затвердила недопущення формування ЄС глобальних стандартів своїм пріоритетом, вважаючи, що це зводить нанівець всю роботу країн щодо формування податкової привабливості і не підходить для малих країн і тих, що розвиваються. Україна також приєдналася до когорти держав, що визнали раціональність і необхідність впровадження цифрових податків. Однак наші законодавці вирішили піти шляхом непрямого оподаткування та запровадили ПДВ в розмірі 20% на електронні послуги компаній-нерезидентів, яке було прозване «податком на Google» і вступить в дію з 1 січня 2022 року [2].

Необхідність у створенні податку такого типу передбачив і професор Юрій С. І., зазначивши, що трансформування сучасного ринку неминуче, а тому «необхідні або нові технології, що допомагають зберегти зростання прибутків і зарплат або новий «соціальний податковий договір», який все ж змусить корпорації пристосовуватися до нових умов перерозподілу» [3, с. 13].

Єдина ложка дьогтю в цій ситуації така. Противники цифрового податку вважають, що ЄС наполягає на його негайному введенні через необхідність виконати власну обіцянку семилітнього бюджету, що неможливо через форс-мажорні вагомні витрати на боротьбу з пандемією. Тому й створюються нові джерела доходів. Звісно, із раціональністю ідеї цифрового податку загалом не посперечаєшся, але, як на мене, останній факт став вирішальним поштовхом до активних дій після стількох років дрейфу європейської податкової політики.

Список використаних джерел:

1. Кристи Р. Налогообложения технологических компаний. *Финансы и развитие*. 2021. Вып. 58. С. 54-57.
2. «Податок на Google»: що ухвалила Рада і як це зачепить українців. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57342331>.
3. Юрій С. І., Крисоватий А. І., Кошук Т. В. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні : монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2010. 292 с.

Шарий Павло Андрійович

студент Західноукраїнського національного університету

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку світових господарств залишається одне із найактуальніших питань: залучення та ефективного використання іноземних інвестицій. Більшість країн світу спрямовують свої зусилля на підвищення інвестиційної привабливості країни та зростання обсягів інвестицій. Для України залишається дуже важливим питанням щодо залучення іноземних інвестицій, які здатні технічно та технологічно суттєво модернізувати вже давно застаріле виробництво і всю інфраструктуру в загалом.

Залучення іноземних інвестицій в Україну є одним із найефективніших способів розвитку та діяльності вітчизняних підприємств. Також в Україну разом з інвестиціями можуть приходити нові інновації і технології, які можуть як якісно та і кількісно покращити національне виробництво. Необхідність залучення іноземних інвестицій зумовлено, перш за все, низьким рівнем інвестиційної активності самих українців, оскільки незначна частина наших співвітчизників вкладає власні кошти в національну економіку.

Потенційно Україна має всі шанси стати однією з провідних країн щодо залучення іноземних інвестицій. В першу чергу, цьому сприяє її величезний внутрішній ринок, наявність достатньо кваліфікованої і водночас дешевої робочої сили, наявність значного науково-технічного потенціалу, і також наявність великих покладів природних ресурсів та наявність достатньо непоганої інфраструктури. Але як свідчить статистика, процес залучення іноземних інвестицій просувається повільними темпами.

Одні з основних причин, чому в Україну так мало інвестують є: політична нестабільність в середині країни, нерозвиненість ринкової інфраструктури, зокрема фондового ринку, сильний податковий тиск. Однією із причин низького рівня інвестицій в Україну є високий рівень корупції в місцевих і центральних органах влади. Мало хто захоче вкладати свої кошти в країну, де твої права не захищені.

Україна зайняла 64-у сходинку в рейтингу інвестиційної привабливості Doing business-2020. За перші шість місяців 2021 року індекс інвестиційної привабливості України зріс з 2,4 до 2,84 [1].

Як зазначав С. І. Юрій «... дослідження відносної інвестиційної привабливості регіонів України показують значну регіональну диференціацію територій щодо умов реалізації інвестиційних проектів» [2, с. 110]. І це дійсно так. Київ і ще кілька регіонів України по інвестиційній привабливості значно випереджають інші області країни. У цьому ми можемо переконатися за наступними показниками: від початку інвестування Дніпропетровська область накопичила 11,7% усіх прямих іноземних інвестицій, Київська – 4,9%, Одеська – 3,7%, Донецька – 3,9%, Полтавська – 3,2%, Львівська – 3%. Найменші обсяги прямих іноземних інвестицій надійшли до Тернопільської, Кіровоградської, Чернівецької, Хмельницької та Рівненської областей, де їх загальна накопичена кількість становить трохи більше 1% [3].

Найбільше інвестують в компанії, котрі працюють у сфері оптової та роздрібною торгівлі, здійснюють операції з нерухомим майном та працюють у сфері інформаційних технологій, підприємств переробної і видобувної промисловості.

Отже, питання залучення іноземних інвестицій в Україну залишається важливим для економічного розвитку нашої держави, а необхідність вивчення основних видів та форм іноземного інвестування залишається актуальним.

Список використаних джерел:

1. Індекс інвестиційної привабливості України у 2021 році. URL: <https://finclub.net/ua/news/indeks-investytsiinoi-pryvablyvosti-ukrainy-zris.html>.

2. Юрій С., Губанова Л. Відносна інвестиційна привабливість регіонів та її оцінка в умовах трансформаційної економіки. *Світ фінансів*. 2005. Вип 1. С. 108–118.

3. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України. URL: <https://rating.zone/investytsii-shcho-vzhe-pratsiuiut/>.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Сьомі Всеукраїнські наукові читання
пам'яті С. І. Юрія
16 листопада 2021 року